

МІЖ

СУСІДАМИ

АЛЬМАНАХ ФУНДАЦІЇ СВ. ВОЛОДИМИРА
ХРЕСТИТЕЛЯ КИЇВСЬКОЇ РУСИ
КРАКІВ 1991

Кличуть кру, кру, кру, в чужині умру,
Заки море перелечу, крилонька зітру.

Краків

Богдан Лепкий

РІЗДВ'ЯНА РАДІСТЬ І НАДІЇ У КРАКОВІ

*З нами Бог, розумійте, народи
і покоряйтеся, яко з нами Бог.*

Покоряймося, бо як ніколи досі чітко й глибоко розуміємо, що лише тому, що був з нами Бог, Україна після довгих страждань й неволі увійшла на шлях вільного й гідного життя.

Приступаючи до колиски християнства в час цього виняткового для нас Різдва, виявимо браття щирі покорі Синові Вождю, бо з його народженням "прийшла надія народів, щоб визволити нас від ворожої неволі" (Велике Повечір'я).

Співаючи "Слава на висотах Богові, а на землі мир" хочемо також разом з Вами віддати честь нашому Хрестителю Св. Володимирові, завдяки якому наш народ народився у Церкві Христовій.

У цей переломний час новонародження веселимось, яко з нами Бог, бо віримо в Україну розцвітаючу як за часів Ярослава Мудрого та Митрополита Іларіона, коли старий Київ засіяв вічністю, а рідні міста і села, освічені іконами святих й озвучені божественними піснями, возпеселяться, яко з нами Бог.

Веселимось, бо відроджується послідовно нищена тоталітарною системою українська духовність. Радіємо, що настав час відбудови нашої національної ідентичності і української незалежної науки, без відродження яких не створимо тривалих основ української, самостійної й повноцінної держави.

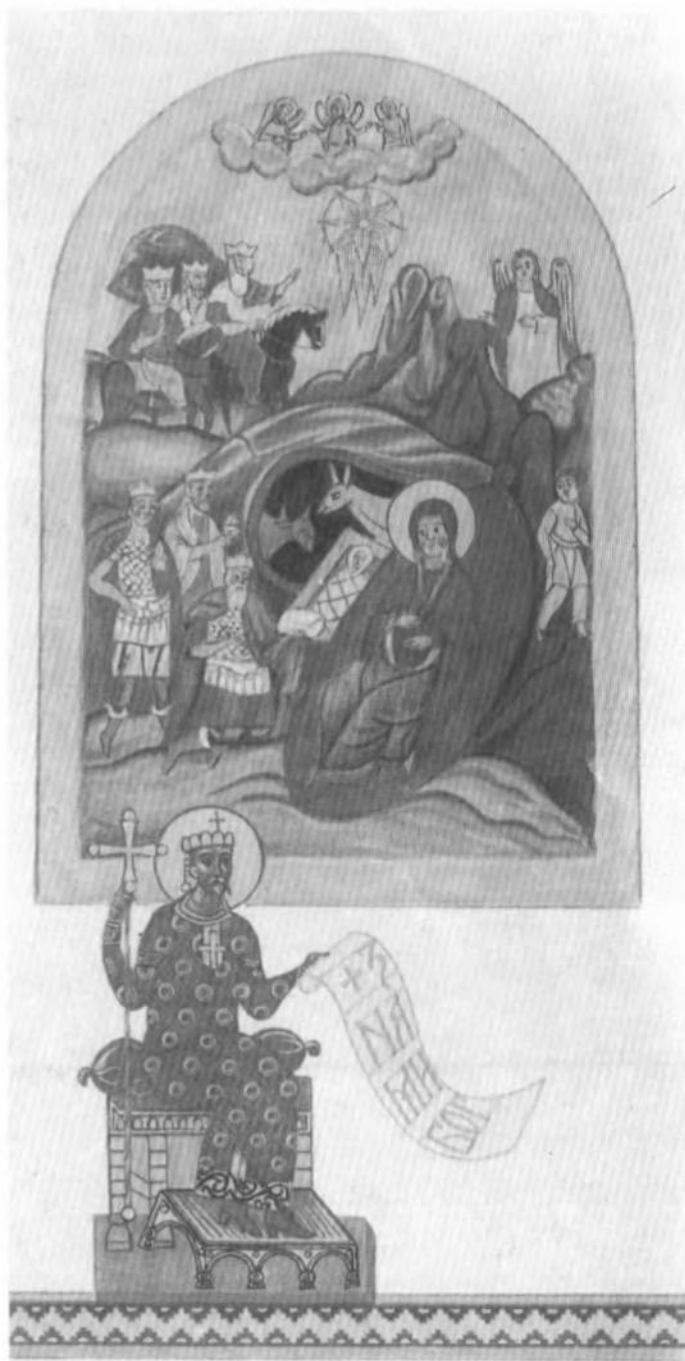
Складаючи всім святкові вітання і бажання дальших успіхів у Вашій благородній праці для духовного зростання нашого народу сердечно Вас запрошуємо до співучасті у створенні Центру української науки й культури при фундації Св. Володимира Хрестителя Київської Русі у Кракові.

В ті неповторні святкові дні хочемо думкою в особливий спосіб з'єднатися зі всіми, хто знає біль втрати чи браку власної Ватківщини й проживає на чужині.

Знаємо, що не задля маєтків і не задля втіхи покидали Ви рідний край, але тому, що "жити, жити не хотіли Вам дати, - прости їм Мати".

Знаємо, що з жалібним голосінням "будь здорова землице" виїжджали Ви з "синіми книжечками" в світ за очі у надії, що не зітрете крил і повернетесь у рідний, щасливіший край.

Вам на чужині легше розуміти нас, бездомних, що стали жертвами виселень і Церкви в рутні. Тому будемо Вам вдячні за допомогу в закінченні

НАД ВІСЛОЮ І ДНІПРОМ NAD WISŁĄ I DNIEPREM

Між Краковом і Києвом від століть мандрували українці та поляки, що проживали над Віслою і Дніпром, над Вугом і Дністром, Сяном і Прутом.

Простеживши пройдені поляками й українцями їх окремі, власні, а також спільні дороги, можна сказати, що від тисячі років описувані в літописах і хроніках, польсько-українські стосунки були добрі чи непогані, а й ворожі, позначені кров'ю, як у першій біблійній сім'ї, коли з приводу майна, межі чи влади, брат піднімав руку на рідного брата. В історії кожного з наших, вже християнських народів всяке бувало, наприклад польський король Волеслав Сміливий підняв руку на власного єпископа святого Станіслава, а князь Київської Русі Святополк Окаянний підняв руку на своїх братів святих Бориса і Гліба. Не тільки брат на брата, але й сусід на сусіда підносив руку, а це і довше пам'яталось і більше боліло, хоч християнські принципи наказують прощати не тільки своїм найближчим і сусідам, але й ворогам.

Сьогодні на порозі другого тисячоліття християнства у нашій частині Європи маємо реальну, як ніколи досі, можливість відродження християнських взаємовідносин між людьми й народами. Ідеальні зразки тих, створених на правді і любові до ближнього, стосунків знаходимо у принесеній у 966 році над Віслою, а у 965 і 988 роках над Дніпро - Вісліт.

Między Krakowem i Kijowem od stuleci podróżowali Polacy i Ukraińcy, żyjący nad Wisłą i Dnieprem, nad Bugiem i Dniestrem, Sanem i Prutem.

Prześledziwszy przebyte przez Polaków i Ukraińców ich własne, odrębne, a także wspólne drogi, można powiedzieć, że dokumentowane od tysięcy lat stosunki polsko-ukraińskie raz były dobre czy poprawne, a niekiedy trudne, dramatyczne i znaczone krwią, jak w pierwszej rodzinie biblijnej, kiedy w kłótni o miedzę czy władzę brat podniósł rękę na rodzinnego brata. Bywało, że w historii każdego z naszych, już chrześcijańskich narodów np. książę Rusi Kijowskiej Swiatopełk podniósł rękę na swych braci - świętego Borysa i Gleba, zaś polski książę Bolesław Śmiały podniósł rękę na własnego biskupa - świętego Stanisława. Nie tylko brat na brata, ale i sąsiad na sąsiada podnosił rękę, a i to i dłużej się pamiętało i bardziej bolało, mimo, że zasady chrześcijańskie nakazują wybaczać nie tylko swoim najbliższym i sąsiadom, ale i nieprzyjaciołom, wrogom.

Dziś na progu drugiego tysiąclecia chrześcijaństwa w naszej części Europy, mamy jak nigdy dotąd realną możliwość odrodzenia opartych na chrześcijańskich zasadach stosunków między ludźmi i narodami. Idealne wzorce tych, stworzonych na prawdzie i miłości bliźniego stosunków znajdujemy w przyniesionej w 966 r. nad Wisłę, a nad Dniepr w 965 i 988 r. Biblii.

Маючи перед собою ту священну книгу, а за собою досвід тисячолітньої, якже часто драматичної історії польсько-українських взаємин, а також свідомість невикористання дотеперішніми поколіннями можливостей для створення добросусідських взаємин - можемо відносно скоро закласти тривалі основи гідного співжиття та партнерського і творчого співробітництва між поляками і українцями, між Україною і Польщею.

Ми, засновники фундації св. Володимира і співтворці Центру української науки і культури у Кракові - столиці давньої Речипосполитої, природно думкою линемо до столиці вже вільної і незалежної України - Києва. З краківсько-київських обривів вже майже не видно типово галицької межі, роз'єднуючої людей і народи, між Перемишлем і Львовом, але видно створений у людських серцях мур, що розділяє поляків і українців, які по-сусідськи проживають у Перемишлі і Львові, в Сяноці і Тернополі, в Любачеві і Луцьку, Новці і Криворівні.

Надіючись, що столиця вільної України - Київ, а також Житомир, Тернопіль, Львів стануть місцем культури польської, а Краків, Варшава, Люблін чи Перемишль стануть місцем культури української, запрошуємо до співпраці тих, кому дорога ідея відродження і спіатворення взаємно себе збагачуючих культур усіх народів між Віслою і Дніпром.

Mając przed sobą tę uświęconą księgę, a za sobą doświadczenia tyśiącletniej, jakże często dramatycznej historii stosunków polsko-ukraińskich, a także świadomość niewykorzystania przez dotychczasowe pokolenia możliwości ułożenia dobrosąsiedzkich kontaktów - możemy stosunkowo szybko stworzyć trwałe fundamenty godnego współżycia oraz partnerskiej i twórczej współpracy między Polakami i Ukraińcami, a także między Ukrainą i Polką.

My, założyciele Fundacji św. Włodzimierza i współtwórcy Centrum Ukraińskiej Nauki i Kultury w Krakowie - stolicy dawnej Rzeczypospolitej, w sposób naturalny kierujemy myślą do stolicy, już wolnej i niezależnej Ukrainy - Kijowa. Z krakowsko-kijowskich horyzontów już prawie nie widać typowo galicyjskiej, dzielącej ludzi i narody między pomiędzy Przemyślem a Lwowem, ale widać stworzony w ludzkich sercach mur, rozdzielający Polaków i Ukraińców mieszkających po sąsiedzku w tym samym mieście Przemyślu i Lwowie, w Sanoku i Tarnopolu, Lubaczowie i Łucku, Nowicy i Krzywówni.

Mając nadzieję, że stolica wolnej Ukrainy - Kijów, a także Żytomierz, Tarnopol i Lwów, staną się także miejscem kultury polskiej, a Kraków, Warszawa, Lublin czy Przemyśl staną się miejscem kultury ukraińskiej - zapraszamy do współpracy tych, którym drogą jest idea odradzania i współtworzenia tych, którym drogą jest idea odradzania i współtworzenia wzajemnie się wzbogacających kultur wszystkich narodów między Wisłą a Dnieprem.

МІЖНАРОДНА КОНФЕРЕНЦІЯ "НЕЗАЛЕЖНИЦЬКІ ПРАГНЕННЯ УКРАЇНЦІВ У ХХ СТ."

- Той, хто хоче добра Польщі, повинен також хотіти вільної і демократичної України. Той, хто хоче добра України, повинен бажати повністю суверенної Польщі!

Ці слова, сказані проф. Єжим Дамрошем із Варшави, стали ідеєю міжнародної наукової конференції "Самостійницькі прагнення українців у ХХ сторіччі", яка проходила у Кракові з 6 до 8 травня 1991 р.

Зараз від цих травневих днів відділяє нас майже ціла епоха. За нами вже тривожне 19 серпня, але і радісні демонстрації після проголошення п'ять днів пізніше незалежності Української держави, та її підтвердження в демократичному першого грудневого референдумі. Отже, українські самостійницькі прагнення знайшли своє успішне завершення і мабуть хтось міг би сказати: навіщо замислюватися над подією майже піврічної давності, коли зараз треба вирішувати питання майбутнього.

Але чи ж ця краківська конференція не була про майбутнє? Ще недавно Україна на політичній карті світу майже не існувала. Навіть у Польщі людям здавалося, що нема України, бо переконавано їх, що є лише якийсь радянський народ, без свого християнського коріння, тотожності, та без своєї землі. А єдиним прагненням такого народу, а особливо українського народу, може бути намагання жити чийсь коштом, та спричинятись до лиха сусідів. А Польща, поруч із Росією, і є цією державою, стосунки з якою вирішують місце України на політичній карті в цій частині Європи. І власне тому, одним із головних завдань майбутнього є прямування до мирного і гідного співжиття між людьми і народами.

Тому і місце - старовинна столиця Польщі - Краків, в якому ця травнева конференція проходила, і міжнародний характер ставлять її в ряд тих важливих подій, які впливають на майбутнє вільної України і на її сусідські стосунки.

Хоч у своїй основі конференція мала науковий характер, однак швидко виявилось, що стала вона не лише місцем зустрічі науковців, але й форумом, на якому зустрілися також і політичні діячі обох народів. Во поруч із українськими і польськими вченими - з України, Польщі, Франції і Канади, прибули також депутати Верховної Ради України, члени влад РУХу, а з польського боку послі Сейму і представники політичних партій. Супроводжувала їх не тільки польська і українська преса ("Gazeta Wyborcza", "Gazeta Krakowska", "Czas Krakowski", "За вільну Україну", "Українські обрії"), але також польське і українське телебачення. Свої вітання учасникам конференції надіслав голова Верховної Ради України Леонід Кравчук.

INSTYTUT HISTORII

INSTYTUT FILOLOGII WSCHODNIOŚLAWIAŃSKIEJ
UNIwersytetu Jagiellońskiego

oraz

FUNDACJA ŚW. WŁODZIMIERZA CHRZCICIELA
RUSI KIJOWSKIEJ
w Krakowie

uprzejmie zapraszają

na międzynarodową sesję naukową

„NIEPODLEGŁOŚCIOWE DAŻENIA UKRAJŃCÓW W XX WIEKU”

Sesja odbędzie się w Krakowie w dn. 6—8 maja 1991 r.
w Collegium Novum Uniwersytetu Jagiellońskiego
Kraków, ul. Gołębia 24

Sesji towarzyszy wystawa

„Ukraina w niezależnych wydawnictwach polskich”
zorganizowana przez Ukrainoznawcze Koło Naukowe UJ
w Collegium Novum, II p.

Думаємо, що надії, які покадали на конференцію організатори - фундація св. Володимира і Ягеллонський університет, ця трьохденна науково-політична зустріч виправдала. Виступи доповідачів, і учасників дискусій засвідчили, що говорити можна про все, що народи, які після всіх лихоліть воєн і диктатур прагнуть до кращого майбутнього, зуміють знайти в собі силу для налагодження взаємин у зрозумінні і мирі. Таке, власне, враження виніс із краківської конференції журналіст львівського щоденника "За вільну Україну", Олександр Масляник, який написав: *Мусимо брати у майбутнє те, що об'єднує нас, бо доля подарувала нам родючу землю по сусідству, і вже не варто здійсмати чвари за межу, влаштовувати чергові переділи, хоча претензій може бути немало з обох боків. Мусимо прислухатись не до перекупників на польських ринках, які беззастережно заявляють: "Львів - то наше місто", а до тих сусідів, які шанують і поцінують наші стосунки, прагнуть нормалізувати їх.*

Матеріали конференції, як зачитані доповіді, так і запис дискусій, знаходяться зараз у редакційному опрацюванні і протягом найближчих місяців повинні побачити світ окремою книжкою. Тому пропонуємо лише фрагменти з конференційних дискусій, з надією, що заохотять вони до зацікавлення і передплати, як цього видання, так і дальших видань фундації.

ФРАГМЕНТИ ВИСТУПІВ У ДИСКУСІЇ "СУЧАСНА ПОЛІТИЧНА ДІЯСНІСТЬ УКРАЇНИ ПЕРЕД КЛАСИЧНОЮ УКРАЇНСЬКОЮ ПОЛІТИЧНОЮ ДУМКОЮ

проф. Владислав А. Серчик, філія Варшавського університету в Вілостоці

Говорив я сьогодні з одним із присутніх у цій залі журналістів, який сказав, що часто стосунки між двома сусідніми народами починають укладатися на базарах, на яких приходять до дуже стислого господарчого співробітництва. Це анекдотичне, але йдеться про те, щоб ми не перемудрували самотійності, не перемудрували взаємовідносин. І сказав я йому про декілька справ, які мене як історика дуже цікавлять, а саме, про це сьогоднішнє, нагально прискорене шукання порозуміння у відроджених або нововиникаючих державах Східної Європи, так само нагальне, щоб не сказати, істеричне шукання власної оригінальної державної думки спертої, на національну традицію. І, власне ця традиція часто є найміцнішим фундаментом перемін, що відбуваються, і визначає відношення до сучасного світу. Нації, які від самого початку, або через багато сторіч позбавлені були власної державності, з konieczності мають ці традиції дуже збіднені, їх історія виповнена боротьбою проти сусідів за власну тотожність і тому в пам'яті більше традицій позначених пролиттям кров'ю, ніж християнською любов'ю. Мусимо бути свідомі цих обумовлень, а тому ці самотійницькі стремління народу часто обтяжені первісним гріхом обмеженої історичної уваги.

д-р Леонід Плющ, Париж

Україна досить різномірна і ця різномірність використовується імперськими силами. Але, як не парадоксально, цей союз між імперіалістами і комуністами в якійсь мірі нам допомагає розв'язати національну різномірність України. Я говорив з донбаськими робітниками, депутатами і питав, чому вони пішли з РУХом чи йдуть в його бік. Вони пояснювали - ми приходимо у Верховну Раду чи в Міську Раду і бачимо, хто нам заважає - нам заважає комуністична мафія; хто нас підтримує - нас підтримує РУХ. І, виявляється, росіяни-демократи чи поляки-демократи, чи вірмени-демократи змушені, хочуть вони чи не хочуть, спиратися на РУХ. Таким чином, це поєднання імперської і партійної проблеми може бути використане і практично використовується для України.

Під час громадянської війни, ми знаходилися у трикутнику трьох революцій - політичної, соціальної і національної. Ці три революції розійшлися між собою і тому всі три в нас програли. І тепер ми знову стоїмо перед тим самим - як поєднати між собою ці три проблеми - національну, соціальну і політичну. Мені здається, що поки вдається розв'язувати їх навіть у

цій більш складній ситуації, ніж була раніше. З цим трикутником зв'язана також багатопартійність. Зрозуміло, що спроба створити супер багату партій повторює нашу стару хворобу - українську отаманщину, те, що нас згубило у громадянську війну, коли кожна група вважала, що вона буде вести свою окрему війну. Знову ж таки мені здається, що ця ситуація трошки краща, бо я не бачу великих міжпартійних суперечок більш-менш великих партій.

Хоч національних проблем дуже багато, багато провокацій, сьогодні центральна проблема для України - це проблема росіян. Якщо активні росіяни будуть з нами, то для нас уже буде розв'язана проблема нашої держави. Але якщо владі або націоналістам вдасться розколоти росіян і українців, майже неминучою буде громадянська війна. Це проблема центральної, і наскільки я бачу з виступів рухівців, вони це розуміють і намагаються її розв'язувати, поступово переакцентуючи попереднє. Раніше весь час говорили про мову і про символіку, тепер все частіше починають розуміти, що головний аргумент суверенітету, економічний аргумент. Росіяни України зацікавлені в тому, щоб їх не гвалтувала імперія. В самій Росії все більше і більше наростає розуміння того, що імперія йде проти Росії, імперія нічого не дає домінуючій нації, вона так само грабує російську націю, як і всі інші республіки, всі інші нації. Тому тепер цей російський рух, який поступово розвивається, виступає нашим союзником.

Недавно Солженіцин зробив страшну справу, свою статтю, як бомбу, він кинув в Україну. Стаття страшна - з одного боку вона виглядає дуже демократично, з іншого боку нам знову кидають старе романтичне яблуко слов'янофільства: *ми слав'яни, ми єдиний народ* і так далі. На це українці не підуть, слов'янофільство вже не пройде, але для російської меншості це може стати ядром, навколо якого вони сконцентруються і будуть все одно боротися за збереження імперії. І коли в Києві тепер зареєстрували Славянський союз, то мені стало страшно, бо з'явилася потенціальна можливість, виникнення ракової пухлини в політичному житті України. Це одна із загроз. Але наскільки я бачу, незважаючи на відсутність політичного досвіду, рухівці (я рухівськими називаю всі партії), все-таки набувають досвіду і розв'язують ці проблеми.

проф. Любомир Сенік, голова Львівської крайової організації РУХу

Якщо йдеться про порушене питання "Центр", я б хотів представити його дещо ширше. Чи ті країни, держави, які вийшли із радянського блоку, мається на увазі і Польща, і Румунія, і так далі, чи вони

всі сьогодні відчувають себе безпечними, чи вони не відчувають загрози, при відповідній політичній ситуації, яка буде розвиватися? Чи нема небезпеки, що імперія, якщо збережеться, буде постійною загрозою і для цієї держави, яка вже досягнула самостійності? І звідси напрашується висновок - чи буде ця позиція моральною, якщо вони відповідним чином не будуть реагувати на такі речі, які будуть розходитися із справжніми правами народів стати самостійними. Ми маємо великий історичний досвід, зокрема досвід співіснування, і, зрештою, великих непорозумінь між Україною, зокрема, і Польщею. Той історичний досвід вчить нас сьогодні, що ми повинні у тих великих святих прагненнях не тільки українців, але й білорусів, і балтійських країн й інших республік, виступати спільно.

проф. Лешек Мазепа, Львів

Я один з засновників і перший голова Товариства польської культури Львівщини у Львові. Товариство це на засновницьких зборах своєю програмою визнало стремління до поєднання. Це дуже важливе слово є пунктом виходу для нас, поляків, котрі проживають як на Львівщині, так і в інших регіонах України. Польська громада у Львові і на Львівщині складає незначну кількість, ледве 1%. На Україні, як свідчать переписи населення, проживає біля 260 тис. чоловік. Це також незначна кількість. Займають вони становище вичікування, що виникає з дуже багатьох речей. Якщо на землях Західної України перевагу у виборах до місцевих рад здобули демократи, на засновницькому з'їзді РУХу і на інших українських форумах почули ми дуже багато добрих і приятних полякам декларацій, то хотіли б ми бачити також реалізацію цих декларацій. Пан Сенік ска-

зав, що Декларація про суверенітет України була схвалена, але нема її реалізації. Ми хотіли б бачити також реалізацію цієї національної політики, яка була задекларована. Не знаю з чого повинно починатися, але чи в наступних виборах, які повинні дати ліпший результат для демократичних сил України, не повинна створитися така ситуація, внаслідок якої до парламенту України були б обрані представники національних меншостей.

Хотів би я також сказати декілька слів щодо теми цієї конференції. Мав я змогу прослухати багато доповідей, зрештою не тільки на конференції присвяченій польсько-українським стосункам, в якій я брав участь у минулому місяці в Ряшеві, де однією із особливих прикмет було роблення собі рахунків совісті, наведення списку кривд, завданих одним народом іншому. Можливе, що в цьому є це виправдання. Тільки часом буває, що б'ємося в чужі груди і не знаю чи це приносить користь народам і чи сприяє поєднанню.

Здається мені, що повинні ми пам'ятати про те, що сталося. Під час святкування 1000-ліття Хрещення Русі на Ясній горі польські і українські єпископи символічно подали собі руки, так само як це зробили єпископи польські і німецькі. Тяжє над нами історія і варто, щоб на майбутніх конференціях були обговорені окремі періоди минулого наших народів - мусимо багато собі пояснити і заспокоїти наше сумління.

В цій залі присутнє є телебачення. Треба зробити все, щоб позитивні думки, які обговорювалися на конференції, дійшли до громадян різних поглядів. Люди дезорієнтовані, не мають відповідної інформації, а часом мають викривлену інформацію. Через це трапляються безвідповідальні дії окремих осіб. Поруч мас-медій велику роль можуть відіграти парламентаристи, які також повинні формувати погляди суспільства. Велика роль належить дипломатії. Маю на думці представників, котрі репрезентують у дипломатичних пред-

NSZZ "SOLIDARNOSC"
KOLEC OPORU SPOLECZNEGO
SPONSO RYBAKOWSKA

WZMAGANIE
WZMAGANIE

Kraków, 31.III.1987r. Nr 142 cismo bezpłatne

Україна „под сłońcem wolności” sowieckiej

Мечник є найстарішим стазем українських в'язнів політичних в СРСР і був уродzony в 1918 року на Червонозміській Мухажі Масіутко, в'язень і арештований за діяльність антырадянську і „націоналістичну” і в'язень за часів Сталіна в 1957 року, а наступні, після операції „Висхід”, в'язень в 1966 р. на сьоміх літах ciężких робіт, в wyniku оскарження о антырадянську діяльність подозну тайної сесії Сіду Округового в Ленінграді. По довідках життя об'єкта в'язнів в лагері „Борисовський” і по відомих рефлексіях над причинами найбільшого і найбільшого нарастаючого на Україні антырежимного опору М. Масіутко вказує на широкі істотні фактори, котрі з одної сторони утвердили в об'єктові і в wierze в сенс walkи інших дисидентів на Україні, з другої ж сторони поспричили діяльностям на rzecz прав людини в Європі і Америці докладній погляд і форми, з преем взыатком воль і снаженієм руху опору на Україні для розвитку демократизації з боку народів знаходящих ся под домінацією Москви. З об'єкта М. Масіутки wynika, że в лагерях sowieckich aż 60-70% więzionych jest narodowości ukraińskiej, onó stanowi ona wśród narodów Związku sowieckiego tylko 15% ludności. Gdyby do obywateli koncentracyjnych sowieckiego kraju trafił cudzoziemiec - pisał Mухажі Масіутко - впаде бы он в надзвычайно здумление: на тысячу километров от Украины

Żyję, Ukraino, przekręca i sypła -
W Radiańskim Sojuszu ty czasami
miała. Miał równym równo, jak świat
wolność, Pod słońcem wolności, jak świat
roszczyła.

Stawa Sojuszu Radiańskomu, sława -
Stawa witożni narodów-bratniwi!
Żyję, Ukraino, radiańska dertawo,
Wozjednany! kraju na wily wikiwi!

Żyję, Ukraino, przepiękna i silna,
W Związku radiańskim tyś szerokość
miała. Miał równym równo, jak świat
wolność, Pod słońcem wolności, jak świat
roszczyła.

Chwała Ci, Ukraino, radiańska dertawo,
Chwała Ci, Ukraino, radiańska dertawo,
Żyję, Ukraino, w państwie radiańskim,
Zjednoczony kraj na wily wikiwi!

Rzecz o zamordowanej Cerkwi

... Władcy pomordowanych,
Władcy zgniecionych w лагерях,
Władcy kościoła wpiętego do katakumb,
jakaś cena na twoje kajdany,
jaka kartą dyplomata sacra
z szalbierkami spód diabelskich znaków /.../
In Vachedou
leci ten wieros ochrypałym krzykiem,

Матеріали з виставки „Україна в незалежних польських виданнях”,
яка супроводжувала конференцію

ставництвах польський народ. Вони повинні сприяти зближенню, а не руйнуванню існуючого поступу.

І ми віримо, що у вільній і самостійній Україні місце полякам буде визначене конкретно, і хотів би я ще сказати, що Товариство польської культури Львівщини є одним із цих товариств, які включилися також у Рух у Львові і брали участь у кількох славних подіях. Ми хочемо зближення, бо це є ключем до спокійного існування.

проф. Анжей Кавчак, заступник голови Конгресу канадської колонії, Торонто

Якщо йдеться тут про ситуацію і перспективи, думаю, що завжди треба пам'ятати про що говорив Тарас Шевченко, і що згадувалося на передпідпудневому засіданні. Великий син української землі застерігав своїх братів, щоб вони не раділи падінню Польщі, бо її падіння може показатися причиною тривалого зневолення в Україні. Здається мені, що для нас, поляків, є сьогодні неймовірно важливим пам'ятати про це. Радіємо сьогодні з вільної Польщі, але повинні пам'ятати, що вільна Польща дуже непевна, доки немає вільної України. Умовою тривалої і безпечної Польщі є, справді, вільна Україна. Повинно це бути наріжним каменем польської політики.

Не тільки в наших позиціях, але і в наших діяннях ми приречені на дружбу, союз і співпрацю - чи подобається нам це чи ні. Коли проголошую такі погляди, з боку братів-українців часто чую запитання: "Ну добре, це ви так думаєте, але

чи поляки дійсно так думають?" Певно, що поляки, так само як українці, не всі однієї думки. Враховуючи мій досвід багатомісячного перебування в Польщі, досвід порадника Осередку міжнародних студій при Сенаті, хотів би сказати, що в політичному думанні поляків ця тенденція дуже виразна і зміцнюється щораз більше - не тільки пошанування всіх прав українців, але також почуття, що лежить це у найглибшому інтересі Польщі і поляків - це справа принципів - не радіймо вільною Польщею доти, доки немає волі в сусідстві, доки наш великий сусід на сході, Україна, не зовсім вільна.

Історія польсько-українських стосунків, на жаль, має багато болючих моментів. І в зв'язку з цим я б хотів пригадати висловлювання Жеромського, який сказав, що треба роздирати рани, щоб не заросли плівкою підлості.

Ставлення Польщі до України не завжди було справедливим, були там поважні помилки і було застосування переваги і сили, за яке в історичній консеквенції ми, поляки, заплатили не менше, як українці. Треба мати відвагу робити з цього висновки. Не всі поляки люблять це слухати. І для мене це дуже боляче, але після всіх студій, які я проводив на цю тему, не можу уникнути висновку, що все-таки в історії Польща була, як правило, не завжди, але, майже, завжди, у більше вигідному становищі, в позиції сильнішого, тому на неї падає більша відповідальність. Треба мати відвагу, треба вміти зробити з цього правильні висновки.

ФРАГМЕНТИ ВИСТУПІВ У ДИСКУСІЇ ПІСЛЯ ДОПОВІДЕЙ

Анджей Іздебскі, член Політичної ради Конфедерації самостійної Польщі (КПН)

Ми, тут у залі - українці і поляки - мабуть порозуміємося. Натомість крім нас, є десятки мільйонів людей, які повинні бути готовими до співпраці, яка, напевно, наступить, в новій Східній Європі. До цієї співпраці, мені здається, український народ підготовлений - від Вугу, аж десь там до Дінця... Не підготовлений до цього - думаю - український народ, який жив у межах ПНР, і який зазнав кривд, заподіяних владами ПНР, через акцію "Вісла" тощо. І, здається мені, не підготовлений також і польський народ, який не пройшов цього пекла, яке пройшов український народ - протягом 70-ти років на територіях за Збручем і протягом 50-ти років на територіях поміж Вугом і Збручем. Тому вважаю, що необхідно є наступна справа: доктор Мокрий сказав тут, що повинні говорити - поляки про польські гріхи, українці про українські, і що це буде основою нашої згоди і нашого порозуміння. Ми це

робимо. Не тільки в нашій КПН-івській пресі. Також на цю тему пише "Tygodnik Powszechny" (Загальний Тижневик), пише вся польська преса. Пише про всі ці кривди, які поляки заподіяли українцям - пацифікації, розбирання церков... Проте немає українських публікацій, де б українці писали про свої гріхи. Лише один раз, у відозві "Ми і ви", скерованій до польського і українського народів, пан Стецько сказав про те, що українці заподіяли полякам великих кривд. Крім цього не зустрів я жодних публікацій. (...)

Вважаю, що не можна цієї теми уникати. Для добра українського народу і для добра польського народу, для добра нашого спільного майбутнього мусите, панове, здобутися не цей прикрий, я це зчу, обов'язок, перед своїм народом, в основному, щоб сказати, що українці зробили поганого полякам, що діялося між Вугом і Збручем в 1942-1944 роках. За Збручем не було кривди. Поляки втікали з Волині за Збруч, бо на території Східної України

- поважніших чи листівок. Во це, справді, необхідне для нашої спільної долі. Знаходили опіку, знаходили хліб. Поляки дуже легко вибачають кривди, якщо тільки бачать, що їхній колишній противник висловлює якесь каяття. Тому апелюю до панів, ще раз наголосую - у вашому і нашому інтересі є те, щоб таке каяття дійшло до поляків у формі якихось публікацій

Володимир Мулява, заступник голови Ради колегій Руху, член Демократичної партії України

Історичні факти, якою б впертою річчю вони не були, вимагають і пояснення. Не заперечуючи того, що з боку українців були акції, які несли зло полякам, нам би дуже хотілося, щоб поляки врахували, що від нас нашу власну історію дуже далеко і глибоко ховали. Ми і сьогодні ще не можемо знати, і не можемо все сказати, бодай в Україні - поза Україною українцям легше - про історичну правду і вигадки стосовно ОУН-УПА. Я б хотів, щоб нас зрозуміли правильно - перш ніж ми не поставимо всі крапки над і. В цьому питанні ми не повинні ми поспішати. Історичний факт, може бути одінений негативно, оскільки він приносив зло певному народові, але треба його розглянути як наслідок, бо нічого без причини не буває. А коли розглянути як наслідок, то тоді виявиться, що осуджуючи сам факт, каяття вимагається, можливо, і не від цієї останньої акції, а від тої причини, яка його викликала. Нам не все, повторюю, ясно у цих подіях, і з огляду на ту жахливу, страшну історію ми не повинні допустити ще одну несправедливість. Але я погоджуюсь з усіма істориками і не лише з істориками, хто тут мовив, що ми все повинні назвати в нашій історії своїми іменами. Це безперечно. І в такий спосіб очиститися і будувати наші нові взаємини на нових засадах - на засадах правди, справедливості, добра, взаєморозуміння.

Тобто, нарешті, все-таки винести уроки з історії і заперечити великого філософа і мислителя Гегеля, який вважав, що історія нас вчить тому, що нічого не вчить. Правда, то було сказано із гумором, з іронією, але і з біллю, бо таки справді ми можемо сказати, що багато є таких фактів, що історія нас таки і не навчила. Я, може, б не ставив це запитання зараз, як би не хотів повідомити вас, що Рада колегій Народного руху України готує міжнародну конференцію, яка буде так і називатися - "Історична правда і вигадки про ОУН-УПА". І запрошуюю всю світову громаду, в тому числі, і вчених, громадських і політичних діячів Польщі, сказати правду про ОУН-УПА, аргументовано, але, певна річ, не односторонньо. Во і для поляків, мислячих, демократів, зрозуміло, що в тому русі виражались національно-визвольні стремління України, що там було наносне і таке, що нам би не хотілося, щоб воно було - нам, демократам України. То це теж факт і його треба назвати своїм іменем. Але треба глянути на проблему ширше, у світовому контексті історії, не з позицій образи, яка, справді мала місце. І якщо ми глянемо на неї в контексті історії справжньої, глибинної, то все порозуміється. І українцям і полякам болю буде менше. Во ми зрозуміємо причини. Зрозуміти причини, це, часом, просто-на-просто вибачити. А, мабуть, потреба у таких взаємовибаченнях є і з одного і з другого боку. Для того ми і ведемо цей діалог. Ми сподіваємося у цьому відношенні на допомогу науковців Польщі. Мабуть, і польські архіви нам допоможуть зрозуміти всі ці речі. Для цього нам треба ще більше, ще глибше іти на діалог, на такі зустрічі.

Я хотів би, щоб у цих історичних екскурсах, які сьогодні тут висловлювалися, врахували одну деталь - Україна ніколи не претендувала на чужі території. Вона не встигала захищати власні. А оскільки тих, хто на українські території зазіхав, було дуже багато, і від того ми терпіли дуже довго і страшно, то у відповідь на ці зазіхання були й акції, яких би ми не хотіли.

Слово проф. Анджея Кавчака на завершення Конференції

Мені важко підбити підсумки конференції, на якій було багато змістовних доповідей, безсумнівно великої політичної і ідейно-гуманної вартості. Я впевнений, що висловлю загальну думку - що всі ми як учасники конференції навчилися дуже багато, отримали це, що для людського діяння є основою, а саме певний запас знань, спираючись на який можемо будувати на цих землях, на Україні і в Польщі, якесь ліпше суспільство, ліпше майбутнє для наших дітей і для майбутніх поколінь, майбутність вільну від тоталітарної пошесті комунізму, вільну від цих пере-

ростів націоналізму, від антагоністичних постав, які ділять нас, і які також викликали стільки неконструктивного терпіння. Ми готові до терпіння, але нехай це терпіння буде дорогою вгору, а не терпінням жертв несправедливих, непотрібних і не створюючих нічого доброго. Мої враження від конференції такі: обидва наші народи зробили великий крок уперед і вони вже ніколи більше не стануть один проти одного як вороги.

Переконаємося, що переживаємо особливі, історичні моменти - закінчується певний світ, який мав у собі надзвичайно

велику дозу зла. Але це вже відходить. Постає перед нами велика відповідальність - використати ці моменти перелому для закладення міцних основ під будівництво нового, справді ліпшого світу, в якому добро буде мати належне місце. Проходимо цю дорогу з труднощами і не раз навмання, не знаючи, що принесе нам майбутнє. Тому, власне, зустрічі цього роду, зустрічі побратимчих, але різних народів - українців і поляків, для обох сторін надзвичайно цінні. Ми, слухаючи наших братів-українців розширюємо нашу душу, діємо в згоді зі словами найбільшого польського поета, Адама Міцкевича - "наскільки розширите і поглибите душі ваші, настільки розширите і зміцните ваші кордони". І якщо думаємо сьогодні про кордони, то тільки, щоб будувати ці кордони вгору, а не розширювати їх проти будь-кого.

Трудно мені сказати наскільки ця конференція може бути пунктом виходу до

нових, дуже важливих зустрічей і обміну думками. Хочемо, щоб більше таких конференцій було у Кракові, віримо, що й надалі фундація св. Володимира буде їх організатором, що тут, при фундації буде могутній Центр української культури і праці над цим величезним скарбом, який представляє для всього людства українська культура. Хочемо, щоб такі конференції були на українській землі, щоб були в Києві, у Львові й інших містах. Я, як гість із Канади, дуже хотів би вітати Вас на такій зустрічі і конференції в Канаді - в Торонто, в Монреалі чи в Вінніпезі, де великі осередки української громади, а також польської. Отже, хай ця конференція буде для нас заохоченням, щоб продовжувати співпрацю, обмін думками, щоб зміцнити свободу Польщі і гарантувати, щоб так само вільною і самостійною була Україна.

ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ ВОГДАНА ЛЕПКОГО

16 жовтня 1991 року відбулася наукова конференція присвячена літературній і науковій діяльності Вогдана Лепкого в 50-ту річницю його смерті. Організатором конференції виступила Комісія Слов'янознавства Відділу Польської Академії Наук у Кракові, Ягеллонський університет і фундація св. Володимира в Кракові. Відкрив конференцію голова Комісії Слов'янознавства проф. Здзіслав Недзеля. У своєму виступі професор підкреслив, що це не перша українстична конференція в Кракові і що ці традиції є багаті. Багаті настільки, що сягають до того часу, коли жив Вогдан Лепкий. Ця обдарована й надзвичайно життєдіяльна людина є символом єднання української і польської інтелігенції. Приїхавши восени 1899 року до Кракова, молодий український літератор швидко знаходить собі друзів серед польських письменників із "Молодої Польщі", зокрема, приязниться з С. Виспянським, В. Орканом, К. Тетмаєром.

Професор Ягеллонського і Люблінського Католицького університетів, Ришард Лужний відкрив безпосередньо наукову частину конференції і виголосив доповідь на тему "Професор Лепкий у колі проблематики історії української літератури". Поет, прозаїк, перекладач, літературознавець, видавець - Вогдан Лепкий знаходив час і для розгляду питань, що стосуються проблематики історії української літератури. Як педагог, викладач Лепкий все своє життя був істориком літератури. Після закінчення Львівського університету (1895 р.) він стає вчителем української та німецької мови і літератури в Вережанській гімназії. Саме з Вережан пішло його заці-

кавлення історією літератури. Тут Лепкий створив цілу низку віршів, оповідань, літературно-критичних студій, зокрема дослідження про творчість М. Конопницької; пізніше літературознавчі дослідження "Василь Стефаник" (1903), "Нарис історії української літератури" (1904), "Маркіян Шашкевич" (1910), "Про життя великого поета Тараса Шевченка..." (1911), переклади польською мовою "Слова о полку Ігоревім" (1905) та збірки оповідань М. Коцюбинського "В путях шайтана" (1906). Вогдан Лепкий видав у прекрасній оправі томи Тараса Шевченка. Поетично-літературна оправка характерна для томів Марка Вовчка і Степана Руданського. Професор Р. Лужний також зазначив, що як історик В. Лепкий найдозрілішим виступає в синтетичних історико-літературних працях. Книжка "Начерк історії української літератури" (2-е видання) свідчить про те, що молодий Лепкий досяг певних успіхів у галузі літературознавства. Практичні місли середньовічної європейської літератури на ґрунті української літератури і культури й питання про те, що в'яже окремі літературні твори з літературним процесом - ось два цікаві аспекти цієї праці Лепкого. Методологія позитивізму накинута письменником і певний творчий стиль. "Рад би писати з естетичної точки зору літератури, але мусу писати з історичної" - говорив він. Про те, що на творчість Лепкого мала вплив методологія позитивізму свідчать і назви його праць, хоч би для прикладу ще раз назовемо книжку "Начерк історії української літератури (Від нападів татарщини до Котляревського)".

Доктор Ягеллонського університету Володимир Мокрий виголосив доповідь на тему "Україна в історичній прозі Богдана Лепкого". Доповідач зупинився на характеристиці історичного тла в трилогії "Мазепа", аналізуючи образ гетьмана Івана Мазепи як борця за "святую воленську" матінку-Україну. Д-р В. Мокрий сказав, що Богдан Лепкий був схильний до погляду російського філософа Вердяєва, який вважав, що Петро I здійснив наругу над Росією, тому через це не відбулося натуральне духовне об'єднання західного первістка з російською матерією і адаптація західноєвропейських ідей. Богдан Лепкий - поет, художник, постать високої особистісної культури предствалє Івана Мазепу, як людину, котра розуміє, що культура - це гуманізм, це кохання людини, це повага його гідності, а також праця задля її добра, задоволення і щастя. Це завжди було чужим для Петра I, який знущався над мільйонами своїх підданих. провідна думка і зміст цілої трилогії вміщені Лепким у сцені розмови зі старцем, а також у короткій нараді гетьмана з козацькою старшиною. Вути вірним ідеї аж до смерті, померти за неї, але не зрадити їй - ось воно - зерно трилогії.

Доктор Ельжбета Вісьневська ознайомила присутніх із доповіддю на тему "Роль Богдана Лепкого в процесі популяризації української літератури в Польщі". З іменем письменника пов'язаний місячник "Zwiaz Słowiański", в якому розглядалися питання історії української літератури. Наприклад, у місячнику за 1907 р. містилася критична стаття про новелу М. Коцюбинського "Цвіт яблуні". Взагалі, Богдан Лепкий був добрим популяризатором творів М. Коцюбинського. "В путях шайтана", "Тіні забутих предків", акварель "На камені" - ось деякі з творів талановитого новеліста, що їх запропонував перекладач польському читачеві. Лепкий підкреслював універсальний характер творчості М. Коцюбинського, європейський рівень його таланту новеліста. Богдан Лепкий - перший

популяризатор у Польщі творчості великого майстра української новелістичної прози Василя Стефаника. Щира дружба й творчі стосунки єднали Лепкого і поета з "Молодої Польщі" Владислава Оркана. Після виступу пані Доктор учасники конференції пішли на Раковицький цвинтар, щоб покласти квіти на могилу поета. Світлий сум жовтого, як сонце, кленового листа падав з блакиті неба на скромну могилу Богдана Лепкого і такою печаллю забриніли його "Журавлі", що серце не втрималося й заспівало. Горіли свічки й під куполом неба птахом билася пісня, билася до наших сердець, до всіх учасників конференції, що прийшли вклонитися світлій пам'яті поета.

Друга частина конференції розпочалася з доповіді проф. варшавського університету флоріана Неуважного "Поміж сумнівами і надією - про лірику Богдана Лепкого". Виступаючий підкреслив своєрідне, особливе світовідчуття поета. Печаль важка і довга, пронизує творчість В. Лепкого. В ліриці поета весь час змагається туга і радість. Після виступу проф. ф. Неуважного слово надали гостеві з Києва, докторові Ростиславу Радішевському. Гість з України висловив деякі доповнення до виступів своїх попередників, підкреслив вагомність видавничої діяльності Лепкого, виділивши зокрема, питання про видавництво серії книжок для дітей, як окремої теми для майбутніх досліджень. Також доктор Р. Радішевський наголосив на необхідності опублікування епістолярної спадщини поета. Доктор Микола Сивіцький з Варшави в живій, яскраво-емоційній формі розповів про ювілейні святкування В. Лепкого в Польщі (1972 р.) й на Україні (1991 р.) та про труднощі й перипетії, що передували цим святкуванням.

Із заключним словом виступив професор Р. Лужний.

Любомір Пушак

Краків в 90-х роках XV століття, коли друкував тут кириличні книжки Ш. фіоль.
(До статті на стор. 10)

КРАКІВСЬКА ДРУКАРНЯ ШВАЙПОЛЬТА ФІОЛА

Минуло вже 500 років від часу, коли у краківській друкарні міщанина Швайпольта фіола закінчено друк, перших в світі, чотирьох богослужбових кириличних книг. Як, надруковані в 1491 р., *Часословець* і *Осмогласник*, так і, дещо раніше від них, *Тріоді*, поширювалися по всіх українських землях.

Ш. фіоль прибув до Кракова з Німеччини. У Кракові спочатку займався він гаптярським ремеслом, працюючи для королівського двору. Найпевніше, що саме тут фіоль зустрівся з українськими і білоруськими магнатами, котрі, мабуть, і виступили з ініціативою щодо друкування церковних книг.

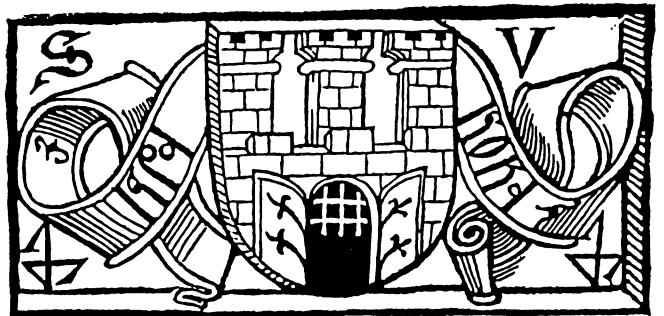
Побачивши можливість доброго заробітку - книги церковно-слов'янською мовою можна було продати не тільки в Україні і Білорусії, але й Московщині, Сербії та Молдавії - фіоль почав організувати друкарню. Коли це точно відбулося зараз важко сказати. Після зроблених дослідниками підрахунків, початок безпосередніх праць над друком можна було б віднести до 1486-87 років. Однак безпосереднє підтвердження зв'язку фіола з друкарською справою маємо лише з 1490 р., коли вкрали в нього папір.

Наскладання чужою мовою чотирьох об'ємистих книг обсягом близько 500-тис. друкарських знаків, було б для фіола неможливим без допомоги "русинів" (найпевніше українців), знавців церковно-слов'

'янської мови. Вони підготували опрацьовані і виправлені рукописи, з яких зроблено друкарський набір. Складачами були також русини - Гаврило, Вогуш та Іван.

Про зв'язок перших книг, друкованих кириличною азбукою, з українськими землями, свідчить також багато слів, в яких помітний вплив живої української мови. Крім цього, треба також вказати на те, що у святцях, доданих до *Часослова*, є згадки про святих, широко відомих на Україні - Теодозія Печерського, Володимира Великого, Вориса і Гліба та інших.

Львівський історик Ярослав Ісаєвич, обговорюючи краківські стародруки зауважив: на наш погляд, до них причетна *Перемиська єпископія* - найближчий до Кракова православний культурний осередок. [...] "*Октоїх*", найбільш ймовірно, надрукований з рукопису українського походження, "*Часослов*" - за українським списком з російського протографа. Гравюра *Розп'яття* [...] могла бути виконана в

Докончана бѣсиакинга бѣ великоды градъ боу краковъ при державѣ великаго короля полскаго казндыря . и докончана бѣ у бѣцианинѣ краковъ скихъ дванполтоу , фѣоль , и зидецъ не децкогородоу , франкъ . и скончаша пвоежне дцароженне дѣ сѣть . де ватьдеся и а лѣто .

Нюрберзі, в той же час правдоподібно використання як одного з джерел зображення прикарпатської (отже західноукраїнської) ікони.

Справді діяльність краківської кириличної друкарні не була довготривалою, не відзначалася великою кількістю випущених у світ книг, однак залишила після себе значний слід в історії української Церкви і культури. Тому немає причини, з якої постає фіола і його видавнича діяльність могла б залишатися в тіні.

Крїп Гаврилук

ЖИВА ІСТОРІЯ УКРАЇНОЗНАВЧИХ ЗАЦІКАВЛЕНЬ КРАКІВСЬКИХ СТУДЕНТІВ

Зацікавлення Україною, її культурою, історією та мовою, серед краківської студентської молоді є так різноманітні та починаються з так різних причин, що перегляд тих зацікавлень заохотить, як можна надіятись, до окремих досліджень також соціологів.

Першою, заслуговуючою на відмічення, інформацією є тут цей факт, що у липні 1991 року, майже без жодної вістки у засобах масового комунікування про набір студентів на нововідкриту Кафедру української філології в Ягеллонському університеті, зголосилось 100 кандидатів, на 15 тоді виділених місць (у 90% була це молодь польського походження, а у 10% українського).

Зі своїх записків, як члена екзамінаційної комісії, хочу процитувати хоч частку автентично пережитих і передуманих пояснень кандидатів, у відповідь на ставлене кожному запитання: чому вирішив вивчати українську культуру, історію, літературу, мову?

Можна би сказати, що дорога до української філології, у більшості з 40-ка прийнятих студентів, почалася, назагал, внаслідок своєрідного відкриття у 80-х роках, цього приховуваного факту, що за східним кордоном Польщі живе не один радянський, цебто російський, народ, але українці, білоруси, литовці, які почали відверто прямувати до своєї державної незалежності. Однак, незалежно від того, загального у Польщі, зацікавлення Україною, рішення про вибір української філології, як предмету п'ятирічних студій, було дуже індивідуальне і часто поглиблене. Засвідчують про це м.ін. і такі факти, що на I курсі україністики навчається магістр славістики, студенти п'ятого курсу польської та словацької філології, та студент педагогіки чи молодь, яка, після двох-трьох років на інших факультетах, змінила зацікавлення на україністичні. Ці звернення до України починались найчастіше десь при нагоді читання книжок чи статей, друкованих у краківських видавництвах і часописах, особливо у підпільних, з часів воєнного стану, та у місячнику "Знак" і "Тижневику Повсехному". Іноді вирішальним був принагідний контакт з українською молоддю, яка навчається в одинадцяти краківських вузах, або зустріч з українцями чи поляками з України, чи зацікавлення Україною як країною народження виселених до Польщі батьків тощо.

А ось фрагменти вибраних мотивацій:

1) *До України завели мене кирило-мефодіївські традиції та християнський спосіб розуміння українським Кирило-мефодіївським братством відносин між людьми і народами, в тому числі між поляками і українцями - Маріюш П.*

2) *Покинула я фармацію; хочу працювати в дипломатії, коли Україна, як на-*

діюсь, стане вже незалежною - Малгожата М.

3) *Моя мама родом з України і дуже приємно згадує українців. Хочу виїхати на Україну, щоб працювати в польській школі, але щоб бути доброю вчителькою польської мови, та бути корисною людиною на Україні, хочу закінчити українську філологію - Йоанна В.*

4) *Вибрав я україністику, щоб пізнати своє коріння - я нащадок Руриковичів - Томаш С.Р.*

5) *Україною зацікавив мене брат, який поїхав в Україну працювати католицьким священиком - Беата М.*

6) *Рішив я досліджувати українську історію та літературу тому, що хочу працювати для налагодження гідних відносин між поляками і українцями, бо дуже стидаюсь за членів тзв. "Комітету оборони костела отців кармелитів у Перемишлі" - Януш Р.*

7) *Хочу продовжувати навчання української літератури і мови після закінчення українського ліцею. Як учні ліцею, були ми в Ягеллонському університеті на міжнародних конференціях. Відчули тут зацікавлення дослідників Україною та, дуже важливу для нас, українців, прихильність, яку, на жаль, не всюди в Польщі можна зустріти - Анна Г.*

8) *Мої зацікавлення україністикою пов'язані з походженням моєї сім'ї. Я родом з Лемківщини. Мої батьки були виселені у 1947 році, але повернули. Моє молоде покоління пізнає свою історію, культуру. Ми дуже часто ходимо по горах. Відвідуємо виселені села, знищені цвинтарі, місця по церквах. Одною з найважливіших подій була для мене участь у Сарелті - релігійному таборі в Новиці, де народився Ігор Антонич. Це було відсвіжування коріння, яке мені підняли виселюючи моїх батьків. Для мене, покоління народженого вже після повернення батьків, Сарелта була відсвіженням християнського коріння, щоб нове дерево було вже здорове - Ірена С.*

9) *Мої зацікавлення україністикою це вже родинна традиція. Мої батьки вчителі української мови. Вони родом з Холмщини, де вишивають чорними нитками; це мабуть з жалю за знищеними, у міжвоєнному періоді, православними церквами - Адріанна Н.*

10) *Кілька разів була я на Україні. Захопила мене українська культура, а особливо драматична історія українського народу. Останньо була я в Києві. Дивилась як українці, дивлячись на небажаний червоний прапор над парламентом, слухають дискусію депутатів. Бачила я також, як українці, на сквері біля парламенту, поставили свій національний синьо-жовтий прапор, під який кладуть живі квіти. Я відчувала, як міцно українці прагнуть до волі і незалежності. Так би хотіла, щоб, коли поїду слідуєчий раз, щоб це була вже поїздка до незалежної України - Ельжбета Л.*

Від того часу минуло вже шість міс-
ців. Україна стала незалежною державою,
а визнання польським парламентом та ур-
ядом цього історичного факту, започатку-
вало новий розділ у польсько-українських
взаєминах.

Студенти першого курсу пройшли один
семестр навчання. Цей перший семестр піз-
навання української культури історії,
мови та староукраїнського письменства,
особливо періоду Київської Русі, розбудив
ще більші зацікавлення українською духов-
ністю, про що свідчить активна участь
першокурсників у діяльності Студентського
кола українознавців та в "Днях україн-
ської культури в Ягеллонському універ-
ситеті", про які самі, покищо по-
польськи, пишуть.

В січні 1992 р. студенти другого
курс, з д-р Воженою Зінкевич-Томанек,
вже вдруге братимуть участь у заняттях
організованих у Києві Міжнародною школою
україністики. Студенти ці - як правило
навчаються в Ягеллонському університеті
на двох факультетах - і свою присутність
зазначили (у трьох випадках) виголошенням
дуже влучних доповідей під час міжнарод-
ної конференції на тему незалежницьких
прагнень українців у XX ст., у травні
1991 р. Зі всіма студентами, які так ак-
тивно входять в процес пізнання і дос-
ліджування українського письменства і
починають вже друкувати свої перші науко-
ві і публіцистичні статті, україністика,
а особливо Центр української науки і
культури при фундації св. Володимира,
в'яжуть надії на співпрацю, тим більше,
що можна буде тут друкувати всі цікавіші
праці.

Треба тут доповнити, що з-поміж
учасників, веденого від початків 70-х ро-
ків, лекторату української мови та семі-
нара історії української культури, можна
назвати цілу низку заслужених на друк,
таких відмінно оцінених магістерських
праць як Т. і М. Філярів, "Діяльність
'Просвіти' і українського кооперативного
руху в Галичині", Т. Каліцінського, "Пол-
сько-українські мілітарні змагання у
1918-1919 роках", П. Плуценнічака,
"Поляки і українці у боротьбі з більшов-
никами в 1918-1920 роках", А. Рибак,
"Життя української національної меншості
у Кракові після II світової війни", Л.
Воболовича, "Українські Карпати в
1981-1919 роках", В. Війтович, "Вплив
мови на формування національної свідомос-
ті лемків", Я. Мокляка, "Галицьке москво-
фільство", чи Ю. Гаврилюка, "Українське
населення на Підляшші в XIV-XVII ст.ст."

Здається, що вогонь слова Вожего,
який палає з (вперше у світі друкованих
кирилицею, 1491 р. у краківській майстер-
ні Ш. Фіоля) книг Святого Письма, та
присутній тут дух Вернігори, творять цю
неповторну і так творчу для україністів
атмосферу. Тривалого змісту українозна-
вчим досягненням надавала м.ін. праця
таких першорядних постатей українського
народу, як співавтори "Альманаху україн-
ського студентського життя у Кракові"
(1931 р.) - Іван Зілінський, Василь Сте-
фаник, Іван Труш чи Богдан Лепкий, котрі
краківський період своїх творчих біогра-

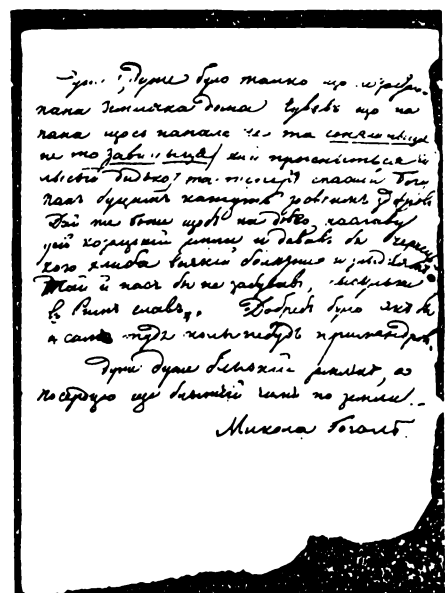
фій згадували як один з найкращих.

І так Іван Зілінський, про свої
враження з коротших і з довгих перебувань
у Кракові, писав у 1931 р.: Уперше був я
в Кракові в 1899 р., де як ученик VII
класи Гімн., в товаристві більшої про-
гульки учеників вищих клас української
Гімназії в Перемишлі під проводом пок.
проф. Івана Прийма. [...] Наш провідник
зробив нам дуже милу несподіванку, коли
показав нам в цьому польському Римі також
такі близькі нам пам'ятки як: Ягайлонську
маллицю Чесного Хреста на Вавелю, церкву
св. Норберта з цікавим іконостасом, що
його малювали учні Матейка на підставі
його проекту. [...]

Та щойно згодом, коли в 1926 р.
покликав мене на краківський університет,
мав я змогу докладніше переконатися, як
багато цінних для нас пам'яток, досі ціл-
ком не знаних або недостатточно викор-
истаних, криють у собі різні краківські
бібліотеки й архіви.

Тут згадаю тільки коротко, що в са-
мім музею ім. Чарторийських зберігається
кількадесят незвичайно цінних
українських грамот з XIV і XV в., писаних
кирилицею, починаючи від фундаційної гра-
моти короля Казимира з 1349 р.; далше
т.зв. Лавришівська евангелія з початку
XIV в., дуже важна для історії білорусь-
ької та української мови; а крім того
велика скількість пізніх рукописів,
співаників і рідких стародруків на-
ходиться в бібліотеці Польської Академії
Наук, у музею ім. Чапських, у Ягайлон-
ській бібліотеці і т.

У цій останній бібліотеці знайшов я
оригінали двох листів Шевченка до свого
приятеля Бронислава Залеського; далше
лист Миколи Гоголя до Богдана Залеського,
писаний в українській мові та листи П.
Куліша до Крашевського. Крім цього збері-
гаються в Ягайонській бібліотеці посмертні
папери Жеготи Павлі, Зоряна Ходаков-
ського та багато інших різних рукописних
збірників, що містять у собі чимало цін-
них матеріалів для українознавства.

Лист М. Гоголя до Б. Залеського

Василь Стефаник, в короткому споміні п.з. "Про ясне минуле", згадує: В осени 1892 р. я вписався на медичний факультет у Кракові. Тоді була там "Академічна Громада" студентів українців. [...] Одним з провідників "Академічної Громади" був др. філософії Роман Яросевич, я був щасливий, що зіштовся з цим дуже розумним і прегарним професором з Гімназії. Він учив мене і Леся Мартовича української мови в коломийській Гімназії. [...]

В нашій "Академічній Громаді" ми сходилися що вечера, читали часописі, слухали відчитів. Члени Товариства майже всі були драгоманівцями і належали до української радикальної партії. Я памятаю всіх товаришів старших і молодших по медицині, та не про всіх буду писати. Найвеселіший і найздібніший медик був Яків Невестюк. Він котрогось року перевозив тайно українські книжки до Києва, книжки на границі найшли і він цілий рік просидів в тюрмі в Москві чи Петербурзі. [...]

Поза студентами медицини треба згадати у Кракові Івана Труша, який вчився малярства в Академії. Острий полеміст, інтелігенція глибока і загальна, один з найталановітших людей, яких знаю, з величезним образованием і фаховим і загальним. Всі його знають. [...] Вже при кінці мого побуту в Кракові вступив до Академії малярської Михайло Бойчук, просто з села від роботи, з мозолями на руках, з рум'яними лицями, побачив я його в соїй хаті. Всі знають, що це тепер великий маляр, один з основників ренесансу староруського малярства.

Осібню згадую мого приятеля Богдана Лепкого, який обняв у Кракові посаду в Гімназії св. Яцка, як учитель. З його присуттям відчинився салон для решток вічних медиків. Не можу бути вже ані трохи об'єктивним нагадуючи перші роки моєї з ним дружби. Всі знають його, як великого поета, як робітника і вченого, але не всі знають, як високо культивованій се чоловік, який він великий в розумінню цінити людей, як великих так і малих. Він для мене був такий самий гарний, як його твори.

Богдан Лепкий, назвавши свої спогади "Гарно було", м.ін. писав: З початком вересня 1899 року перенесла мене Рада Шкільна Краєва, як суплента, з Березан до Гімназії св. Яцка в Кракові. [...]

Зараз першої неділі пішов я до церкви. Вона була вже відновлена. Мала великий іконостас, зготовлений по проектам Яна Матейка, цікавий не лиш своїми образами, але й тим, що був не з дерева, а муруваний. [...]

Про Стефаника не потребує писати, бо писав уже нераз, а й без мого писання він загально відомий - славний. [...]

Вітмковою появою між молодими був Вячеслав Липинський. Він студіював у Кракові агрономію, а опісля звернувся до історії і здобув собі велике знання та мимо молодого віку став авторітетом. Коли від Кіяка згодом перенеслося наше товариство до каварні Мрожинського (теж до ринку, тільки по другім боці Суконниць), то Липинський часто-густо також заходив туди на часописі та на розмову. Всього скупчував-

лося круг нього і слухало уважно.

З польської молоді найблище підійшов до нас пізнійший славний поет Владислав Оркан, оден з моїх найсердечніших друзів. Тої дружби ані війна, ані повосенні події ні на хвилину не захитали, бо це був чоловік великого ума і не меньшого серця, що навіть серед непроглядної пітьми не губив з ока дороги до правди. Гарно знав нашу літературу й історію (особливо XVII століття) і не знаю, чи хто другий з чужинців так знаменито орієнтувався в наших національних питаннях. Дуже добре розумів наше тяжке, прямо трагічне положення (так є: положення!) і підходив до нас не з перцем, а з серцем. [...]

Ніколи не забуду концертів Дальберта, як не забуду гостинних виступів Модржеєвської в театрі, хоч перед тим бачив я Елеонору Дуже, Сару Бернард і Вольтерку. (Але признатися мушу, що не меньше вражіння робили на мене наша Заньковецька, як акторка, Сальомея Крушельницька, як співачка, а пізніше Любка Колесівна, як п'яністка). [...]

Незабутнім остався концерт в Шевченкові роковини, влаштований тоді студентами в театрі ім. Словацького в Кракові. Сала була битком набита, з найдалших закутків зіхалися заточники, прийшло чимало поляків, а багато відійшло без білетів. Мене просили з промовою, але я відмовлявся, бо розумів, що свято вимагає старшого і більше заслуженого промовця ніж я. Приїхав і балакав проф. Грушевський зі Львова. Великий і сильний хор проспівав Лисенкового "Гуса". А потім пішли "Ой чогож ти почорніло", "Ой пущу я кониченька" і ще деякі пісні на "Ой" і тому котрийсь дотепний рецензент назвав цей концерт "Ой-концертом". Та це лиш так мимоходом, бо концерт пройшов на славу. Хори робили сильне вражіння, а якийсь бас (чи не О. Захар Лехицький?) дивував усіх силою і м'яккістю тонів, а також шириною скалі. [...]

Вітали ми в Кракові, в моїй (розуміється, наймленій) хаті і Кобилянську і Коцюбинського (трічі), опроваджували їх по Кракові і з жалем у серцю "выводили на стацію".

Гарно було!

А потім - прийшла війна.

Зі статті Дам'яна Горняткевича довідуємося, що від 1873 до 1931 року, в Краківській академії мистецтв" навчалось 110 студентів-українців, серед яких бачимо такі прізвища, як Т. Копистинський, І. Труш, О. Новаківський, М. Войчук, М. Бурачек, І. Кулець.

Всю історію української парохії і церкви в Кракові розповідає автор, написаної в Ягеллонському університеті, докторської праці (яка чекає на друк), о. П. Хрущ (парох церкви св. Норберта), у надрукованій в цитованому альманасі, статті "Початки української гр.-кат. парохії і церкви в Кракові".

Микола Важанський дуже широко розповідає про діяльність "Української студентської громади" у Кракові, а Володимир Кобільник дає докладний звіт з діяльності таких 12-ти секцій Громади, як пр. кул-

ьтурно-освітня, географічна, господарсько-кооперативна, математична, музична, спортивна, правнича тощо.

Почали ми нашу розповідь про українські традиції у Кракові від зацікавлень Україною наймолодших adeptів краківського українознавства. А після цієї своєрідної документації теперішнього в тих, яким важливих, переломних часах, якимсь природним - у тому тисячлітньому Кракові - способом шпирнули ми в історію і спосіб життя і праці колишніх професорів і студентів. Підтвердили цим способом ще раз перевірену мудрість, що майбутнє це минуле, лише дещо далше перед нами.

Якщо можна просити вибачення за особистий прикінцевий акцент, то часто маю враження, що, протягом всіх прожитих у Кракові років, йшов я від головного будинку Ягеллонського університету і церкви св. Норберта, до краківського ринку, на схід, в сторону Маріяцької кафедри. Одного року йшов я з київськими княгинями, дружинами польських князів. Другого року зайшов до Юрія Дрогобича Котермака і Швайпольта фіоля. Потім запросив В. Стефаніка, В. Лепкого і, святої пам'яті, отця д-ра Миколу Денька. Протягом дотеперішнього життя у Кракові, продираючись крізь все тисячоліття, пройшов я весь краківський ринок, щоб після днів української християнської культури, зорганізованих у клубі католицької інтелігенції з нагоди 1000-ліття Хрещення Русі-України, зупинитись перед вівтарем Віта Ствоша, зображуючим першу християнську сім'ю. Зображена у тому вівтарі, Вогородиця з Новонародженим Ісусом, хіба вперше, у 1988 р., почула українську релігійну пісню, у виконанні молодіжного хору "Тисячоліття" з Кошаліна, під управлінням Ярослава Полянського.

Все, що тоді сталося, можна скоротити до рецензій двох учасників цієї історичної події. Автором однієї був молоденький студент, поляк, якого, зустрівши біля університету, не вдалось мені переконати, щоб прийшов на концерт української релігійної пісні до Маріяцького костела. Ця молода людина з'явилась однак на тій співаній молитві, а після її закінчення, підійшла до мене і сказала: *Прошу пана, я не хотів прийти на цей концерт тому, що начитався книжок, в яких українці з'являються як злочинці, повні, природної їм, жорстокості, але молитва "Отче наш", у виконанні Степана Тицького і хору - повалила мене на коліна. Дякую панові за запрошення, я почав тепер зовсім інакше думати про українців і Україну.*

Другим рецензентом був старенький українець, наш дорогий духовний провідник, святої пам'яті отець д-р Микола Денько, який, з паличкою, виходив як останній зі святині після цієї події, та, своїм звичаєм, сказав стислим голосом: *Дуже тішусь, що дожив Тисячоліття і дав мені Бог силу, щоб брати участь у таких подіях. Я не сподівався, що доживу таких часів, це добрий знак для налагодження українсько-польських стосунків. Щастя Вам Боже.*

Від того часу напрям дороги якби мені відвернувся, і почав проходити з-під маріяцького вівтаря, де піднеслось вгору серце, і провадив до Ягеллонського університету, з-під якого думка взлітала на дуба незалежності (посадженого у 1918 році), щоб виглядати, чи Україна готується посадити дуба своєї незалежності перед університетом св. Володимира у Києві.

Думки про весну народів і визволення народів від тоталітарної системи, почали з такою швидкістю втілюватися у життя, що не всім вдавалось здоганяти хід історичних подій. Коли 3 травня 1989 року, на мітингу кандидатів до польського парламенту від "Солідарності", біля 30 тис. поляків, зібраних на краківському ринку, скандувало "Вільна Україна", а вже 2 липня 1989 року біля сім тисяч українців у Сопоті, вперше розвинувши синьо-жовті прапори, заспівало "Ще не вмерла Україна", то у 1991 році дав мені Бог бути співтворцем, прийнятих польським парламентом, документів про визнання Польщею, вимріяної українцями від століть, незалежності України.

Володимир Мокрий

Концерт української релігійної пісні у Маріяцькому костелі кошалінського молодіжного хору "Тисячоліття" під управлінням Я. Полянського (1988 р.)

ЛЬВІВСЬКІ АКЦЕНТИ КРАКІВСЬКИХ "ДНІВ..."

Про Дні української культури в Ягеллонському університеті, які проходили від 6 до 8 грудня 1991 року, читатиме в статтях самих студентів, завдяки яким ця начеркнена з розмахом програма була здійснена. Хотілось би тут покласти наголос на активну присутність гостей з України, зокрема зі Львова. Так бо ще донедавна склалось, що з приводу польських "безпорядків" у 1980-81 роках, деякий час навіть студенти варшавської україністики не мали можливості контакту, як з науковими, так і культурними осередками в Україні. Зараз же ситуація діаметрально змінилася і ці контакти стають природними. А є ж це особливо важливе, коли усвідомимо собі, що власне люди науки і культури є найкращими посланцями свого народу, тим більше, коли промовляють своєю мистецькою і науковою творчістю до молоді, яка ще не загрузла в шкарлупі стереотипів і впевненості про власну безпомилковість.

Одними з перших посланців української культури, виступили молоді львівські митці Інга Сумина і Сергій Воронок. Вернісаж, зорганізованої в готелі "форум", виставки батиків їх авторства відкрив "Дні...". Провідною темою цього "понадкофесійного" малярства на шовку є пошуки спільного первення великих релігійно-культурних формацій, як Європи так і Сходу. Якщо врахувати, що техніка батиків є маловідома і багатьох з присутніх зустрілося з нею перший раз, то тим більше треба подякувати організаторові виставки - краківський галереї "фарбіарна" - що мали ми можливість зустрічі з батиками митців зі Львова, який славиться майстрами цього виду мистецтва. Цей власне "понадкофесійний" акцент став прелюдією до вечора присвяченого духовній спадщині Київської Русі.

В другому дні краківської зустрічі українознавців, присвяченому ситуації в Україні, її політичному і релігійному аспектам, не забракло також представників студентського братства Львівського університету, які ознайомили присутніх зі своїми поглядами на ці питання. Петро Гусак, голова Християнського студентського клубу, зробив огляд віроісповідної ситуації на Україні, як в Галичині, яка зараз стала полем багатьох конфесійних конфліктів, так і в Східній Україні, де великого розміру набрав, триваючий понад 70-ть років, процес атеїзації, і взагалі обездуховлення, суспільства. Цю ситуацію погіршує ще факт, що люди, довгими роками, відчувалися толерантності, пошани для відмінних поглядів інших, і взагалі культури у взаємному житті, отже зараз напруження і конфлікти набирають іноді дуже гострих і принижуючих форм, абсолютно протилежних до, голошеної Євангелією, любові до ближнього. Отже і не дивно, що серед цього безвірства і конфліктів між християнськими конфесіями, легко знаходять поклонників релігійні ідеї, які або не мають нічого спільного з

християнством (як кришнаїти), або ставляться до нього негативно (як Рунвіра). Тому, в останніх словах свого виступу, П. Гусак звернувся з закликом: *Шановні Отці! Православних (тобто Східних українських - ред.) Церков: "Наша брань не ко крови і плоти" (Ап. Павло). Перемагайте іновірство не адміністративними методами, не проповідями, спрямованими проти якогось віровизнання, здатними посіяти лише розбрат, а здоровою конкуренцією - ревною проповіддю Христової Благовісті, любові і згоди. Перевищіть інших у ревності, жертвності і самовідреченні! Народ піде за Вами!*

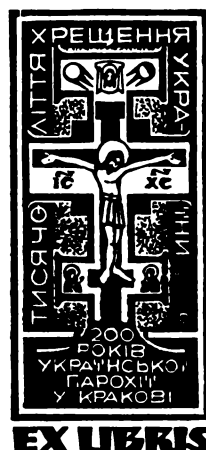
Юрій Підлісний, який розглядав ситуацію на Україні після серпневого перевороту, звернув також увагу, на потребу зрозуміння українцями, як політичними і суспільними діячами, так і загалом громадян, ваги добрих відносин не лише з Росією, але і Польщею, і тим самим виправлення негативного досвіду минулого. Закінчуючи, він сказав: *Що зараз головне для України? Це добрі сусідські взаємини з Польщею і Росією. І дуже мені приємно, що Польща є першою державою, котра визнала незалежність України. Добрі стосунки з Польщею вигідні і з політичних і з економічних міркувань. Спільно, легше вибиватись до європейського і світового ринку. І дуже приємно, що немає жодних територіальних претензій. І дай Боже, щоб між нашими державами був мир і згода. Вірю в розум людей.*

Третього дня, в неділю, завітав до Кракова, на запрошення фундації Св. Володимира, Львівський духовний театр "Воскресіння", керований Ярослав Федоришиним, який поставив цього дня дві п'єси на релігійні теми. Була це перша зустріч краків'ян і гостей з інших міст з цим театром, хоч підтримує він з фундацією Св. Володимира постійний контакт, а одним з його наслідків є передусім сценічні стріти, виговлені з тканин подарованих фундацією. Про мету і плани цього дуже своєрідного мистецького починання найліпше розкажуть нам слова конференс'є театру: *Так склалося в історію нашого народу, що ми зазнали дуже багато втрат. Втрат людських, втрат духовних. І, мабуть, найбільше ми зазнали втрат у житті релігійному. Виросло ціле покоління людей, для яких пласт релігійної культури українського народу є цілковито невідомий. Ось тому рік тому у Львові зібралися актори з різних професійних театрів з думкою про наших дітей, про майбутнє України, щоб наші діти не були збіднені духовно, щоб завжди з ними, і з нами був Бог. Ми довго думали, якою виставою відкрити свій театр. Ми ще не знали, яка п'єса буде взята до постановки, але твердо були переконані, що це буде вистава про св. о. Миколая, хоч з яблочком, хоч з різочкою, але він прийде до нас у цю чарівну ніч. Ми знайшли понад 30 п'єс про св. о. Миколая, але вибрали п'єсу С. Перського "Чудо св. о. Миколая над половчанином". В основу цієї п'єси покладено староукраїнську легенду кінця 12 століття. А літературне осмислення здійснив С. Перський, справжнє прізвище С. Шах, багатолітній ректор Пе-*

ремиської гімназії і секретар львівської "Просвіти". Так в цій п'єсі поєдналися Лівобережна і Правобережна Україна.

Другою нашою виставою є "Юдита" ф.-Х. Геббеля, п'єса, яка ніколи не ставилась в Україні. Цією виставою ми відкриваємо цикл вистав за Старим і Новим Заповітом. Ми звернулись до образу Юдити, бо образ цієї жінки близький для України в цей складний час. І Україні потрібні люди, які були б віддані своєму народові як Юдита.

Артистів львівського театру попрощали оплески глядачів, організатори можуть втішатися успіхом події, гості і учасники "днів" багатші на спогади, мистецькі та духовні переживання, а також нові знайомства. А перед всіма разом - широкий простір ораного і ще неораного поля, якому на ім'я українська культура, на якому і треба і можна потрудитися з великою користю і успіхом. Але мабуть не треба їм цього пригадувати, бо вони давно вже вирішили віддати цьому всі свої молоді сили - обабіч кордону, бо є надія, що швидко стане він не перепорою, а мостом, який спочуватиме два сусідні і близькі собі народи.

"НАД ВУГОМ І НАРВОЮ". UKRAIŃSKIE PISMO PODLASIA, BIELSK PODLASKI, LATO 1991.

Перші в післявоєнному періоді, українські видання періодичного характеру з'явилися на Підляшші в 1987 р. Досі однак були вони видавані виключно завдяки праці і коштом приватних осіб.

Вихід першого, датованого літом 1991 р., числа часопису "Над Вугом і Нарвою", змінює цю ситуація, адже його видавцем є Підляський відділ Об'єднання українців у Польщі. Є це часопис виконаний вже повністю професійною технікою комп'ютерного набору і офсетного друку. Мова його польська і українська.

Перша частина часопису це матеріали з засновницької конференції Підляського відділу ОВП, яка відбулася в грудні 1990 р. Є це спеціально важливе тому, що підляський читач буде міг познайомитися з поглядами, які обстоють діячі українського руху в регіоні, про які досі дуже часто довідувався з джерел наставлених до цього руху вороже.

Популярно-наукова частина часопису це передусім статті присвячені історії Підляшшя і його мові. Є тут також стаття богословського змісту, присвячена Преображенню Господньому. Як відомо, Преображення Господнє, врочисто святковане 19 серпня на Горі Грабарці, є найбільшим православним празником на Підляшші і в цілій Польщі.

Перегляд подій на Підляшші за 1990-1991 роки, а також відгуків на них в українській і польській пресі, знаходимо в прикінцевій, багато ілюстрованій фотографіями, частині часопису.

У вступній статті цього нового часопису можемо прочитати, що найважливішим своїм завданням редакція вважає популяризацію і приближення православним мешканцям Підляшшя, а зокрема молоді, інтенсивно зараз шукуючій своїх коренів і національної тотожності, нашої національної і регіональної традиції і культури. Самосвідомість є необхідна кожній людині, яка хоче віднайти себе в сучасному світі. Хочемо сприяти пробуджуванню серед православного населення Підляшшя - на основі місцевої історії і культури (мова, фольклор, матеріальна культура, духовність) - свідомості приналежності до українського народу.

Всі зацікавлені отриманням часопису можуть звертатися на адресу: "Над Вугом і Нарвою", ul. Widowska 4, skr. poczt. 77, 17-100 Bielsk Podlaski.

ПОСТАНОВА І З'ЇЗДУ ОБ'ЄДНАННЯ ЛЕМКІВ У ПОЛЬЩІ

І з'їзд Об'єднання лемків рішає:

1. Залишити самостійність організації з її дотеперішньою назвою Об'єднання лемків.

2. Зробити зміни в статуті.

3. Поширити співпрацю з Об'єднанням українців у Польщі та організаціями, що зв'язані з переселенням і еміграцією з Лемківщини.

4. Діяти рішуче в справах збереження і розвитку релігійно-духовної та матеріальної культури лемків.

В тому напрямку треба старатись про точне проведення монографії всіх місцевостей Лемківщини з описами всіх давніх пам'яток і автохтонічних знаків давніх її мешканців, як історичні будівлі, народні і сакральні будинки, придорожні каплички і хрести, пам'яткові споруди та всі матеріальні добра.

5. Старатись, щоб в школах у Польщі в програмах навчання була об'єктивна правда про українську меншість, в тому і лемківську, в Польщі. Рівночасно робити зусилля про практичну реалізацію навчання материнської історії в школах, де ведеться навчання української мови.

6. Домагатись в польському законодавстві засудження акції "Вісла" та направлення кривд, вчинених людям з приводу цієї акції.

7. Робити заходи про повернення давніх історичних назв місцевостям, які змінені на території Лемківщини після виселення.

Сяри біля Горлиць, 9 листопада 1991 р.

РЕЗОЛЮЦІЯ І З'ЇЗДУ ОБ'ЄДНАННЯ ЛЕМКІВ У ПОЛЬЩІ

30 грудня 1989 р. в Польщі було створене і 30 березня 1990 р. зареєстроване Об'єднання лемків, що покликане сприяти з'єднанню лемків, розпорочених по всій Польщі в результаті відомої, насильної акції "Вісла" в 1947 р. Делегати з'їзду з жалем відзначають, що через виселення більшої частини лемків з Польщі на Україну, розселення решти на західно-польських землях, фактично припинила своє існування найбільш характерна група лемків на північних схилах Карпат.

У такій ситуації ОЛ покликане об'єднувати зусилля лемків, які гаряче люблять рідну історію, культуру, традиції, для спільного розвитку культурних надбань, вивчення їх історії, сприяння виправленню тих кривд, які були вчинені лемкам після війни.

Об'єднання лемків здійснює помітну роботу в цій справі, підтримуючи розвиток хорового мистецтва, організації музейних справ, проведення щорічних свят культури - "Лемківська Ватра".

ОЛ визнає, що лемки в Польщі, Словаччині і у всіх інших державах, своїми коренями сягають до Київської Русі, належали до цієї держави як єдиний руський народ. Національне відродження на землях колишньої Русі, що захопило також Карпати, було запізнене на західних окраїнах і не дивно, що частина лемків дотримується старої назви "русин", що рівнозначне новій "українець". Але обставини проживання лемків в Польщі до цього часу лякають їх перед новою назвою. Тому-то в Польщі стався розлам серед лемків. Частина з них не хоче признати і прийняти нової назви і тому називає себе тільки "лемками".

ОЛ проголосило однакову пошану до лемків, незважаючи на віроісповідання і на те, як вони себе трактують: просто "лемки" чи "лемки-українці". Однаково ж делегати з'їзду рішуче протестують проти поширення псевдонаукової теорії проф. Р.П. Магочі, спрямованої на розкол нашого середовища.

Об'єднання лемків майже не діяло у видавничій ділянці літератури про лемків. У цій справі треба поживити роботу молодими лемківськими істориками, з'єднати їх в своїх рядах, а також зміцнити контакти з лемками в Україні і діаспорі.

Перший з'їзд Об'єднання лемків у Польщі рішає:

1. Керуватись у роботі інтересами самих лемків. Дбати про підвищення їх освіти, культури і наукового рівня.

2. Відмовитись від зайвої дискусії "Хто є лемки", бо питання це давно вирішене історією і не підлягає дискусії. Треба тільки усвідомлювати людей в цій справі.

3. Співпрацювати з релігійними конфесіями всіх віроісповідань на ниві культури і наукової діяльності.

4. Посилити контакти з Товариством "Лемківщина" в Україні, ООЛ у США, ОЛ Канади, СРУ в Чехо-Словаччині для зміцнення діяльності правління ОЛ.

5. Зобілізувати всіх лемків та їх осередки у світі до будови "Центру культури лемків" у Ждині на прадідівській Лемківщині у Польщі.

6. Опрацювати план заходів для проведення Світового конгресу лемків у Польщі і вирішити можливість перенесення Світової федерації лемків на Лемківщину.

Сяри біля Горлиць, 9 листопада 1991 р.

З В Е Р Н Е Н Н Я

ДО ЛЕМКІВ У ПОЛЬЩІ, УКРАЇНІ, ЧЕХО-СЛОВАЧ-
ЧИНІ, США, КАНАДІ, ЮГОСЛАВІЇ ТА ВСІХ
ІНШИХ КРАЇНАХ

Дорогі Земляки!

9 листопада 1991 року в Сярах біля Горлиць на Лемківщині у Польщі відбувся перший з'їзд Об'єднання лемків. З'їзд проходив у час дуже складної міжнародної політичної ситуації.

Делегати з'їзду відзначають, що лемки перейшли складний, хоч важкий історичний шлях. Відколи об'єднано увесь руський народ, землі теперішньої Лемківщини були злучені з Київською Руссю. В 1340 р. Лемківщина була відірвана від Русі, але лемки продовжували свою боротьбу за воз'єднання в єдиній українській родині.

Великою трагедією для лемків було їх насильне виселення в 1945-1947 роках, котре знищило Лемківщину як етнічну частину українського народу.

Останнім часом створилися можливості об'єднання зусиль, спрямованих на розвиток культурних традицій лемків, їх історії і Побуту. Великий досвід мають у цій народній ділянці лемки в Україні, США, Канаді, Словаччині, а також в Польщі, але всі ці організації діють відокремлено і без особливих результатів. Причиною того є політично-адміністративна їх ізольованість.

Саме тепер, коли наступила можливість об'єднання лемків, деяка частина лемків у Польщі, Словаччині і на Закарпатті розпочала дуже шкідливу працю, спрямовану на сепаратистичне призначення "русинам" статусу окремої народності. Є це дуже шкідлива діяльність і делегати з'їзду засуджують її.

Ми звертаємось до лемків в цілому світі ще раз піддати під розвагу совісті цю ситуацію. Закликаємо об'єднатися, щоб засіяти зернятами правди і любові нашу многостраждальну, народну ниву і спільно зібрати великий врожай. Ми зобов'язані перед історією створити культурний осередок для всіх лемків, саме на рідній карпатській землі - Лемківщині, в селі Ждиня, де проходять Свята лемківської культури - "Ватра".

Сяри біля Горлиць, 9 листопада 1991 р.

1947

РУВРИКА ОДНОГО ВІРША

ЄВГЕНІЯ ЗАВІНСЬКА

Одягнені

у вишивані сорочки

сидимо

на курганах слави

заслухані

в пісню бандуриста

що величає минуле...

я не проти...

але чому

коли всі народи

шукать майбутнього..?

І. 1989 р.

Виселенці!

ПІДЛЯШШЯ - ЗЕМЛЯ НА ПЕРЕХРЕСТІ...

Підляшшя, де українці стали сусідами і поляків і білорусів, це - кажучи словами молодої поетеси - *земля людей з добрим поглядом сумних очей*; і водночас це земля людей з розколотою душею, з невизначеним національним почуттям. Розколоті і сама країна - на Південь, розтроснений виселенням в 1947 р., і на Північ, про яку майже всі забули, що там також, аж до північних берегів Нарви, проживають українці. А поміж ними пливе Вуг. Колись його течія сполучувала цю землю з Верестям, Волиню і Галичиною, а зараз розділює.

Вже сама назва регіону наголошує на його пограничне положення, "під ляхами", тобто в сусідстві поляків. Назва ця виникла зрештою досить пізно, бо в документах з'являється щойно наприкінці XV ст., коли територія ця належала до Великого князівства Литовського, межуючи з Мазовшем. Отже, не була це назва етнічного характеру і вживалася на означення найбільше західних земель завойованих Литвою на протязі XIV ст. В початках XVI ст. створено з цих земель окреме воєводство, яке почали звати Підляським, що закріпило вживання цієї назви.

Тут, під назвою Підляшшя, розуміємо передусім територію, яку в більшій чи в меншій мірі заселяють українці - південно-східну частину Вілостоцького воєводства, Білопідляське воєводство і межуючи з ним частини Сідлецького, Холмського і Люблінського воєводства, тобто територію, яка приблизно відповідає західній частині історичної Верестейської землі (Верестейщини), яка в X ст. увійшла до складу Київської Русі.

Получена етнічними, географічними і політичними зв'язками з Волиню, Верестейщина разом з нею розділювала всі злети і занепади староукраїнської державності ("княжої доби"). Про найдавнішу історію цієї землі більше можемо довідатися з археології ніж з писаних джерел - перша літописна згадка про Верестя відноситься щойно до початків XI ст., про Дорогичин до половини XII ст., а про Вільськ до половини XIII ст. Зрештою про XIII ст. на Верестейщині, завдяки Галицько-Волинському літописові, знаємо відносно багато. Ця північна країна, яка в попередньому столітті ділилася навіть на окремі удільні князівства (Верестейське і Дорогичинське), став територією таких, важливих для цілого Галицько-Волинського князівства, подій, як хоч би коронація князя Данила Романовича на короля Русі, проведена 1253 р. в Дорогичині.

Іван Киричук, в *Слові про Батьківщину*, так охарактеризував значення цього найдавнішого періоду підляської історії: *Кожен народ має свої святощі, що мов невисихаючі джерела, кштальтують його душу, характер, долю. На долі кожної людини в цьому краю відбилися невидимі сліди Київської Русі.*

Цей 60 період не тільки накреслив

основний ескіз сьогоднішньої етнічної карти Підляшшя і Полісся, але також утривалив вживання, у відношенні до околиць Верестя, Дорогичина чи Вільська, окреслення *Русь (Підляська Русь)* - також після падіння Галицько-Волинської Русі. *Руською країною* були ці околиці не тільки для литовських князів Кейстута і Ягайла (документ з 1379 р.), але і для польського (мазовецького) князя Болеслава (документ з 1440 р.).

Остаточного вигляду етнічна карта Підляшшя почала набирати десь на зламі XIV-XV століть, коли на захід від Дорогичина, Сім'ятич, і Вільська виникли численні поселення дрібної польської (мазовецької) шляхти. Згодом українське населення зустрілося також з білоруським, яке на північ від Нарви колонізувало околиці Заблудова (XVI ст.), а на південному її березі просунулося аж до берегів річки Наровки (поч. XVII ст.).

Розташоване далеко від великих культурних і релігійних українських центрів, Підляшшя, після винищуючих воєн половини XVII ст., які економічно підтягли міщанство, основну силу місцевого національного і релігійного життя, властиво не жило а животіло, щораз більше попадаючи під польський вплив. Полонізувалися окремі села і міста, положені на західних окраїнах української території. Вже в першій половині XIX ст. українське населення Дорогичина (як уніяти так і православні) загально вживало польської мови, в Вільську по-українськи говорено лише в сімейному крузі.

Власне XIX століття і роз'єднало Підляшшя. Його південна частина (на лівому березі Вугу) знайшлася тоді в складі Польського королівства, а північна безпосередньо в Російській імперії. З цієї ж причини різними дорогами пішли події в житті Церкви і різний був її вплив на національну орієнтацію місцевих русинів.

На Північному Підляшші біля 1800 р. проживало приблизно 40 тис. українців (38 тис. уніятів і 2 тис. православних). В 1839 р. унія була тут ліквідована і все населення віддано під духовний нагляд російської Православної церкви. В деяких парафіях були з цієї причини конфлікти, але в основному відбулося це без більших струсів.

Інакше сталося на півдні. Тут російський уряд рішив ліквідувати унію щойно в 60-х роках, після польського Січневого повстання. Початково мало це характер "відлатинізування" церковних обрядів, але роблено це дуже невміло і брутально, що відштовхувало населення, яке почало чинити все більший опір. І нічого тут не змінила остаточна ліквідація унії, завершена в 1875 р., та офіційне рахування всіх українців православними. Частина населення погодилася з цим фактом, частина користувалася послугами православних священників лише з konieczності, а інші (таж. "упосртьваючі") взагалі від-

мовлялися від будь-якого контакту з Православною церквою. Жорстокі репресії, зі сторони російської адміністрації і поліції, лише підсилювали конфлікт і ненависть. Бувши уніятські священники або прийняли православ'я, або втекли до Галичини, тому також "упорствуючі" почали звертатися в сторону римокатолицького духовенства, таємно користуючися його послугами. Ситуацію цю використали також польські діячі в своїй національній пропаганді. Наслідком цих всіх подій, коли в 1905 р. виникла можливість залишення Православної церкви, понад сто тисяч бувших уніятів Південного Підляшшя і Холмщини змінили своє віросповідання на римокатолицьке, швидко відриваючися також рідної мови і звичаїв, замінюючи їх польськими.

Справді на Північному Підляшші процес колонізації, зокрема по селах був припинений, однак і тут не виникли кращі умови для виникнення і розвитку серед місцевих русинів української національної свідомості, бо ж російська, як цивільна, так і церковна влада, робила всі зусилля, щоб русифікувати православне населення.

Коли підляські русини втратили оборону і захист зі сторони власної державності, стали вони об'єктом суперництва чужих держав. Початково їхню землю захопила Литва, пізніше, вже в згоді з тодішнім правом, дісталась вона Польщі. В XIX ст. Підляшшя стало місцем польсько-російської боротьби, вже не лише за територію, але і за душі місцевого українського населення. Кожна з цих сторін мала свої успіхи і невдачі, але першим програвим були власне українці. А саму землю і всіх, хто на ній живе, отруєно релігійною і національною нетолерантністю і ненавистю.

Коли в XIX ст. поляки боролись за свою волю, їх противником була Росія, якої цар намагався вчинити з Православною церквою ще одне знаряддя гноблення і "обрусення" завойованих націй. Отже і польська ненависть до загарбника, загально кажучи, переносилась і на Православну церкву, а згодом і на всіх православних. Отже коли, по ліквідації унії, підляські українці стали православними, а російський уряд почав посилену русифікаторську акцію, з сильними антикатолицькими акцентами, стало це приводом взаємної ворожнечі. Ця власне ситуація, у сполученні з давнішими, може не так гострими, антагонізмами, при загально низькій культурі, суспільного і політичного життя, стала причиною наростання католицько-православного конфлікту, який в період II світової війни, і зараз після неї, переродився в кровопролиття.

Оскільки на Підляшші не існувала тоді українська партизанка, стороною переважуючою стали підпільні польські збройні формування, які тероризували і мордували (особливо відділи пов'язані з крайніми націоналістичними організаціями) українське населення, в основному намагаючися змусити його до "репатріації" до СРСР, водночас змушуючи його до шукання захисту в новій, комуністичній владі.

Довело це до ще більшого поглиблення взаємного антагонізму між поляками (ка-

толиками) та православними (без огляду на те, яку національну приналежність вони декларують - українську, білоруську чи навіть польську), породжуючи у цих других почуття постійного загроження зі сторони польських "мятежників" (бунтівників - це окреслення закріпила ще російська пропаганда, після Січневого повстання у 1863 році). Тим більше, що поведінка багатьох, вже демократичних, обранців польського народу, як хоч би міських радних в Вільській, лише підтверджує стереотип поляка, ворога всього, що православне - українське чи білоруське. І як досі, то власне вони здаються творити загальну атмосферу, серед якої пропадають голоси людей совісних і розсудливих.

1000 ЛІТЯ
ХРЕЩЕННЯ РУСІ - УКРАЇНИ
БІЛЬСЬКА ІКОНА БОЖОЇ МАТЕРІ
- ПІДЛЯШША -

Другою болючою проблемою міжнаціонального сусідства на Підляшші, зокрема Північному, є справа стосунків з білорусами.

Після даних російського перепису з 1897 р., на території тодішнього Вільського повіту, який обіймав всю заселену українцями територію на північ від Бугу, проживало біля 64 тис. українців. Однак населення це властиво не мало ще національної свідомості і швидко стало об'єктом маніпуляцій. Коли територія ця увійшла в 1919 р. до складу Польщі, нова влада, мавши вже за собою досвід польсько-української війни за Галичину, робила все, щоб, зокрема на територіях без кристалізованої національної свідомості, протидіяти українським тенденціям. Тому також в Вільському повіті "начислено" тільки 66(!) осіб української національності, решту записуючи як "православних поляків"

та "білорусів" (число білорусів "збільшилося з неповних 10 тис. в 1897 р. до понад 40 тис.). Подібна ситуація була на Берестейському і Пинському Поліссі. Ці маніпуляції (засуджувані зрештою польськими вченими), були як найбільше до вподоби білоруським діячам, які використали це до максимального "побільшення" своєї національної території. Поширюванню переконання про "білоруськість" Північного Підляшшя і Полісся сприяла також діяльність на цій території Комуністичної партії Західної Білорусії і Білоруської селянсько-робітничої "Громади", хоч організації ці не вели ширшої діяльності національного характеру. Населення, зокрема найбільш бідніше, притягали до себе передусім радикальними суспільними гаслами.

Остаточно "вирішив" цю справу Сталін, включаючи в 1939 р. Північне Підляшшя і Берестейсько-Пинське Полісся до Білоруської РСР. Створено доті тут білоруські школи і пресу, а до паспортів вписано білоруську "національність". Подібна політика було продовжувана і післявоєнними польськими владами, які підтримували тут білоруський, очевидно прокомуністичний, рух (згідно з широко пропагованим стереотипом - "Білоруси, оборонці народної влади"), зорганізований ними в Білоруському суспільно-культурному товаристві, і чинивши водночас всякі перепони українським діячам (як це було у випадку містечка Кліщелі).

Інакше ситуація склалася на Південному Підляшші. Ще у 1917-1918 роках діяв тут український осередок в Вілїй Підляській, який організував шкільництво, мав власне книжкове видавництво і тижневик "Рідне Слово". Український національний рух, сильний тут у 20-х роках, також був придушений польською владою, чого символом стало знищення в 1938 р. понад сотки православних святинь на Південному Підляшші і Холмщині. Можливість деякого відродження з'явилася в роках німецької окупації (1939-1944), але вже в 1947 р. і тут сягнула акція "Вісла", внаслідок якої тутешнє українське населення вигнано на північні землі. Після 1956 р. повернуло його не так багато - недавно відновлена Холмська православна єпархія скупчує не більше як декілька тисяч віруючих по всій Холмщині і Південному Підляшші.

Отже єдиною, також в масштабі цілої Польщі, етнічною територією, якої не знищила злочинна акція "Вісла", залишилось Північне Підляшшє, де "не помічено", що місцеві православні то не лише білоруси, але також українці. Можна сказати також, що і самі українці цього "не помітили", звикаючи помалу до окреслення "білоруси". Це нове окреслення нічого суттєвого в їх житті не змінило. Всі даліше говорять по-українськи (якщо це не перейшли на польську мову, зокрема по містах), співають українські пісні (якщо ще взагалі співають) і по-старому сміються з дзекаючих "литвинів" (тобто дійсних білорусів), кажучи, що "як сир не закұска, так і литвин не людина". Що найбільше пішлють дитину на навчання в школі білоруської мови (шкіл тих щораз менше),

або почитають білоруську "Ніву". Одним словом, на протязі XX ст. витворися тут якийсь гібрид, неначе б нова етнічна група українців - "білоруси".

Однак хвиля нонконформізму, яка розлилася по Польщі в 1980-81 роках, докотилася і на це забуте, але ще не втрачене, Підляшшя. З'явилися тут молоді люди, яких перестала тішити ця забава в "білорусів", і які рішуче звернулися в сторону свого справжнього національного коріння, прилюдно заявляючи свою приналежність до українського народу. Відгук на це, очевидно, був початково невеликий, але з часом щораз більше людей вирішувало покинути з, втовкмачуваними стільки часу до голови, стереотипами про "православно-го поляка" чи "білоруса".

Не могло це однак не викликати невдоволення і спроб протидії зі сторони білоруських середовищ, як зі старого ВСКТ, так і новостворених організацій - Білоруського демократичного об'єднання та Білоруського об'єднання студентів. Є це для них тим більша проблема, що на території етнічно білоруській, через повоєнні роки, більшої білоруської діяльності не ведено (а і показалися вони набагато більше податливі на колонізацію), концентруючися власне на українськомовній території над Вугом і Нарвою. Тому також кожний успіх українського руху на цій території є водночас програмою для білоруського руху взагалі. Отже у всіх засобах інформації, в тижневику "Ніва", місячнику "Сзаворіс" і білоруській радіопередачі, триває переконання, що так на правду то українців в Вілостоцькому свєвідстві немає, а це, що зараз твориться, це якась страшна агресія ззовні.

Поляки реагують набагато спокійніше. Відгуки в польській пресі є назагал позитивні, хоч і тут бувають такі інциденти, як в 1990 р. з "Кур'єром Подляскім", якого тодішній заступник головного редактора, надрукував, під своїм прізвиськом, пасквільну статтю Е. Пруса про "антипольські заці українських націоналістів", додаючи при нагоді, що хочуть вони забрати собі і південну частину Вілостоцького воєв., де також живуть українці. Чи когось його стаття перелякала важко сказати, відомо натомість, що деяким українцям нагадала про їхню справжню національність.

Як політичні зміни в Польщі, так і остаточно вирішення самостійності України, створило для українського руху на Підляшші нову ситуацію. З одного боку це закінчення, веденої державою, антиукраїнської пропаганди і залякування, а з другого боку це можливість широких контактів з українською культурою та її діячами (зараз такі контакти нав'язані передусім з Волинню) і надія на підтримку українських державних установ, тим більше, що офіційні польсько-українські відносини є добрі.

Очевидно, зараз український рух на Підляшші, який набрав організаційного оформлення після створення в грудні 1990 р. Підляського відділу Об'єднання українців у Польщі, поруч численних успіхів,

має багато недоліків. Є це спричинене як браком достатнього досвіду його молодих діячів, так і загальною економічною ситуацією, яка обмежує розбудову організаційної структури, видавничу і культурну діяльність. Не без значення є також інертність загально населення, яке ніколи досі не мало змоги самореалізування своїх матеріальних і духовних потреб, отже і зараз чекає Бог зна чого.

Все ж таки Підляшшя перестало бути простором, де кожий, хто тільки захоче, може гуляти і ловити до свого мішка національно невідомих і беззахисних русинів-українців. Треба тоді докласти всі зусилля, щоб до кожного дійти зі словом правди про його історію, мову і культуру.

Юрій Гаврилук

УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ У ПОЛЬСЬКОМУ ПАРЛАМЕНТІ

Минає вже третій місяць від закінчення праць польсько сейму X скликання, в яких брав я участь протягом 29 місяців. Хоч вибрано мене в основному завдяки голосам польських виборців, симпатиків "Солідарності", як єдиний українець в парламенті взяв я на себе обов'язок виступати представником кількохсоттисячної української меншості, намагавшись висказувати її болі і потреби. А сподівання були великі, бо через цих сорок п'ять років наросло стільки проблем, яких досі ніхто не мав можливості поважно вирішувати. Все це до певної міри висловив Степан Мігус, у вступі до інтерв'ю, що мало бути надруковане у "Нашому слові":

"Годі підрахувати, скільки надій визволив цей вибір. Десятки й десятки тисяч скривджених людей та їх потомків почало вірити, що надійде справедливість, що й на їх подвір'ї засвітить, на початок хоч би маленький, промінь правди. [...] Надій, пов'язаних з тим вибором було чимало. Означав бо він не тільки присутність українця у польському парламенті, але й початок кінця системи, яка й спричинила злочини проти українців, в тому збірне вигнання. Означав початок демократії, а отже надію на справедливість для українців, що боролися за волю в рядах Української Повстанської Армії, що були вигнані з батьківщини, що перейшли Явужно, в'язниці, УБ-івські катівні..."

В першу чергу, розсіяні по Польщі українці очікували на визнання злочинною акції "Вісла"...

Отже на протязі цих двох з половиною років був я не тільки "послом-українцем", але і "українським послом". Тому вважаю своїм обов'язком, дати свого роду звіт зі своєї тодішньої парламентської, і взагалі суспільно-політичної, діяльності. Хотів би я тут у найбільшому скороченні розповісти про свої успіхи, але і буду старався прояснити причини невдач - з надією, що мій, як позитивний, так і негативний, парламентський досвід стане в пригоді при вирішуванні вже існуючих і майбутніх проблем, так нашого українського буття у Польщі, як і в ширшому контексті українсько-польських відносин. Шкода лише, що про користь і потребу надрукування такого звіту та потребу постійного інформування про, творені у Сеймі і Сенаті, протягом минулих двох років, важливі матеріали і

документи, в пропонованій мною рубриці "Україніка в польському парламенті" не вдалося мені переконати жодного з редакторів кількох українських часописів, друкованих в Польщі. І тут моя перша невдача, хоч не тільки моя вина. Завдяки такій рубриці українці жили б разом з послом переданими йому справами, пізнавали б технологію праці Сейму й Сенату. Зростала б їх зацікавленість українськістю та культурі політичного мислення, а що найважливіше, не дійшло б до безпідставних претензій, що я працюю лише для поляків та своїх виборців, а не для українців. Не було б також несправедливих оскаржень, що будучи грекокатоликом виступаю проти православних.

Українські справи в польському парламенті з'являлися відносно часто, як на пленарних засіданнях, які були передавані засобами масової інформації, так і на закритих засіданнях окремих комсій та парламентських клубів. Матеріали ті не були однак загально доступні. Наслідком цих закритих засідань часто були дуже важливі документи, які помітно впливали на хід багатьох подій, що торкалися справ української громади у Польщі і державних польсько-українських стосунків. Тому також буду старався деякі з цих документів процитувати. Є це тим більше необхідне, що довкола окремих проблем наросло багато контроверсій і непорозумінь, викликаних часто браком доступу до точної інформації, та свідомими і невідомими перекрученнями.

В українській частині своєї парламентської діяльності присвятився я трьом основним питанням, а саме:

1) Винесенню української справи на міжнародний форум. Вже 7 липня 1989 р. мав я, в Європейському парламенті у Штразбурзі, нагоду висказати свої критичні зауваження щодо незрозуміння М. Горбачовим потреби заповнення повноправного місця в європейському домі окремим, незалежним народам і національним меншостям. Потім були виїзди, наукові і політичні конференції і переговори з політиками, і парламентаристами в Римі, Канаді, Норвегії, Німеччині, Ленінграді, Вільнюсі, США, де під час "молитовного сніданку" фельовшіп у Вашингтоні, в якому взяло участь 3 Тисячі людей, передав я визначним політикам світу,

включно з президентом Бушом і секретарем Вейкером, своєрідне послання, звернення.

2) Постійно працював я для встановлення безпосередніх контактів між вченими, студентами, творцями культури, суспільними і релігійними діячами, політиками і парламентаристами Польщі і України, чого наслідком стали м.ін. конференції народів Середньо-Східної Європи у Варшаві, чи зустріч польських і українських політиків у Яблонні.

3) Намагався я помагати у вирішуванні всіх питань з життя української національної меншості. Найбільше енергії треба було присвятити справі засудження акції "Вісла", переконанні членів, наперед конституційної комісії, а відтак всього Сейму, про потребу запису окремої статті про охорону прав національних меншостей у Конституції, та схвалення такого виборчого закону, який дав, невикристану зрештою, можливість вибору до Сейму своїх репрезентантів розпорощеним після виселення 1947 року українцям. Тут треба додати, що прийняття такого виборчого закону дало можливість заіснувати, на рівних правах, кільком десяткам українських кандидатів, у засобах масового інформування, і засвідчити всій Польщі потреби і надії українців.

Постійно, на засіданнях комісії та у розмовах з різними міністрами, треба було переконувати до необхідності виділення державних фондів на освітню і культурну діяльність національних меншостей, в тому числі і українців, до чого з найбільшим зрозумінням відносились такі послі як Анна Сухоцька, Анна Кнісок, Януш Вировінський, а особливо Вогуміла Вердиховська з Міністерства Культури, якій українці не одне завдячують, хоч часто не є того свідомі.

А далі, окреслюючи своє випрацюване, перевірне і проголошене від 70-х років в Ягеллонському університеті, морально-політичне кредо по відношенні до національних меншостей підкреслюю ще раз, що, після мене, з одного боку гарантія прав національних меншостей є показником, мірилом, демократії та толерантності даної держави, а з другого боку питання національної меншості стоїть на грані питань міжнародних. Міжнародні взаємини це контакти між сусідами, а зокрема між найближчими сусідами, напр. США з Канадою і Мексиком. Польща до тепер мала добрі контакти з Мексиком. Але будучи, на початку червня 1991 року, з групою польських парламентаристів у Верховній Раді України, говорили ми з Л. Лук'яненком, В. Горинем, І. Драчем, Д. Павличком, Л.Кравчуком та І. Плющем, а потім зі А. Зленком про такі добросусідські, багаті стосунки незалежної Польщі і самостійної України, які існують, наприклад, між Канадою і США.

Якщо йдеться про життя української національної меншості, то робив я все, щоб українці стали повноцінною часткою в панорамі культурного, освітнього і політичного життя у Польщі. Щоб школи були фінансовані Міністерством Освіти, бо випускники цих шкіл, як громадяни Польщі, працюватимуть у цій державі, щоб українська культура була фінансована Мі-

ністерством Культури, а не Міністерством Внутрішніх Справ.

Першим кроком було намагання, щоб Українське Суспільно-Культурне Товариство вирвати з-під нагляду Міністерства Внутрішніх Справ і включити в структуру Міністерства Культури.

Члени Лемківського комітету після консультації з міністром В. Гуральчиком, де обговорювано закон про повернення, забраного після виселення майна, землі та лісів.

З права: Стефан Клапик, Петро Чухта, Василь Шлянта (актуальний голова Об'єднання лемків), Стефан Гладик, Володимир Мокрий.

Справи української національної меншості у польському, в 65% комуністичному, парламенті було дуже важко взагалі почати. З приводу спротиву комуністів, Комісію національних та етнічних меншостей вдалося покликати щойно два місяці після виборів.

Про ставлення до українців комуністичної частини тодішнього уряду свідчать, повні півправд, перекручень і демагогії, слова кандидата на міністра внутрішніх справ (недавно ще кандидата на прем'єр-міністра), Чеслава Кіщак: *W ramach akcji "Wisła" przeważająca część Ukraińców zamieszkujących ziemie polskie została przesiedlona do Związku Radzieckiego, tylko nieznaczna część przesiedlono do innych rejonów Polski. Niewielka część ludności ukraińskiej pozostała na dotychczasowych terenach. Przypomnę, że akcja ta została przeprowadzona w latach 1946-1947, przy czym największe jej nasilenie przypada na 1947 r. Przesiedleni na Ziemię Odzyskane Ukraińcy otrzymali ziemię, domostwa i inwentarz gospodarski. Tam urodziły się ich dzieci, a następnie wnuki. To młode pokolenie uważa miejsce swego urodzenia za rodzinne strony i w większości nie zamierza wracać na tereny wschodnie. Niektórzy Ukraińcy, zwłaszcza starszego pokolenia, wracają do południowo-wschodniej Polski. Nikt nie czyni im żadnych trudności. Pragnę jednak zaznaczyć fakt, że pozostawione tam domostwa, zwłaszcza jeśli były drewniane, uległy zniszczeniu, a część została przejęta w*

1947 r. przez Polaków osiedlonych na tych terenach. Tam urodziły się dzieci i wnuki tych Polaków, którzy tę ziemię uważają za swoją. Jest to zatem problem bardzo trudny i skomplikowany. Czy mamy teraz wyrzucić tych ludzi z ich ziemi? Każdy przesiedlony Ukraińiec otrzymywał z reguły lepsze warunki materialne (więcej ziemi, lepsze zabudowania) niż te, które zostawił we wschodniej Polsce. (Biuletyn Biura Prasowego Kancelarii Sejmu, nr 47/X kad., 09.09.1989 r.).

Неправдою є твердження Ч. Кіцака, що під час акції "Вісла" більшість українців виселено до Радянського Союзу, а лише незначну частину переселено в інші регіони Польщі. Півправдою є твердження, що ніхто не чинить жодних перешкод виселенням, які хочуть повернутись у рідні сторони. Демагогією є твердження, що залишені хати (тим більше, що були вони дерев'яні) самі знищилися. Демагогічною брехнею є твердження, що кожен українець одержав більше ніж залишив в себе вдома. Як політична провокація звучить твердження, що для створення умов до еventуальних повернень українців треба було б виселювати поляків, яких діти і онуки вже народились і виросли в садибах виселених українців. Атмосферу невпевності серед поляків, яким українці можуть відібрати майно після засудження акції "Вісла", творено в суспільстві з участю високих комуністичних урядовців, послів та генералів Польського війська, чого курйозним прикладом було надрукування в офіційному військовому тижневику "Polska Zbrojna" (nr. 15/12-14.04.1991 р.) "обговорення" Яцека Вільчуря під заголовком "Siewcy kłamstwa i nienawiści (W związku z uchwałą Krajowego Prowodu OUN)", нібито прийнятою 22 червня 1990 р.

Ostatni dłuższy wywód uchwały z 22 czerwca 1990 roku - пише Я. Вільчур - stanowi coś w rodzaju wizji przyszłej Europy. Zgodnie z wizją, potężna samoistna Ukraina wchodzi w ścisły alians z Niemcami, dzieli się z nimi strefami wpływów, doprowadza do kolejnego rozbioru Polski. Granica na Wiśle - mniej więcej tak, jak zakładali twórcy paktu Molotow-Ribbentrop. W ciągu stu pięćdziesięciu lat naród polski zniknie, zniknie na zawsze państwo polskie, zarzewie niepokoju w Europie.

Цю кількадесятсторінкову - після польського дослідника Тадеуша Ольшанського - фальшивку, підготовлену правдоподібно Едвардом Прусом, перед надрукуванням у військовому часописі широко кольпортовано серед послів і сенаторів, до яких розіслано також протест після засудження акції "Вісла", який підписали Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej, Okręg Wołyński та Warszawskie Stowarzyszenie Miłośników Wołynia i Polesia. Автори тих двох документів намагалися якби конденсувати, санкціонувати, та перенести на найвищу політичну, бо парламентську, площину, всю комуністичну антиукраїнську пропаганду післявоєнної Польщі.

Невтралізувати ці страшні тексти, про які мало хто знає не було легко. Зміст та форма тих текстів засіяли певне, короткотривале знеохочення, та не-

довір'я навіть серед послів і сенаторів, які, розуміють драматизм і скалдіність польсько-українських непорозумінь і конфліктів, та працюють для налагодження взаємовідносин між Польщею і Україною.

Активна присутність у політиці комуністів-генералів, включно з тодішнім президентом та колишнім співвиконавцем акції "Вісла", В. Ярузельким, чинили справу засудження Сеймом акції "Вісла" майже неможливою, тим більше, що не хотіла такого засудження група 299 комуністичних послів, яких введено до 460-особового Сейму згідно з контрактом "круглого стола". В уяві більшості з-поміж з тих комбатантів, політиканів і військових, акція "Вісла" напевно була необхідною, оправданною, якщо навіть не до кінця законною.

Засудження акції "Вісла" і, зв'язаного з тим, хоч би частинного виправлення моральних і матеріальних кривд, заподіяних виселенням, а особливо еventуальних повернень українців у рідні сторони, почали лякати так поляки, яким передано українські господарства, як і політики, включно з членами частинно комуністичного уряду прем'єр-міністра Т. Мазовецького. І нічого тут не змінили мої постійні переконування і запевнювання, що, в'ярадаваному мною проєкті засудження акції "Вісла", пропонується підчеркнути, що умови еventуальних повернень будуть врегульовані спеціальними законами, які водночас забезпечують актуальний стан майна польських сімей, яким передано господарства виселених.

Одна з редакційних змін після довгих дискусій депутатів йшла в тому напрямку, щоб "не кидати тіні відповідальності на Польське військо", але на більш неокреслену комуністичну, чи ще краще сталінську, владу. Крім цього, йшлося тут також про це, щоб не оцінювати чи оправданим, чи теж політично свідомим, необхідним, було рішення про ліквідацію загонів УПА, та, під тим претекстом, виселення тисячів українців. Тому речення: *Pod pretekstem likwidacji nielicznych oddziałów Ukraińskiej Powstańczej Armii ówczesne stalinowskie władze dokonały za pomocą wojska i milicji przymusowych przesiedleń ludności ukraińskiej*, змінено на: *Likwidując oddziały Ukraińskiej Powstańczej Armii, ówczesne komunistyczne władze dokonały przymusowych przesiedleń ludności ukraińskiej*.

Тричі змінювався цей фрагмент тексту, де говорилось про анулювання декретів, на основі яких виселено українців та перейнято їх приватну і суспільну власність, включно з церковним майном, святинями, цвинтарями. Вкінці все це узагальнено в одному, двічі змінюваному, реченні: *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej dążyć będzie do naprawienia moralnych i materialnych krzywd powstałych w wyniku tej akcji*. Запис цей однак змінено на: *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej dążyć będzie do naprawienia krzywd powstałych w wyniku tej akcji*.

До сьогодні не знаю, чи цей фрагмент про забезпечення майна нових жителів був вичеркнений в дальших варіантах проєкту

про засудження акції "Вісла", з потреби узагальнення документу, чи з холодного міркування і бажання вживати демагогічної аргументації Ч. Кіщака, що, нібито, для уможливлення повернення українців треба було б виселювати поляків.

Шкода, що про дев'ять варіантів проекту постанови про засудження акції "Вісла", які переформовувалися на засіданнях сеймових комісій від осені 1989 р. до квітня 1990 р., українці, читачі "Нашого слова", могли довідатись щойно 14 місяців пізніше, з документів надрукованих Ярославом Галаном у "Нашій культурі" (липень 1991 р.). Таким чином читач одинокого загальноукраїнського тижневика "НС", протягом двох років моєї праці в парламенті не міг знати, як важка ведеться дискусія навколо акції "Вісла". Щойно в 1991 році, коли вичерпалась терпеливість, зневірених вже, людей, почав я отримувати листи, з претензіями, що нічого не роблю для українців, що закинено мені не раз прилюдно, на зібраннях, нп. у Валчі, Вілому Ворі, а на "Лемківських Ватрах", як у Вортному так і в Ждині, зі сцени, через мікрофон, названо мене польським послом, цебто не репрезентивним для українського середовища.

Шкода, що українці у Польщі, від початку, цебто від осені 1989 року, не мали майже жодної інформації про ті драматичні дискусії (хоч така можливість, за посередництвом "Нашого слова", була). Таким чином українська громада навіть в одній сотій не мала уяви про атмосферу дискусій навколо засудження акції "Вісла", з приводу якої комуністично-націоналістичні середовища були готові викликати хвилю антиукраїнських акцій, які мали стати перешкодою так у засудженні акції "Вісла" Сенатом, як і у схваленні та підтриманні українських незалежницьких прагнень польськими демократичними силами, включно зі схваленням Сеймом і Сенатом ухвал вітаючих Декларацію суверенності України, а відтак ухвал про визнання незалежності України, відразу після проголошення цього акту Верховною Радою та після грудневого референдуму.

Як гострою була боротьба між польськими комуністично-націоналістичними поклонниками Советської імперії, виступаючими проти незалежності України, та польськими демократами, що підтримували незалежницькі прагнення в Україні, свідчить між іншим слідуєча реакція білостоцького журналіста Кажімежа Росінського на антиукраїнські статті Едварда Пруса (з яким протягом року мав я неприємність мати справу у суді, про що треба видати окрему книжку).

Отже, не випадково на Підляшші, у тамтешньому щоденнику "Kurier Podlaski" (145/1990 р.), з'явився плагиат п.з. "Дух Бандери живе", в якому - як написав я до суду - звинувачувалося мене, як посла польського парламенту, у співпраці з націоналістичними еміграційними організаціями, які прагнуть до ревіндикації кордонів польської держави, та до розподілу Польщі.

У відповідь на цей плагиат польський редактор незалежного (також білостоцького) щоденника "Kurier Poranny"

(143/01.08.1990 р.), писав м.ін.: *Mniej więcej 40 lat temu Czesław Miłosz zauważył, że PZPR jest spadkobierczynią ONR-u. Przedwojenny, jawnie faszystujący Obóz Narodowo-Radykalny walczył przyczynił się do rozbudzenia szowinizmu w Polsce. Komuniści podjęli to dzieło. Ich kalkulacja była następująca: wobec zagrożenia ze strony rewanżystów niemieckich i ukraińskich nacjonalistów, a także zdradliwych Czechoów i Litwinów oraz międzynarodowej zmo-wy Żydów, jedynym wyjściem dla Polski jest sojusz ze Związkiem Radzieckim, a jedynym gwarantem tego sojuszu jest PZPR.*

Lecz oto imperium sowieckie zachwiało się w posiadach i PZPR straciła rację bytu. Pozbawieni pracy funkcjonariusze partii zaczęli sobie szukać nowych zajęć. Kierownicy białostocky pionu propagandy postanowili zrobić pieniądze na wydawaniu pornografii. Inny funkcjonariusz KW PZPR, Hieronim Wawrzyński, został publicystą w "Kurierze Podlaskim" i w ostatnim sobotnio-niedzielnym wydaniu tej gazety (z dnia 27-28-29 lipca) opublikował artykuł "Duch Banderi żyje", w którym demaskuje knowania ukraińskich nacjonalistów zmierzających wspólnie z niemieckimi rewanżystami do kolejnego rozbioru Polski.

W artykule tym cytuje się fragmenty wypowiedzi i publikacji z różnych miejsc i różnych lat, które zestawione razem mają świadczyć o antypolskim nastawieniu ukraińskich patriotów. Zastosowano tu technikę wypróbowaną między innymi przez różne uprzedzone do Polski grupy, które powołując się na samych Polaków, przedstawiają nas jako antysemitów, ziejących nienawiścią do wszystkich sąsiadów. Ostateczne w blisko 40-milionowej Polsce, podobnie jak w liczącej ponad 50 mln mieszkańców Ukrainie znajdzie się dość materiałów, z których można ułożyć taką antologię.

Rzecz nie bez znaczenia, że wspomniana publikacja ukazała się w niespełna dwa tygodnie po proklamowaniu przez Ukrainę suwerenności. W ten sposób redakcja "Kuriera Podlaskiego" przywitała to przełomowe w dziejach sąsiedniego narodu wydarzenie.

Artykuł ten jest nie tylko skrajnym objawem ksenofobii, ale także ordynarnym plagiatem, a nawet więcej niż plagiatem, bo tekst został żywcem przepisany z wychodzącego w Katowicach pisma. Otóż 25 marca w tygodniku "Tak i Nie" ukazała się publikacja Edwarda Prusa "Za San", która różni się tylko tytułem i nazwiskiem autora od artykułu H. Wawrzyńskiego "Duch Banderi żyje", zamieszczonego cztery miesiące później w białostockiej popołudniówce. Białostocki publicysta nie zadał sobie nawet trudu, żeby zmienić pierwsze zdanie i poprzestawiać akapity, jak to zwykli czynić plagiatorzy. On po prostu przepisał cudzy tekst jak leci, gdzieś niedługo tylko przestawiając, zresztą niezbyt fortunnie, szyk zdania lub wymieniając słowo. Powtarza nawet osobiste wyznanie Edwarda Prusa: "...wziąłbym sobie do serca słowa Stanisława Cata Mac-kiewiczza, który stwierdził..."

Вже на основі цього, з конкретності скореченого, аналізу, сьогодні можу сказати, що в умовах, в яких довелося мені діяти, у справах української національної меншості у Польщі важко було зробити більше, а коли прийде час на оприлюднення всіх фактів, буде видно, що вдалося зробити більше ніж можна було в тому часі і в тих умовах сподіватися.

Коли не вдалось перевести постанови про засудження акції "Вісла" у, в більшості комуністичному, Сеймі, то вдалося це зробити у демократично вибраному Сенаті. Дає це українцям моральну компенсацію, знімає з нас, накинута комуністами, п'ятьно злочинців, та вже як повноправним, а тим більше, як неслухно скривдженим громадянам, дає реальну можливість захисту своїх прав та інтересів, включно з поверненням забраного майна, а особливо лісів, коли буде схвалений закон про реприватизацію, який торкається всіх громадян Польщі без огляду на національність. В проекті того закону передбачається повернення забраного майна виселеним під час акції "Вісла". В тій справі виступав я двічі на пленарному засіданні Сейму (промови ці надрукувало "Наше слово"). певним досягненням є тут позитивна відповідь міністерства на, зредаговану мною і підписану 27 послами, заяву, щоб стримати вирузування лісів на лемківщині до кінця 1992 року, щоб до правого, і справедливого для виселених, вирішення справи повернення майна, а особливо лісів.

Узагальнюючи цей, далеко не повний, звіт, можна сказати, що українська національна меншість почала існувати як повноцінна частка суспільства у панорамі політичного, культурного, суспільного і освітнього життя, а фінансові проблеми, перед якими ми стали, виникають, в першій черзі, з загальної кризи, яка не обминає нікого у всіх післякомуністичних країнах, включно з Україною.

Частиною, не тільки моральною, але і політичною, компенсації для виселених українців, було прийняття Сеймом такого виборчого закону, який давав реальний, хоч не використаний, шанс введення до Сейму послів з-посеред української меншості.

Володимир Мокрий

УХВАЛА СЕНАТУ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ ПОЛЬЩІ

До українського народу з приводу проголошення державного суверенітету України

Визнаючи право народів на самовизначення, з радістю вітаємо проголошену 16 липня 1990 року Декларацію про державну суверенність України — доказ стремління українського народу до свободи.

Поляки, які свободу і незалежність Вітчизни вважають своїми основними цінностями, цілком розуміють той переломний момент в історії України — сусіда, з яким бажають жити як рівні і близькі собі народи, а також розвивати співпрацю у всьому.

Наша епоха відкриває нову сторінку в історії Європи. Бажаємо українському народові самостійно формувати національне обличчя і умови життя, висвітлювати і зміцнювати корені своєї тисячолітньої сутності і багатой духовності, а також прямувати до кращого майбутнього.

Від 27 липня 1990 року

POSEL NA SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Warszawa, dnia 18.10.91

MINISTER OCHRONY ŚRODOWISKA
ZASOBÓW NATURALNYCH I LEŚNICTWA

Z przykrością informujemy Pana Ministra, że przerwane zostały prace Komisji Ustawodawczej i Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych nad rządowym projektem o reprivatyzacji oraz projektem poselskim, który wnioskował uchylenie dekretu z dnia 27 lipca 1949 roku (Dz.U. nr 46 poz. 339) o przejęciu na Skarb Państwa majątku po instytucjach i osobach objętych wojakową akcją wysiedleńczą ludności ukraińskiej w 1947 roku.

Usilnie zatem prosimy Pana Ministra o kolejną prolongatę terminu wyřębu lasów na terenie Łemkowszczyzny, Bojkowszczyzny i Nadsania do czasu rozstrzygnięcia przez przyszły parlament sprawy rószczeń o zwrot lasów ich byłym właścicielom wobec których zastosowano odpowiedzialność zbiorową.

Informujemy, że ostatnia prolongata udzielona przez Ministerstwo kończy się w grudniu 1991 roku.

Włodzimierz Mokry (OKP)
Stanisław Żurawski KPiUD
Jerzy Junydzio OKP
Władysław J. Skalski OKP
Lech Kozłowski OKP
Ryszard Jędrzejowski OKP
Ryszard Siemant OKP
Ryszard Gwiliński KPiUD
Anna Jędrzejowska OKP

MINISTER
OCHRONY ŚRODOWISKA,
ZASOBÓW NATURALNYCH I LEŚNICTWA

Warszawa 1991.12.07

DL.1-024-26/90/91

Pan
dr inż. Jerzy SHYKALA
Naczelny Dyrektor
Lasów Państwowych

W związku z wystąpieniem Przewodniczącego Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych Sejmu RP z dnia 31 października 1991r. (znak: MNE-151-13-1991) oraz innymi wystąpieniami w sprawie prolongowania okresu wstrzymania cięć w lasach przejętych na własność Państwa na podstawie dekretu z dnia 27 lipca 1949r. (Dz.U. Nr 46, poz.339) proszę Pana Dyrektora o spowodowanie dalszego wstrzymania planowanych cięć użytkowania rębного i przedrębного w wyżej wymienionych lasach do końca 1992r.

Powyższe wstrzymania cięć nie dotyczy koniecznego wyřębu drzew z przyczyn sanitarnych t.j. drzew zasiedlonych przez szkodliwe owady i grzyby pasytyczne oraz pilnych cięć pielęgnacyjnych w drzewostanach I i II klasy wieku. Nie dotyczy ono również cięć hodowlanych w drzewostanach salicysonych do klasy odnowienia gdzie wystąpiła konieczność pilnego odświeżenia zaawansowanych odnowień naturalnych.

Utrzymuje się zasadę odrębnego rejestrowania drewna pozyskiwanego w tych lasach.

Do wiadomości:

1. Przewodniczący Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych Sejmu RP
2. Wojewoda Krosński
3. Wojewoda Nowosądecki
4. Pan Włodzimierz Mokry
Poseł na Sejm RP X Kadencji
5. Izjednoczenie Łemków
Zarząd Główny
6. Komitet Łemkowski
w Uściu Gorlickim

Handwritten signature

II Zjazd Narodowego Ruchu Ukrainy w Kijowie

Drodzy ukraińscy przyjaciele. Z wielką uwagą śledzimy w Polsce rozwój wydarzeń w Waszym kraju i Wasze postępy na drodze do samostanowienia narodowego. Jak wicie, mówiłem o Waszych uzasadnionych dążeniach rok temu podczas wizyty w Kongresie Stanów Zjednoczonych. Komitet Obywatelski, któremu patronuję, przyjął uchwałę, witającą deklarację suwerenności Ukrainy z dnia 16 lipca „w nadziei, że fakt ten stanie się ważnym krokiem na drodze ku niepodległości Ukrainy”. Widzimy, że nie ustajecie w tej drodze i podobnie jak „Solidarność” idziecie nią w sposób pokojowy i demokratyczny. Wierzę, że droga ta doprowadzi również do prawdziwie braterskich stosunków między naszymi narodami. Wolność powinna sprzyjać przyjaźni. Cieszę się, że „Ruch” powołał Radę Narodowości, która zadba o ochronę praw mniejszości narodowych i o opiekę nad dobrami ich kultury. My również będziemy dbać o prawa mniejszości ukraińskiej w Polsce.

Pozdrawiam Was serdecznie i życzę pomyślnych obrad.

Lech Wałęsa

Dear President Bush,

I trust that you are in solidarity with our hopes. Please accept my expression of these aspirations inspired by our prayer meetings.

I will always return to these moving days which we have shared, mutually warmed by the love of Christ, so typified in Washington by our multi-lingual rendition of the ageless caroll "Silent Night". New hope for the fruitfulness of our shared efforts is called forth by the image of the multi-colored garden that bloomed during our historical spring of 1989, which on May 3 in Cracow, on the anniversary of the Polish constitution, I called a spring of free nations in Central-Eastern Europe.

God gives growth and tends to all flowers. Let us not trample each others new gardens. Let us have compassion for all people, especially the suffering, without regard for nationality, race, or creed. As a Slav, one of 50 million Ukrainians, and a member of the Polish Parliament, who has a particular responsibility to defend universal values, I ask your prayers for the victims of totalitarianism:

For the martyrs of the Ukrainian Autocephalous Orthodox Churs, destroyed in the 1920's, for those of the Russian Orthodox Church, and of all other Churches in the Soviet Union.

For the executed writers and leaders of the Ukrainian cultural revival of the 1920-30's.

For the 7 million peasants who starved to death in the artificial Famine during the forced collectivization campaign in Ukraine in 1932-33.

For the Polish officers executed in Katyn'.

For the murdered who lie in the mass graves discovered in Kuropaty in Byelorussia.

For the ten martyred bishops, 400 priests, and 800 nuns, and tens of thousands of faithful who perished after Stalin's attempted liquidation of the Ukrainian Catholic Church in 1946. Let us pray that this Church that has tenaciously survived with 5 million members win the right for a legal existence.

Let us pray that the Lord born for all peoples and received by Vladimir in Kiev 1000 years ago arise amidst the Chernobyl of Ukrainian culture and ecology, so that in the words of the Ukrainian carol "earth and heaven may become one".

May the bounty of God be known in all lands, so that every man might have his daily bread. My He grant that the symbol of my spiritual homeland, the golden ear of wheat, touch the blue sky so that she may again become the "bread-basket of Europe".

Heartened by the torch of the New York Statue, let have internal liberty and solidarity in our struggles for the triumph of good over evil in Asia, Europe, Africa, Australia, and the Americas.

Trusting in these hopes,
Wolodymyr Mokry
Member of Polish Parliament
and member of Solidarity

Washington February 1, 1990

Акт проголошення незалежності України

Виходячи із смертельної небезпеки, яка нависла була над Україною в зв'язку з державним переворотом в СРСР 19 серпня 1991 року:

– продовжуючи тисячолітню традицію державотворення в Україні,

– виходячи з права на самовизначення, передбаченого Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами,

– здійснюючи Декларацію про Державний суверенітет України, Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки урочисто

проголошує

незалежність України та створення самостійної української держави – України.

Територія України є неподільною і недоторканою.

Віднині на території України мають чинність виключно Конституція і закони України.

Цей акт набирає чинності з моменту його схвалення.

Верховна Рада України

24 серпня 1991 р., м. Київ

Постанова ВР Української РСР Про проголошення незалежності України

Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки постановляє:

Проголосити 24 серпня 1991 року Україну незалежною демократичною державою.

З моменту проголошення незалежності чинними на території України є тільки її Конституція, закони, постанови уряду та інші акти законодавства республіки.

Uchwała Sejmu RP
w sprawie ogłoszenia
niepodległości Ukrainy
(Projekt)

Wniosek prowa omptkik mandow
do samostanowienia Syjm Przemyslofiky.
Polskij z molosij wita ogloszenie niepod-
leglosi Ukrainy w dniu 24 sierpnia 1991r.

Polska, lekwa wolnosci i niepod-
leglosi stajacej panstwa niezamta pod-
stawow wartosci i jedni rozumie bisto.
wymie znaczenie stowami tego faktu
prow parlament ukraiński, spatawajacy
niepodleglosiwa dziemia narodu ukrai-
niskiego.

Stwierdzamy przekonani, ze
stosunki dyplomatyczne miodzy naszymi
państwami wzrastajac jiu obrzide usta-
nowienie stow i bode stuzyci dlatu
szczeniwej i partnerskiej wspolprawy
miodzy Polsk i Ukrainy.

Z tej molosij witalny nasid
ukraiński i rozumie niepodleglosi
panstwa Europie.

Uchwała

Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 sierpnia 1991 r. w sprawie ogłoszenia niepodległości Ukrainy

Senat Rzeczypospolitej Polskiej uznając prawa wszystkich nar-
rodów do samostanowienia wita z radością ogłoszenie niepod-
ległości Ukrainy w dniu 24 sierpnia 1991 r.

Polacy, dla których wolność i niepodległość państwa była
wartością naczelną, rozumieją wyjątkowo dobrze znaczenie nie-
podległości dla sąsiedzkiego narodu ukraińskiego.

Osiągnięcia demokracji wynikające z wydarzeń 19-22 sierpnia
1991 r., otworzyły nowe perspektywy współpracy narodów we
wschodniej i środkowej Europie. Wyrażamy przekonanie, iż zgo-
dnie ze wspólną deklaracją z 23 października 1990 r., będziemy
rozwijali dobrosąsiedzkie i wzajemnie korzystne stosunki mię-
dzy naszymi państwami.

Przekonani jesteśmy także, że prawa mniejszości polskiej na
Ukrainie będą zagwarantowane w sposób zgodny ze standar-
dami kopenhaskimi dotyczącymi mniejszości narodowych.

Marszałek Senatu
Andrzej Stelmachowski

Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie niepodległości Ukrainy

Uznając prawo wszystkich narodów do samostanowienia,
Sejm RP z radością wita ogłoszenie niepodległości Ukrainy w
dniu 24 sierpnia 1991 roku.

Polska, która wolność i niepodległość własnego państwa
uczyniła nadrzędną wartością, w pełni rozumie i docenia znacze-
nie tej historycznej decyzji Parlamentu Ukraińskiego. Jest ona
spełnieniem aspiracji narodu ukraińskiego, wyrazem prawa Uk-
rainy do swobodnego określenia pozycji wewnętrznej i zewnęt-
rznej.

Sejm RP wyraża przekonanie, że niepodległa Ukraina postę-
pować będzie drogą demokratycznych przemian, stwarzających
warunki dla dobrosąsiedzkiej, wszechstronnej międzypanstw-
wej współpracy między Polską a Ukrainą.

Warszawa, 30 sierpnia 1991 r.

Poseł Włodzimierz Mokry:

Panie Marszałku! Wysoki Sejmie! Pragnę
uprzejmie przedstawić paniom posłankom
i panom posłom do rozważenia i akceptacji
wniosek, który — jak sądzę — wydaje się
wnioskiem z kilku względów istotnym i wy-
magającym uważnego rozpatrzenia, chociażby
dlatego że wychodzi on naprzeciw, liczącym
około 1 mln 200 tys., lojalnym obywatelom
polskim pochodzenia białoruskiego, ukraiń-
skiego, niemieckiego, litewskiego, żydowskiego,
słowackiego, czeskiego. Wychodzi naprzeciw
zamieszkującym od pokoleń w Polsce — Cy-
ganom, Karaimom, Grekom i innym mniej-
szościom narodowym.

Przedstawiciele tych narodowości przez cały
powojenny okres, zarówno w tej Izbie, jak
i przez byłe władze państwowe nie byli do-
strzegani, a w konsekwencji traktowani jak
ludzie drugiej kategorii, czy wręcz dyskrymi-
nowani, szczególnie na prowincji.

Przedstawiany przeze mnie wniosek zmie-
rza do zamieszczenia w ordynacji wyborczej
zapisu umożliwiającego wybór do Sejmu swych
reprezentantów przez żyjące w rozproszeniu
mniejszości narodowe, co dotyczy zwłaszcza
około 400 tys. mniejszości ukraińskiej, wysie-
dlonej i rozproszonej po całym kraju w celu
wynarodowienia w 1947 roku w ramach potę-
pionej niedawno przez Senat akcji „Wisła”.

Propozycja stworzenia 9-mandatowej pu-
li dla mniejszości narodowych wynika z prostego
wyliczenia — w Polsce żyje około 1 mln 200
tys. przedstawicieli mniejszości narodowych.
Stanowi to 3% ogólnej liczby ludności. Na-
tomiast proponowanych 9 mandatów poseł-
skich dla mniejszości narodowych stanowi tyl-
ko 2% z liczby 460 mandatów poselskich.
A więc nie jest to ilość zawyżona, lecz raczej
zminimalizowana.

53 posiedzenie Sejmu w dniu 8 marca 1991 r.

NSZZ ZARZĄD REGIONU
GORZÓW WLKP.

06-400 Gorzów Wlkp., ul. Krajowej Rady Narodowej 31

Gorzów Wlkp. 1991-10-24

- telefon 249-00
- fax 240-97
- telex 445404

Związek Ukraińców w Polsce
ul. Czarniakowska 47/49
Warszawa

Zarząd Regionu NSZZ "Solidarność" w Gorzowie Wlkp. wyraza nadzieje, ze
rozpoczęte między nami kontakty będą utrzymywane mimo niedotrzymania przez Zarząd
Główny Związku Ukraińców w Polsce obietnicy udzielenia pomocy w kampanii wyborczej
na rzecz naszego - i jak sądzimy - Waszego kandydata do Sejmu RP dr. Włodzimierza
Mokrego. Poseł Włodzimierz Mokry, mimo obowiązków parlamentarnych i cotygodniowych
posiedzeń Sejmu oraz zajęć dydaktycznych w Uniwersytecie Jagiellońskim, odbył od 1-09-91
do dnia dzisiejszego ponad sto spotkań podsumowująco-rozliczeniowych z wyborcami naszego
regionu. Odnosił on nie tylko zarzuty adresowane pod adresem atakowawcy przez siły
postkomunistyczne "Solidarności" gorzowskiej, ale musiał także tłumaczyć się z Waszej
niefortunnnej - jak sądzimy - decyzji wystawienia i niezblokowania przez Was listy z nami
Fakt ten wyborcy komentowali niekiedy jako brak zaufania mniejszości ukraińskiej do
dr. Mokrego, a także chęć wprowadzenia w naszym okręgu nie tylko naszego wspaniałego
kandydata ale i czterech kandydatów z listy Bloku Mniejszości Narodowych.
W tej sytuacji trudno było wytłumaczyć wszystkim różnice między listą krajową a listami
okręgowymi co nie pomogło w prowadzeniu kampanii wyborczej.
Przypominamy, że o zamiarze wysunięcia Pana Mokrego na Posła RP jedenastej kadencji
informowaliśmy Was już piątem z dnia 27-07-1991r.
Wierzymy, iż niezależnie od wyników wyborów prace włożone w przełamanie negatywnego
stereotypu Ukraińca przez Posła Włodzimierza Mokrego będą owocować nadal i przyczyni
się do ułożenia godnych i partnerskich stosunków między wami Polską i wami Ukrainą.

Z wyrazami szacunku
Zarząd Regionu NSZZ "Solidarność"
w Gorzowie Wlkp.
Bronisław Szramoch

Polska - Ukraina. 1000 lat sąsiedztwa, t. 1: *Studia z dziejów chrześcijaństwa na pograniczu etnicznym, Południowo-Wschodni Instytut Naukowy, Przemysł 1990, ss. 286.*

В минулому році Південно-Східний науковий Інститут у Перемишлі надрукував, за редакцією відомого перемиського історика Станіслава Стемпеня, збірник студій з історії християнства на етнічному пограниччі.

Введенням до книжки є нарис д-ра С. Стемпеня про польсько-українські взаємини. Окремий блок в книжці це статті про Хрещення Русі (м.ін. проф. проф. С. Заброварного, М. Лесіва, С. Козака).

Дуже цінні не тільки для польського читача, який не зорієнтований добре в українській проблематиці, але також і для українського дослідника є статті про життя українців на Перемищині. Тут варто згадати праці Е. Півовар (*Перший уніатський синод Перемиської єпархії (1693)*), М. Яблонського (*Перемиська греко-католицька єпархія в 1918-1939 роках*) та о. Т. Майковича (*Греко-католицька церква в ПНР*).

Світло на психологічні, внутрішні джерела рішення Романа Шептицького, пізнього Митрополита Андрея, кидає стаття Я.К. Шептицького (*Коли в сім'ї вирішувалась доля сина...*), написана на основі родинних документів.

Дуже приємно читати дві праці - молодого краківського історика Я. Мокляка (*Політичні аспекти релігійного життя українців в Галичині. Експансія російського Православ'я*) та редактора тому, С. Стемпеня (*Релігійне життя української громадськості II Речипосполитої. Зовнішня і внутрішня зумовленості*). Праці писані блискуче, з прецизією мови, з використанням досі не досліджуваних джерел.

Вогдан Ганцаж

Colloquium narodów. Materiały z sympozjum "Lwini, Białorusini, Ukraińcy, Polacy - przesłanki pojednania". Łódź, październik 1987, Nakładem Tomasza Filipczaka, Łódź 1991, ss. 172.

Нещодавно на полицях книгарень з'явилася книжка, в якій вміщено матеріали з науково конференції, що відбулася в 1987 р. в Лодзі. Хоч книжка є надрукована з кількарічним запізненням, проте надзвичайно актуальна. В тамтому часі відносини Польщі з сусідами - Литвою, Білорусією і Україною здавалися справою дуже віддаленою, вартою зацікавлення лише істориків-гоббистів. Зараз є це одна з найважливіших проблем польської політики.

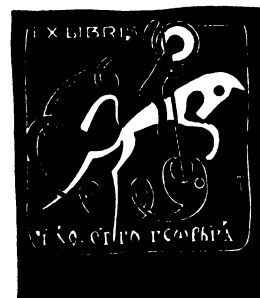
В першій частині праці домінують білоруські проблеми, порушувані в основному білорусами. На жаль, здається, що не підшли вони холодно до цих справ, є бо в їхніх голосах багато емоцій і нагинання фактів до своїх тверджень. І так відомий

білоруський діяч Сакрат Яновіч, в своїй, безсумнівно цікавій статті про початки білоруської державності, відносить ці події в середньовіччі, в періоді існування руських князівств. Його син, Яраслау в праці, яка торкається походження назв місцевостей в Білостоцькому воєвідстві до одного білоруського мішка увіпхнув назви української частини цього регіону. З черги Юрій Туронак, в своїй доповіді про польсько-білоруські відносини в період II світової війни, стверджує, не дуже ясно спираючися на документи, що Армія Крайова співпрацювала з Німцями. Справді дуже дивний і відмінний погляд. Все-таки варто побачити польсько-білоруську історію очима білоруських істориків; легше буде їх зрозуміти і говорити з ними.

Друга частина книжки присвячена є українським справам; більшість статей підготували поляки. Що важливе, не пропущено жодних дразливих тем. Є тут доповідь відомого історика Ришарда Тожецького присвячений постаті митрополита Андрея Шептицького, та Владислава Серчика про сучасні українські проблеми. У довгих трьохденних дискусіях виступав Андрzej Жинценз, закликаючи до відкинення ненависті, та примирення між народами. Є спораба порівняння АК з УПА, пером Вогдана Скарадзінського. Тадеуш Ольшаньські предствалєє куліси і хід акції "Вісла", як поляк показує злочинні діяння, яких допустилися польські військові з'єднання супроти українського населення. Шкода, що забракло відповіді з української сторони. Були однак вказані Володимиром Мокрим дальші драматичні наслідки, цебто брак батьківщини для покоління українців, що виростили на засланні.

З'явився також "відвічна" лемківська проблема. Про розвиток національної свідомості і діяння політичних партій написали Вернадеття Війтович і Ярослав Мокляк. Безсумнівно найцікавішою є остання частина книжки - дискусія учасників симпозиуму, місцями гостра, не позбавлена емоцій. Міцні голоси голоси поляків, українців і білорусів нехай не творять прірви між нами, але хай цементують дружбу, бо правда не може нікому пошкодити.

Лешек Воболовіч

Jan M. Małeckī, *Zarys dziejów Polski 1864-1939*, Wydawnictwo "Znak", Kraków 1991.

Наміром автора найновішого нарису історії Польщі в 1864-1939 роках, видатного польського історика Яна М. Малецького, було таке розміщення наголосів, щоб більше місця могло бути присвячене цим елементам історії Польщі, яким досі, зокрема в інспірованих марксистською методологією, присвячувано менше уваги - Костелові і релігійній культурі, а також непольським етнічним групам, які від століть проживали разом з поляками широкі простори колишньої Речипосполитої: *Розходилося мені бо про це, собі не була це тільки політична історія: історія держави, а раніше боротьби за її відбудову, ні навіть виключно історія нації. Швидко бачив би я історію Польщі як історію цієї країни і всіх людей, які в ній проживали, боротьби за великі справи національно-релігійної тотожності, свободи і суспільної справедливості, але і як образ щоденних зусиль, умов буденного життя. З цієї причини здавалося мені важливим відповідне врахування господарчої історії, а також історії духовної і матеріальної культур.*

Описуючи дійсність Східної Галичини в другій XIX століття, автор однозначно стверджує, що: Число поляків сягло дещо понад 20% населення. Були вони однак розпорошені, і в жодному повіті, окрім Львова, не творили більшості. Це перемішане населення співжило зі собою. Польське і українське населення взаємно переникалося, вступало в родинні взаємини. Фактором, який формував і утримував національну свідомість була не стільки мова, скільки релігійна приналежність: до латинського або тзв. грецького обряду. Греко-католицька церква, з густою мережею парохій, з обрядом близьким населенню (хоч би з огляду на мову літургії) сильно впливала на витворення почуття національної окремішності українців, і внаслідок цього почуття покривдженості політично-суспільною системою, яка преферувала поляків (с. 64).

Ян М. Малецький прикликає багато разів на сторінки своєї книжки постать митрополита Андрея Шептицького (прим. с. 151): *...Андрей Шептицький, син польської родини, який дав пізнатися як український патріот і палкий поборник інтересів української нації. Об'єктивізм в оцінці А. Шептицького не поменшує надто однозначне приписування йому польського походження. Якраз в цій kwestії більше авторитетною здається бути опінія Станіслава Вінценза, висловлена в нарисі з 1962 р., поніщеному в томі *З перспективи подорожі*, виданому також Видавництвом "Знак" в 1980 р.: І це одна заввага. Родини греко-католицьких тобто уніятських священників, зачислюючихся до тзв. "Русинів", не тільки з нами, але також між собою говорили по-польськи, відповідно до класової приналежності. Як відомо, багато замішання в поняттях, яке навіть ще сьогодні відбивається в польській пресі, натворив перехід нібито поляка, митрополита Шептицького до руського тобто уніятського кліру. Від наймо-*

лодших років пам'ятаю, що пан маршалок Яворівського повіту, Шептицький, на другому кінці Галичини дивившись від Черемоша був русином, а все-таки - як мене інформував мій дідко, сам будучий маршалком Косівського повіту - говорив вдома по-польськи. А його жінка, донька Олександра Фредри, писала мемуари по-французьки. Все було в рамках тодішніх узусів. Отже уявляю деяких наших "патріотів" не має жодного сенсу, якщо глянути від сторони епохи (с. 34-35).

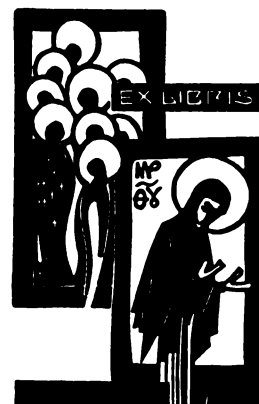
Ян Малецькі присвячує рад завваг історії польсько-української співпраці в Галичині, вказує на причини взаємних антагонізмів. Подає також, що є рідке в польських опрацюваннях, видержані в позитивному тоні інформації про збройні зусилля галицьких українців під час I світової війни ("січові стрільці").

Розправляється також з популярним міфом, уповсюджуваним навіть ще сьогодні деякими "патріотичними" польськими кругами про українців "видуманих австрійцями". Описуючи обставини виникнення в 1918 р. і падення в 1919 р., внаслідок братовбивчої польсько-української війни, Західноукраїнської Народної Республіки зі столицею у Львові, стверджує він, що: *Українське повстання і його перші успіхи, були для поляків великим заскоченням. Польське суспільство, власне приступаючи до будівництва власної держави, проявило цілковитий брак зрозуміння для самостійницьких стремлень "русинів", з вибух повстання вважало наслідком*

Із-за цих та інших причин *Нарис історії Польщі 1864-1939* є одною з цих книжок, які показуючися в так важливому для поляків і українців, для Польщі і України моменті, можуть дати шанс на спокійнішу і повнішу оцінку спільного минулого, для цього щоб в майбутньому вдалося уникнути помилок, які допущено колись... Можливе, що ближчою тоді буде хвилина, коли вдасться здійснити мрію Богдана Лепкого, українського поета заховеного на краківському Раковицькому цвинтарі:

А я вам кажу: день іде,
Іде така година,
Коли ні тут, ні там ніде
Кордонів жадних не буде,
Лиш даль далека, синя...

Тадеуш філяр

"РОЗКАЖУ ВАМ ПРО УПА"

У 1987 р. український читач отримав від видавництва "Сучасність" книгу спогадів Омеляна Плеченя *Дев'ять років в бункрі. Спомини вояка УПА*. Окремі примірники цієї книжки проникли із Заходу також до Польщі. В цьому році люблінське приватне видавництво "Такт" видало цю книжку в перекладі польською мовою - *9 lat w bunkrze. Wspomnienia żołnierza UPA*. То, мабуть, перша книжка такого роду, яку видає польське видавництво, і тому виправдані є слова видавців, що: *Після довгих років агресивної пропаганди, предствалючої вояків УПА як "бандитів" польський читач має нагоду перший раз глянути на історію післявоєнних польсько-українських відносин очима другої сторони.*

Видання книжки, що торкається такої дразливої для поляків теми, не могла не викликати відгуків у пресі. Хочемо в дещо скороченому вигляді подати на цю книжку рецензію, надруковану в недільному виданні (7-8 грудня 1991 р.) багато тиражною (840 тис.) польською "Gazety Wyborczej". Автор рецензії, озглавленої *Розкажу вам про УПА*, Славомір Мазурек, пише:

"Реляція Омеляна Плеченя починається із спогадів про літні події 1947 року. Переможені відділи УПА залишали тоді південно-східну Польщу: одна частина проривалася на захід, інша - на підрадянську Україну. Наближався кінець акції "Вісла"; вже депортовано населення українських сіл, поляки панували над ситуацією. У лісах, так званого Закерзоння (землі до 1947 р. заселені польським і українським населенням, розташовані на захід від лінії Керзона), залишилися лише нечисленні, глибоко законспіровані зв'язки. Одним з них був автор реляції, котрий, досить швидко втратив контакт із організацією, і аж до амністії 1956 року разом з товаришем по зброї ховався у підземному бункрі. Обидва врятувалися завдяки допомозі декількох польських, українських і польсько-українських родин. Ніхто їх не зрадив, ніхто не доніс, хоч за допомогою тим, що переховувались загрожувало 15 років ув'язнення, а нагорода за їх видання владі дорівнювала 20.000 тодішніх золотих.

Сам оповідач викликає симпатію - це людина відважна, ідейна, щиро релігійна. Не раз дає приступ емоціям (не тримається осторонь від висловів типу "польські шовіністичні банди"), під їх впливом, може, замовчує деякі факти, але, на мою думку, не показує злої волі і не говорить неправду. Його оповіді далекі від трафарету і стереотипів. Передусім завдяки тому, що поділ на добрих і поганих у жодному разі не збігається тут із поділом на поляків і українців. З обох боків трапляються негідні люди. Але й є багато таких, що ставлять вище загальнолюдські етичні норми від плеємної солідарності. Їх оповідач цінить найбільше. Таким чином український партизан Омелян Плечень висловлюється проти колективістської, а за індивідуальну концепцію людини. І це

перше важливе послання його книжки.

Для мене однак найважливішою є інша думка, на яку наводить читання цих мемуарів. Кажу "наводить", хоч не виключаю, що її підказання було наміром автора.

Отже, читаючи ці спогади не можна не перейнятися епопеєю УПА, важко не спостергти її пафос і трагічність. Величезна боротьба з поляками і советами. Вачили як виселяються українські села і не могли цьому запобігти. Потім самі палили покинуті хати, щоб не віддати їх полякам. (Автор розповідає, як підпалив родинну хату - це один з найбільше переймаючих фрагментів книжки). Коли польські облави прочісували ліси, вилазили на дерева, прив'язувалися поясами до стовбурів і в разі потреби боролися до кінця - *гинучи від снарядів ворога і від власних самогубних куль*. Чи не створюється враження, що все це звідкись знаємо? Чи не читали ми вже цю книжку? Так, тільки що це була книжка про польських партизанів і автор був поляком.

Неймовірний трагізм польсько-української боротьби полягає між іншим в тому, що - принаймні до якогось моменту - доля обох народів була надзвичайно подібною. Боротьба поляка з українцем і українця з поляком ставала боротьбою з двійником. Чим більше ненавиділи один одного тим більше були схожі один на одного. І в цьому, мабуть, крилася надія на майбутнє, - бо якщо так, як ми сказали, то війна неминуче веде до поєднання, кожний вибух ненависті наближає момент дозріння "самого себе" в "іншому". Думку цю знаходимо в різних авторів, що пишуть про польсько-українську вендету (м.ін. в Одоєвського і Юзефа Лободовського). Вачимо її також і в Омеляна Плеченя."

"КИЇВ - КРАКІВ"

З 24 вересня до 10 жовтня в галереї "М" клубу "Кузня" (Краків-Нова Гута) відбувалась виставка робіт українського художника Анатолія Марчука під назвою "Київ - Краків".

Художник народився у родині козичанських вчителів (село Козичанка на Київщині) в 1956 році. Ось як згадувала про маленького Толю односельчанка: сидючи на піску, хлопчик щось старанно виводив пальцем. "Що, художником хочеш бути?" - посміхнулась вона. Малюк, вперто трясучи головою, відповів: "І буду!" Мабуть відтоди і почав втілювати в життя свою заповітну мрію.

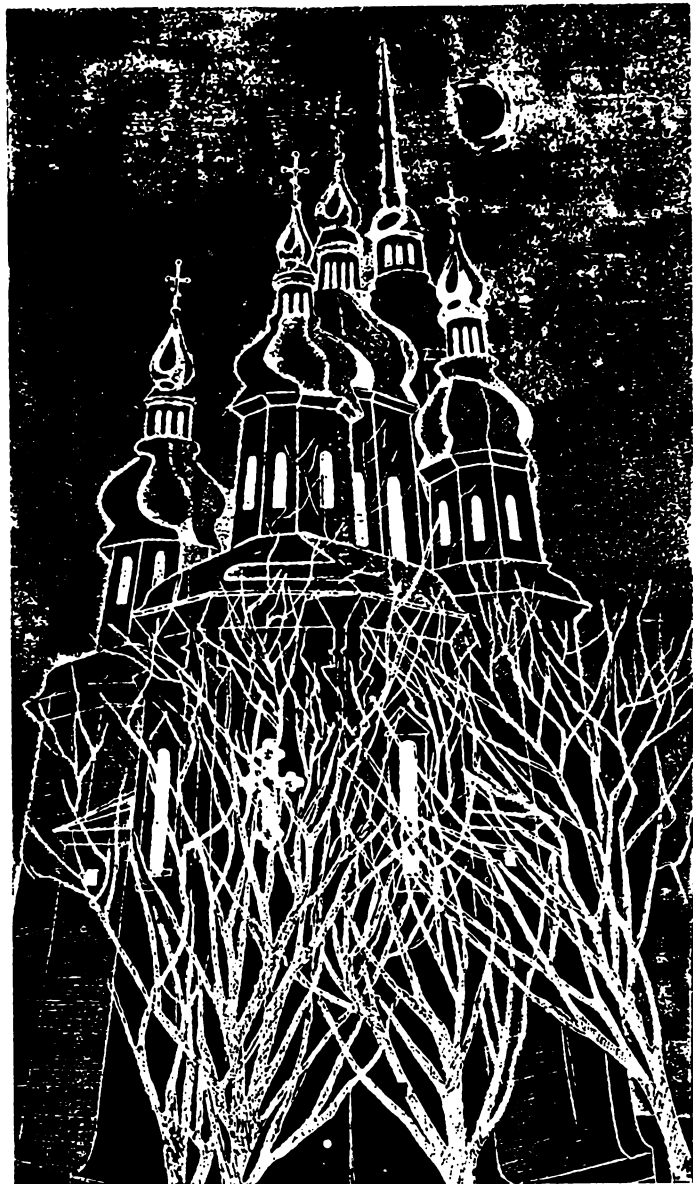
Перші кроки до неї пролягли через художню студію Київського Жовтневого Палацу Культури. Цей своєрідний лікнеп був потрібний юнакові для того, щоб зміцнити віру в свої сили, зрозуміти, що "малювати - це його, а все інше - третєорядне". А це в свою чергу, допомогло не втратити надії під час вступних іспитів до Київського Державного Художнього Інституту (графічний факультет, майстерня книжної графіки професора Чабаника).

Сьогодні Анатолій Марчук - член Спілки Художників України, його творчий доробок - це понад сто робіт в різних художніх техніках. Він був учасником біля двадцяти п'яти виставок, серед яких краківська - є першою персональною за межами рідної України.

Художник віддав на суд мешканців Кракова свої праці, в яких переважали два художні жанри: пейзаж і натюрморт. А серед пейзажів на головному місці - сакральна архітектура, тема, про яку художник говорить так: "Любов до архітектурної пластички непояснима. Це почуття вроджене і притаманне, вочевидь, кожному з нас. Інша річ - у когось воно притлумлюється з часом, а в когось - навпаки". Результатом саме такої любові є серія чудових офортів "Пам'ятки архітектури" та "погляд через століття", які знайомлять глядачів з православними святинями Києва - міста, в якому живе і працює художник. А поруч - добре знайомі для краків'ян пейзажі: на протязі останніх трьох місяців майстернею Анатолія був Краків.

Важко порівнювати краківський Ринок і найстаріший район Києва Поділ, тамшні церкви і тутешні костели. Кожне з міст-побратимів по-своєму прекрасне. Але об'єднує їх те, що, і далеке наддніпрянське, і це, на березі Вісли є джерелом натхнення для Анатолія Марчука. А для нас, глядачів - джерелом захоплення.

Вони і дійсно варті захоплення - роботи цього молодого талановитого художника, це твори, в котрих немає байдужості, це сторінки творчості просякнуті любов'ю.

Виставка закінчилась, але Анатолій і далі працює. Наступний показ його робіт відбудеться незабаром у Нюрбергу, а до Кракова він знову завітає влітку наступного року, щоб у Криштофорах зібрати прихильників свого мистецтва.

Ольга Кам'яна

ТИРС ВЕНГРИНОВИЧ - МАЙСТЕР ЧОРНО-БІЛОГО МИСТЕЦТВА

Народився 21 вересня 1924 року в Дрогобичі, у священичій родині. Дитячі і молодечі роки зв'язані були з Сяноком та Ярославом. Якийсь час перебував на примусових роботах у Німеччині. Від 1945 року студював малярство і графіку у Краківській академії мистецтв. Диплом мистця-графіка одержав в 1952 році. Від того часу, як член Спілки мистців, брав участь у понад 300 експозиціях, у Польщі і поза її кордонами. Індивідуальних виставок мав понад 50, з чого 40 в США і Канаді.

Подібного змісту дані, можна знайти на сторінках каталогів виставок Тирса Венгринавича. Його зацікавлення мистецтвом проявились в молодечих роках. Як самоук пробував своїх сил в царині графіки. Перші дереворізи виникли в 1942 році, коли мав всього 18 років. Дуже радісною подією для молодого митця була вістка, що 6 його графічних праць було прийнятих на "Виставку Спілки українських мистців у Львові" в 1943 р. Тоді почалась його мистецька діяльність.

Найчастіші мотиви творів природно виринають з його рідної Лемківщини. Цікавиться передусім малою формою графіки, якою є екслібрис. Тій ділянці є вірний до нинішнього дня, чого доказом майже 500 виконаних досі екслібрисів. В цій ділянці критики зачисляють його одним з замітніших українських графіків.

При праці над екслібрисами - каже митець - відчуваю велику приємність, коли, обмежений невеликими розмірами знаку, зв'язаний бажанням майбутнього власника, зможу перебороти всі труднощі, зв'язані з матеріалом, вивести свій проєкт, а передовсім, не загубити своєї творчої індивідуальності. Завданням митця екслібрису, на мою думку, є, використовуючи найскромніші засоби пластичного вислову, переказати якнайбільше про зацікавлення чи професію властителя, для якого буде присвячений знак. До кожного знаку треба підійти інакше, використовуючи відмінні техніки роботи, до кожного знаку підходити індивідуально.

Може і тому серед моїх знаків, як вважають критики, так велика різноманітність тематики, форми, способів вислову і, хоч часом використовують ті самі символи, не є вони однак повтореннями; кожний екслібрис стає малою мистецькою графкою.

Серед екслібрисів Тирса Венгринавича, 1/3 присвячена українцям, розсіяним по цілому світі. Годі тут вичисляти країни Європи, в яких були експоновані його книжкові знаки. Під час свого перебування в Америці мав там 40 своїх виставок.

Другою ділянкою творчості Тирса Венгринавича є графіки більшого формату, переважно в техніці дереворізу. Останні роки присвятив праці над циклом церков Прикарпаття; церков, які знайшлися в межах нинішньої Польщі, яких доля не ошаджувала, як під час лихоліття другої світової війни, так і після війни, під час виселення українців Лемківщини. Досі Тирс Венгринавич виконав біля 120 гравюр; є це церкви, які оперлись знищенню, які досі заховалися. Серед церков є і декілька, яких вже сьогодні немає, які відтворив на основі своїх рисунків, які робив в 1941-1942 роках.

Свою графіку з циклу "Пам'ятки української архітектури південно-східної Польщі", Тирс Венгринавич експонував кількаканадцять разів в Америці, в українських середовищах.

У 1989 р., після 46 років від свого деб'юту, праці Тирса Венгринавича знов з'явилися на виставках у Львові. Відбулась тоді виставка екслібрисів, у Музеї етнографії, і 90 гравюр з циклу "Пам'ятки української архітектури", в Будинку архітектора.

Про станкове малярство і прикладну графіку, в ділянці яких Тирс Венгринавич працює з неменшим успіхом, розкажемо в наступному випуску альманаху.

НОВА ВЕСЬ. Церква з 1797 року
Зараз не існує - згоріла в 70-х роках

CEWKÓW - KRÓLESTWO SÓW

Cerkiew pod wezwaniem św. Dymitra Męczennika w Cewkowie (gm. Dzików Stary, woj. przemyskie) jest drewnianą świątynią, zaliczaną do największych cerkwi na tym terenie. Powstała prawdopodobnie w 1844 r.

Wnętrze cerkwi pokryte jest bogatą polichromią. Monumentalne wrażenie wywiera kopuła ozdobiona malowanymi kasetonami z rozetami. Najciekawsze przedstawienia występują w prezbiterium, na sklepieniu którego wyobrażono Trójcę Świętą.

O wiele starszy od samej cerkwi jest ikonostas, pochodzący z przełomu XVII i XVIII w., który przeniesiono z poprzedniej świątyni.

Po II wojnie światowej, do lat siedemdziesiątych cerkiew była używana przez katolików obrządku łacińskiego. Po wybudowaniu nowego kościoła nieużytkowana cerkiew zaczęła stopniowo popadać w ruinę. Zdevastowana świątynia stała się siedliskiem niezwyklej ilości ptaków, zwłaszcza sów z całej okolicy. Krążące wśród ludności opowieści o zakopanych w cerkwi skarbach powodują - do dzisiejszego dnia - włamania i niszczenie budynku. Wnętrze świątyni zostało splądrowane i ograbione. Skradziono znaczną część wyłamanych z ikonostasu ikon. Niektóre ikony zostały odzyskane przez milicję i znajdują się w magazynie Muzeum w Lubaczowie. Po dzwonnicy stojącej obok cerkwi brak już śladu.

Próbę ratowania cerkwi w Cewkowie podjęła Sekcja Ochrony i Konserwacji Ukrainńskiej Kultury Materialnej - działająca w ramach Fundacji św. Włodzimierza

Cerkiew w Cewkowie

Z prawej: Cudowna ikona Matki Boskiej z cerkwi w Korczminie (woj. zamojskie), konserwowana obecnie przez Sekcję Ochrony i Konserwacji Ukrainńskiej Kultury Materialnej.

Chrzciciela Ruzi Kijowskiej w Krakowie.

W czasie oględzin cerkwi stwierdzono obecność w latarni kopuły niezwykle cennych ikon. Ze względu na ich zagrożenie i częściowe już zniszczenie przez wodę deszczową należało je koniecznie przenieść w bezpieczne miejsce, co w chwili obecnej zostało już zrobione. Zachowały się jeszcze boczne ołtarze wraz z ikonami, a także inne sprzęty liturgiczne, m.in. dwa tabernakula. Na strychu cerkwi odkryto mocno zniszczoną chorągiew procesyjną z XVII w., oraz fragmenty ołtarzyka.

Ocalałe jeszcze w cerkwi zabytkowe ikony i sprzęty przewieziono do konserwacji. Wszystkie zostały zabezpieczone przed dalszym zniszczeniem. Naszym marzeniem jest dokonanie pełnej konserwacji oraz rekonstrukcji ikonostasu w takim zakresie aby mógł on powrócić do Cewkowa. Obecnie zakończono konserwację ośmiu ocalałych ikon praznicznych wraz z rzeźbioną ramą.

Rozpoczęto też działania zmierzające do przeprowadzenia remontu całej cerkwi w Cewkowie. Przeprowadzono ekspertyzę architektoniczną. Za wszelką cenę trzeba wykonać prace budowlano-remontowe, wymienić pokrycie dachu, przegniłe części drewnianej konstrukcji itp., wymagające znacznych nakładów finansowych. Odwlekanie niezbędnych prac doprowadzi do pogorszenia się stanu cerkwi.

Historia i stan zachowania opisywanej cerkwi jest typowym przykładem losów świątyni grecko-katolickich na terenach południowo-wschodniej Polski. Sekcja Ochrony i Konserwacji Ukrainńskiej Kultury Materialnej, pomimo ograniczonych możliwości i braku funduszy, będzie z całym zaangażowaniem kontynuowała akcję ratowania cerkwi w Cewkowie jak i innych zabytkowych obiektów.

Jadwiga Styrna-Kawrocka
Agata Mamóń

OD KONFLIKTU DO POROZUMIENIA

Polacy i Ukraińcy wkraczali w I wojnę światową obciążeni fatalną spuścizną, która miała zostać pogłębiona wojną polsko-ukraińską o Lwów. Wojną, która do tradycji polskiej wniosła złotą legendę orląt lwowskich; do tradycji zaś ukraińskiej gorzką świadomość, że Polska raz jeszcze stanęła na drodze Ukrainy do stworzenia niepodległego państwa.

Pora odpowiedzieć na pytanie o istotę relacji, która w historii była udziałem Polaków i Ukraińców. Istotą tej relacji w naszym mniemaniu był problem partnerstwa. Partnerstwo zakłada, że żadna ze stron nie jest upośledzona czy niedoceniona, że każda jest równoprawnym współuczestnikiem, w tym wypadku, wydarzeń politycznych.

Jeżeli czegoś brakowało w naszej historii, to właśnie takiego do siebie stosunku. Z polskiej strony stosunek do Ukrainy był nierozważnie związany z brakiem uznania jej podmiotowości. Mówiąc innymi słowami: uznania, że Ukraina jest czy może być subiektem historii, a nie jej obiektem. Ze strony ukraińskiej uznanie Polski za partnera przez całe stulecie było niemożliwe, ponieważ nie może być partnerem (przypominamy, że partnerstwo zakłada współuczestnictwo) ten, kto jest przeszkodą w dążeniu do podstawowych celów. W tym przypadku - stworzenia własnej państwowości ukraińskiej. Kto staje w poprzek temu celowi, może być tylko wrogiem.

Zastanówmy się dlaczego nie doszło po polskiej stronie do zobaczenia w Ukrainie partnera? Złożyły się na to następujące czynniki:

- po pierwsze, wielkie znaczenie miało funkcjonowanie w polskiej świadomości czegoś, co można określić "mitem Rzeczypospolitej": państwa wielkiej tolerancji, wielonarodowego, wielokulturowego. Ten swoisty mit "złotego wieku" doprowadzał każdorazowo do negatywnej percepcji przez Polaków działań narodowyzwoleńczych Ukraińców. Pojmowane były one zmiennie: bądź jako bunty wobec legalnej polskiej władzy, bądź też jako ślepe, żywiołowe niszczenie wszystkich i wszystkiego (stąd tak często pojawiający się termin "bunty kozackie" na określenie powstań na Ukrainie).

W pewnej mierze mamy tu do czynienia ze schematem państwa kolonialnego. Oczywiście, rzeczywistość ówczesna była niezwykle skomplikowana, jednak wydaje się, że jeżeli chodzi o sam model zjawiska - to odpowiada on prawdzie. Mamy tu do czynienia z sytuacją, w której naród, znajdujący się w pozycji uprzywilejowanej, nie rozumie i nie akceptuje dążeń narodu w stosunku do niego upośledzonego;

- po drugie, co nie mniej ważne, samo uznanie podmiotowości Ukrainy, w tym wypadku, wiązałoby się z utratą tytułu do polskiej obecności na niej. A przecież przez stulecie Ukraina stała się

"mniejszą ojczyzną" dla wielu milionów Polaków: ziemią dziadów, pradziadów i wnuków. W ten sposób, paradoksalnie, Ukraina stawała się dla nich częścią Polski. Z grubsza biorąc te czynniki doprowadzały do sytuacji, w której idea niezależności państwowej Ukrainy była dla większości Polaków obca, a dla wielu wroga - zagrażająca ich stanowi posiadania i godząca w ich uczucia patriotyczne.

To było również powodem, że choć od połowy XIX w. sęczyła się wąska strużka Polaków-przyjaciół idei ukraińskiej, to jednak do czasów międzywojennego "Biuletynu Polsko-Ukraińskiego" nie były to środowiska wpływowe i odgrywały w polskim życiu politycznym rolę marginalną.

Nacjonalizmy: polski i ukraiński z początku XX stulecia doprowadziły do sytuacji, w której porozumienie Petlura-Piłsudski było zawieszona w próżni.

Z jednej strony Piłsudski nie znalazł w społeczeństwie polskim większego zrozumienia dla swojej idei federacji i porozumienia polsko-ukraińskiego.

Z drugiej zaś umowa warszawska, dla Ukrainy niekorzystna (najbardziej aktywna politycznie część Ukrainy na podstawie tej umowy pozostać miała w granicach państwa polskiego - wszak granicą miał być Zbrucz), była dla społeczeństwa ukraińskiego zdradą interesów narodowych. Alians Petlura z Polakami był niemal zupełnie niezrozumiały (wydaje się, że działania Petlury opierało się na przekonaniu, że lepiej mieć jakiegokolwiek państwo niż w ogóle go nie mieć), w związku z czym nie mógł i nie stworzył żadnej politycznej tradycji, która orientowałaby się na Polskę.

Refleksja nad porozumieniem Petlura-Piłsudski jest dla nas ważna z dwóch względów:

- przede wszystkim dlatego, że po raz pierwszy w historii rząd polski uznał prawo narodu ukraińskiego do stworzenia własnego państwa, uznał jego podmiotowość, a co za tym idzie również po raz pierwszy dojrzał w nim partnera, z którym dla osiągnięcia wspólnych celów można się układać;

- po drugie - i to jest ciemna strona tego wydarzenia - porozumienie to, a raczej jego militarne i polityczne fiasko doprowadziło do okrzepnięcia w społeczeństwie ukraińskim i wśród ukraińskich polityków stereotypu Polaka-jezuity, tj. przebiegłego, cynicznego gracza politycznego, który nawet kiedy przychodzi rozmawiać, to tylko po to, by cudzym kosztem załatwić swoje partykularne interesy. Stereotyp ten zasadzony jest na traumatycznej nieufności wobec polskiej polityki. Postawa taka uniemożliwiała Ukraińcom dyferencjację polskich sił politycznych. Polska polityka XX-lecia międzywojennego nie respektując rezultatów międzynarodowych umów, dotyczących zachodniej Ukrainy

(m.in. autonomia dla Galicji, utworzenie uniwersytetu ukraińskiego we Lwowie), pogłębiła taki właśnie stosunek Ukraińców do państwa polskiego. Również działalność środowiska skupionego wokół "Biuletynu Polsko-Ukraińskiego", choć niezwykle cenna, nie mogła zmienić tej sytuacji. Z jednej strony dlatego, że pomimo prób nie stworzyła lobby, które mogłoby skutecznie wpływać na politykę państwa polskiego, a z drugiej dlatego, iż środowisko to wykrystalizowało się stosunkowo późno, w warunkach kiedy stosunki polsko-ukraińskie wewnątrz państwa polskiego były złe i ulegały stopniowemu pogorszeniu. Inicjatywa ta nie po raz ostatni w naszych dziejach okazała się spóźnioną, jak spóźnione były próby porozumienia polsko-ukraińskiego pod koniec i tuż po drugiej wojnie światowej. Próby te przychodziły wszak po krwawym konflikcie polsko-ukraińskim na Wołyniu, który jak żaden poprzedni zapadł urazem w świadomości Polaków.

Od zakończenia II wojny światowej mówić o stosunkach bilateralnych polsko-ukraińskich praktycznie nie możemy. Jednak mieliśmy do czynienia (niestety, nie dzięki naszemu rozumowi czy rozsądkowi politycznemu, a dzięki pewnym niezależnym od nas wydarzeniom politycznym) z jakościowo odmienną sytuacją polityczną: podstawowe powody konfliktu polsko-ukraińskiego przestały istnieć. Zniknęła polska obecność na Ukrainie, głównym zaś problemem Ukraińców stała się walka o przetrwanie narodu w obliczu narastającej sowietyzacji. Niemniej po obu stronach utrwaliło się stereotypowe myślenie o sobie. Myślenie - co wydaje się ważne - właściwe nie tylko szersokim masom społeczeństwa, lecz także jego elitom politycznym.

Przełom w tym zakresie początkowo dokonuje się na emigracji, w środowiskach związanych z "Kulturą" paryską, "Suczasiścią", później zaś z bodaj najlepszym piśmiem ukraińskim "Widnową". Przeprowadzane są wspólne konferencje naukowe na temat stosunków polsko-ukraińskich. Powstaje Towarzystwo Polsko-Ukraińskie na emigracji.

Natomiast w Polsce szansa na wizję polskiego myślenia o Ukrainie pojawia się wraz z powstaniem niezależnego obiegu wydawniczego. Palmę pierwszeństwa mają w tym względzie lubelskie "Spotkania", które wprowadzają tematykę ukraińską na swoje łamy jeszcze w latach siedemdziesiątych.

Wielkim przełomem okazały się i w tym przypadku lata 1980/81. "Posłanie do ludzi pracy Europy Wschodniej" było raczej intuicją i zjazdu "Solidarności" niż wynikiem rzetelnej wiedzy o procesach, które zachodziły w sowieckim imperium. Niemniej to właśnie "Posłanie..." oraz pojawienie się w materiałach zjazdu "Solidarności" dokumentu dotyczącego mniejszości narodowych ułatwia podejmowanie tematyki polsko-ukraińskiej po stanie wojennym. Miejsce dla niej znajduje się w borykającej się z cenzurą prasie oficjalnej m.in. w "Tygodniku Powszechnym",

"Znaku", "Więzi", "Przeglądzie Powszechnym", "Chrześcijaństwo w Świecie", jak i podziemnej. Tu powstają pisma, które w całości poświęcone są problematyce nowej koncepcji wschodniej polityki polskiej. Na dobre wspomnienie w tym miejscu zasługują "Nowa Koalicja", "Obóz", "ABC", "Międzymorze".

Wydarzeniem stała się książka Kazimierza Podlaskiego (Bondana Skaradzińskiego) pt. "Białorusini, Litwini, Ukraińcy - nasi wrogowie czy bracia?" Pozytywna w sposób zupełnie nowatorski, jak na owe czasy, formułuje cele polskiej polityki wschodniej. Książka ta zresztą doczekała się szybko przekładu na język ukraiński na zachodzie. Też podstawową książką Podlaskiego było stwierdzenie, że tylko partnerskie ułożenie stosunków Polski z jej wschodnimi sąsiadami będzie rękojmnią jej niepodległości.

Wielokrotnie w historii przed Polakami i Ukraińcami stała konieczność, bądź pojawiała się szansa porozumienia. Niestety, najczęściej szans tych nie wykorzystywano. Lecz nigdy dotąd nie było między nami tak mało kwestii spornych, a nic oprócz niewyobrażalnego konfliktu nie jest w stanie zmienić faktu sąsiedztwa dwu naszych narodów. Dobre stosunki Polski z Ukrainą są szansą na korzystną współpracę gospodarczą, kulturalną i polityczną. Dla Ukrainy zaś doświadczenia z Polską ugruntowują jej suwerenność na arenie międzynarodowej, a poza tym ukraińska droga do Europy, co podkreślał niejednokrotnie Iwan Dracz, najprościej wiedzie przez Polskę. Pomimo trudności, których obecnie jesteśmy świadkami, ciągle jeszcze mamy szansę na porozumienie. Nasza przyszłość być może pierwszy raz od paru stuleci znajduje się w naszych rękach. Tylko nasz wspólny wysiłek będzie w stanie przełamać fatalizm naszej historii. Mamy szansę - czy uda się nam jej nie zmarnować?

Bogumiła Berdychowska

INSTYTUT HISTORII
UNIwersYTETU Jagiellońskiego

FUNDACJA SW. WŁODZIMIERZA
CHRZCICIELA RUSI KIJOWSKIEJ
W KRAKOWIE

uprzejmie zapraszają

do wzięcia udziału w konferencji naukowej
poświęconej

UKRAIŃSKIEJ MYŚLI
POLITYCZNEJ W XX WIEKU

Konferencja odbędzie się w Krakowie w dniach
28-30 maja 1991 roku (poniedziałek-środa)
Obrady toczyć się będą w Auli Collegium
Novum UJ, ul. Gołębia 24, I piętro.

HEROSI SPOD ZNAKU WILCZURA

Opowieść pierwsza

Osoby:

1. Edward Prus - profesor Uniwersytetu Śląskiego, znany jako autor prac o wymowie antyukraińskiej "Władysław Świątojurski", "Herosi spod znaku tryzub", "Atamania UPA" (wydane w latach 1985-87 przez Wydawnictwo OPZZ).

Wszystkie jego prace charakteryzuje nieobiektywność, manipulacja danymi historycznymi - pisze dr Tadeusz Andrzej Olszański, publicysta zajmujący się problemami stosunków polsko-ukraińskich.

2. Jacek E. Wilczur - dawniej bliski współpracownik Kazimierza Kąkola, szefa Urzędu d/s Wyznań, członek Głównej Komisji do Badania Zbrodni na Narodzie Polskim. Człowiek starego establishmentu, o dość nieklarownej przeszłości.

3. Jerzy Śląski, obecnie redaktor naczelny "Polski Zbrojnej". Dawniej PAXowiec, jeden z najbliższych współpracowników Bolesława Piaseckiego, w środowisku dziennikarskim uważany za skrajnego nacjonalistę.

Od końca ubiegłego roku krąży po kraju polska wersja dokumentu - Uchwały Krajowego Przewodu (!) Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów (datowana 22 czerwca 1990). Dokument opatrzony jest dopiskiem "Ścisłe tajne, państwowej wagi".

Nasza propaganda winna iść w kierunku wskazania - czytamy - że to nie "Solidarność" lecz UPA była siłą sprawczą, która zainspirowała siły antykomunistyczne do działania. Pełne zaufanie do antyrosyjskiej polityki Ukrainy umożliwiło nam działanie w kierunku osłabienia Polski i podporządkowania państwa polskiego ukraińskim interesom narodowym. Zależy nam na osłabieniu wewnętrznym i międzynarodowym Polski, na tym żeby w Polsce istniała słaba służba Bezpieczeństwa, a w niej ludzie nam życzliwi, słaby kontrwywiad, nieliczna armia.

Samostijna Ukraina ma wejść w kontakt z Niemcami, doprowadzając do kolejnego rozbioru Polski. Poza tym OUN przygotowuje eksterminację ludności polskiej. Całości dokumentu nikt nie widział, znane są jedynie jego fragmenty, kolportowane wraz z omówieniem osoby podpisującej się inicjałami E.P. W końcu ubiegłego roku w takiej formie dokument pojawił się w Parlamencie.

E.P. - wszystkie ślady prowadzą do Edwarda Prusa. Jest on przypuszczalnym autorem omawianego tu opracowania - stwierdza Tadeusz Olszański. Zwraca też uwagę, że Prus powołuje się we "Władycy" na liczne dokumenty znajdujące się w archiwach lwowskich, które do ubiegłego roku nie były udostępniane nawet badaczom sowieckim, z wyjątkiem tych nielicznych, rekomendowanych przez organy bezpieczeństwa państwowego. Jeśli więc Prus rzeczywiście uzyskał dostęp do tych materiałów, nasuwa to dość nieprzyjemne po-

dejrzenia co do jego osoby. I choć można kwestionować zasadność publicznego referowania podejrzeń, których prawdziwości nie można udowodnić, okoliczność, że dr (już profesor - J.K.) jest obecnie konsultantem d/s ukraińskich Urzędu Ochrony Państwa na Śląsku nie pozwala ich przemilczeć.

12 kwietnia tego roku, w "Magazynie Tygodniowym Polski Zbrojnej" (red. naczelny Jerzy Śląski) ukazały się fragmenty tego samego dokumentu OUN, z komentarzem Jacka E. Wilczura. Opublikowanie tej Uchwały w gazecie podniosło jej rangę polityczną (do tej pory funkcjonowała jako druk ulotny) i rozszerzyło jej zakres oddziaływania (jest ona szeroko kolportowana wśród Polaków na Ukrainie, szczególnie we Lwowie).

Wszystko zaś wskazuje, że opisywany przez obu panów dokument w ogóle nie istnieje:

- żadna z organizacji, posługujących się nazwą Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów nie ma nazwy Krajowyj Prwid;

- żadna z tych organizacji nie obradowała latem (poza tym jedno opracowanie podaje datę ukazania się dokumentu 22 czerwca, inne 22 lipca);

- dziennikarze i naukowcy polscy, zajmujący się zagadnieniami Ukrainy podkreślają, że nigdy nie zetknęli się z ukraińskim tekstem "uchwały";

- przedstawione postulaty nie figurują w większości w najbardziej nawet skrajnych programach ukraińskich nacjonalistów;

- w wersji "parlamentarnej" była sugestia, że Tadeusz Mazowiecki, wtedy jeszcze urzędujący premier, sprzyja OUN. Podobne insynuacje dotyczą Adama Michnika, "Tygodnika Powszechnego". To, że Wilczur nie umieścił tego fragmentu w opracowaniu w "Polsce Zbrojnej", sugeruje, że nie był przekonany o autentyczności tego dokumentu.

- My nie wierzymy, że ta organizacja (OUN - J.K.) już nie istnieje, choć są tacy, którzy mówią, że została podzielona, - tłumaczył w lipcu dziennikarzowi Radia Wolna Europa Wilczur, - nie było powodu twierdzić, że jest (ten dokument) nieprawdziwy.

- Zauważyłem, że dźwięk pańskiego nazwiska wywołuje niechęć moich rozmówców, - tłumaczył dziennikarz RWE, - Mówią wtedy: "To człowiek starego establishmentu, o dość bujnej przeszłości..."

- Moja bujna przeszłość to służba Polsce od 15 roku życia, w AK i BCH. Zarzucają mi, że byłem w partii, ja nic sobie do zarzucenia nie mam.

* * *

Opowieść druga

Osoby:

1. Edward Prus

2. Włodzimierz Mokry, poseł na Sejm X kadencji, Ukrainiec, laureat Fundacji

im. Jana Pawła II za działalność na rzecz poznania chrześcijańskich korzeni kultury ukraińskiej oraz na rzecz zrozumienia polsko-ukraińskiego.

5 marca 1990 r. w katowickim tygodniku "Tak i Nie" ukazał się tekst Edwarda Prusa "Za San". *Nacjonaliści ukraińscy ukraińscy porzyjęli poglądy "etnograficzne" Stalina. Na Hitlerze się zawiedli, choć mu wiernie służyli... W świetle głoszonych zamierów rewizjonistycznych i rewindykacyjnych, Polska nie może być zainteresowana istnieniem samostnej Ukrainy, niezależnej od Moskwy i związku Radzieckiego.*

Cały tekst utrzymany jest w tonie cytowanych fragmentów. Ponadto Prus oskarżył posła W. Mokrego o ścisłą współpracę z opisywanymi przez siebie nacjonalistami.

Posel Mokry wniósł sprawę do sądu. *Oskarżam - pisał - Edwarda Prusa o to, że działając w celu poniżenia mnie w opinii publicznej i naruszenia mnie na utratę zaufania, potrzebnego do sprawowania mandatu posła opublikował artykuł, w którym rozgłaszał nieprawdziwy zarzut o mojej współpracy ze skrajnie nacjonalistycznymi organizacjami ukraińskimi.*

Sąd Rejonowy w Katowicach uznał sprawę za przedawnioną, posel Mokry 23 września wniósł odwołanie.

Edward Prus zaś wystosował list do marszałka Sejmu, z prośbą o przywołanie posła Mokrego do porządku. Do listu dołączył kopię tekstu z "Polski Zbrojnej". Czy miało to sugerować, w jakiej materii pracuje posel Mokry?...

* * *

Opowieść trzecia

Osoby:

1. Hieronim Wawrzyński, zastępca red. naczelnego białostockiej popołudniówki "Kurier Podlaski".
2. Włodzimierz Mokry

H. Wawrzyński opublikował 27 lipca 1990 r., dwa tygodnie po ogłoszeniu przez Ukrainę suwerenności, tekst pt. "Duch Bandery żyje". Tekst okazał się nie tylko objawem ksenofobii - pisał kilka dni później niezależny "Kurier Poranny" - ale także ordynarnym plagiatem, a nawet więcej, bo tekst został przepisany żywcem... z tekstu Edwarda Prusa "Za San".

Tak więc posel Mokry podał do sądu pana Wawrzyńskiego, pisząc w oskarżeniu dokładnie to samo, co w przypadku Prusa (nb. posel Mokry był również oskarżony o sympatie nacjonalistyczne w falsyfikacie dokumentu OUN).

* * *

Zawsze główną wytyczną radzieckiej polityki zagranicznej było poróżnienie narodów Europy Wschodniej. Sowietci doskonale zdawali sobie sprawę, że bez Ukrainy przestaną być potęgą, że wyzwolenie narodów podcina skrzydła komunizmu.

- *Niepodległość narodów Europy Wschodniej burzy konstrukcję myślową również komunistów polskich* - mówi posel Mokry - *burzy ich polityczną perspektywę.*

Oni przyzwyczaili się do kontaktów z Moskwą. Dawała im wsparcie. Trudno mi mówić, czy polscy komuniści działają w porozumieniu z politykami w Moskwie, ale na pewno realizują linię, którą realizowała Moskwa. Zresztą ukraińscy komuniści pisywali nie mniej oszczercze artykuły o niepodległościowych działaczach ukraińskich.

Manipulowanie polską opinią publiczną, przeciwstawianie sobie narodów zniewolonych przez Sowiety, skrywa się pod maską nacjonalizmu. Ta "uduchowiona" miłość ojczyzny jest jednak w istocie rzeczy prosowiecką polityką imperialną, sprzeczną z polską racją stanu. Polscy tzw. byli komuniści - wykorzystując nieuchronnie pojawiające się, wraz z uzyskaniem niepodległości, tendencje nacjonalistyczne - chcą ratować resztkę imperium, ratować siebie.

Czerpią nie tylko z komunizmu. Trzeba pamiętać, że wiele hasel przejęli od przedwojennąj endecji. Wtedy sojusz z Rosją miał być gwarantem stabilności państwa i ochroną przed Niemcami. Dziś - analizując działalność komunistów - ma być podobnie.

Joanna Kluzik

Jeśli idzie o niepodległość Ukrainy,

to jest to zjawisko historyczne, które ma dla nas ogromne znaczenie. Rzadko chwalebny rząd polski, ale było to znakomite posunięcie, że Polska pierwsza uznała niepodległość Ukrainy. Posunięcie to, zrobiło niezmiernie duże i pozytywne wrażenie jeśli idzie o Ukraińców, także i w opinii światowej.

Niebezpieczeństwem jest, że zaczynają pojawiać się skrajne grupki nacjonalistyczne, na szczęście do tej pory bardzo nieliczne, na Ukrainie o nastawieniu antypolskim. To głównie ma miejsce we Lwowie, w dawnej Małopolsce Wschodniej. Są to rzeczy na dłuższą metę niebezpieczne, tym bardziej, że podobne zjawiska występują również w Polsce. Jest cały szereg zupełnie niepozytywnych wystąpień, też bardzo nielicznych grup, ale które robią fatalne wrażenie. Możemy to traktować niepoważnie gdyż orientujemy się, że te grupki rzeczywiście są bardzo słabe i działają na pograniczu krzyku. Natomiast trzeba pamiętać, że nasi sąsiedzi ciągle są pełni nieufności w stosunku do nas, we wszystkim dopatrują się polskiego imperializmu.

Jerzy Giedrojc

(Ze spotkania w paryskim Centrum Dialogu, 06.12.1992 r.)

O NIEPODLEGŁOŚCI UKRAINY W UNIWERSYTECIE JAGIELLOŃSKIM

Instytut Filologii Wschodniosłowiańskiej i Instytut Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz działająca w Krakowie Fundacja św. Włodzimierza, zorganizowały w dniach 6-8 maja 1991 roku międzynarodową sesję naukową "Niepodległościowe dążenia Ukraińców w XX wieku". Sesja trwała trzy dni a jej obrady cieszyły się dużym zainteresowaniem zarówno słuchaczy, jak i środków masowego przekazu. Nie tylko prasa krakowska, lecz i centralna, a także radio i telewizja szeroko informowały o tym ciekawym polsko-ukraińskim spotkaniu.

Sesję otworzył i w imieniu Rektora UJ pozdrowił zebranych dziekan Wydziału Filologicznego, prof. Franciszek Ziejka. Miłym akcentem było odczytanie pozdrowienia, przekazanego przez Przewodniczącego Rady Najwyższej Ukrainy Leonida Krawczuka, który życzył uczestnikom sesji owocnych obrad.

W sesji udział wzięli nie tylko naukowcy z Krakowa, Warszawy, Gdańska i Białegostoku, lecz również naukowcy i działacze społeczno-polityczni z Kijowa, Lwowa, Doniecka i Dnipropetrowska, a także z Francji i Kanady. Na sesję przybył również znany dysydent ukraiński, wybitny matematyk i filolog - dr Leonid Pluszcz, obecnie mieszkający we Francji. Szczególne znaczenie sesji podkreślał udział deputowanych do Rady Najwyższej Ukrainy - Hennadija Masłuka i Wadyma Bojki, a także przewodniczącego Rady Kolegiów Narodowego Ruchu Ukrainy - Wołodymyra Mulawyz Kijowa i przewodniczącego Lwowskiej Organizacji Narodowego Ruchu Ukrainy - prof. Lubomyra Senyka.

Referaty - w sumie wygłoszono ich około 30 - traktowały zarówno o niepodległościowych dążeniach Ukraińców w przeszłości (od przełomu XIX i XX wieku, poprzez okres międzywojenny, aż po lata osiemdziesiąte), jak również o aktualnej sytuacji politycznej na Ukrainie i miejscu Ukrainy we współczesnej Europie, oraz o niepodległościowych dążeniach narodu ukraińskiego w literaturze ukraińskiej i polskiej.

Jest rzeczą oczywistą, iż najwięcej uwagi poświęcono zagadnieniom współczesnym. Stąd też sesję otworzył prof. Jerzy Damrosz z Warszawy referatem "Miejsce Ukrainy na nowej politycznej mapie Europy". Dużym zainteresowaniem cieszyły się referaty dotyczące działalności Naro-

dowego Ruchu Ukrainy i różnych nowych partii politycznych oraz ich koncepcji suwerennego państwa ukraińskiego, a także działalności ukraińskiego parlamentu, który już 16 lipca 1990 r. ogłosił Deklarację o państwowej suwerenności Ukrainy. Na osobne podkreślenie zasługują trzy interesujące referaty, przygotowane na sesję przez studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego i Gdańskiego.

Zwywy przebieg miała dyskusja panelowa poświęcona współczesnej sytuacji politycznej na Ukrainie oraz kwestii stosunków polsko-ukraińskich. Udział w niej wzięli prof. Władysław Serczyk, dr Leonid Pluszcz, prof. Lubomyr Senyk oraz Leszek Mazepa z Lwowskiego Towarzystwa Miłośników Kultury Polskiej i prof. Andrzej Kawczak z Montrealu.

Trzydniową sesję - referatem "Wasyla Stusa droga do niepodległej Ukrainy" - zakończył dr Włodzimierz Mokry, który jednocześnie w imieniu organizatorów podziękował wszystkim uczestnikom za niezwykle ciekawe referaty, twórczą wymianę poglądów i żywą dyskusję.

Z okazji sesji zorganizowano imprezy towarzyszące. Ukrainoznawcze Koło Naukowe Studentów UJ przygotowało wystawę "Ukraina w niezależnych wydawnictwach polskich". Po raz pierwszy publicznie pokazano film "Jaworzno", zrealizowany na zamówienie Fundacji św. Włodzimierza i poświęcony tragicznemu losowi Ukraińców więzionych w latach 1947-49 w obozie koncentracyjnym w Jaworznie. Na zakończenie obrad sesji w auli Collegium Novum odbył się koncert Chóru Akademickiego UJ.

Ogromne zainteresowanie sesją przeszło wszelkie oczekiwania. Sesja "Niepodległościowe dążenia Ukraińców w XX wieku" przyczyni się niewątpliwie do lepszego wzajemnego zrozumienia między Polakami i Ukraińcami, do budowy wzajemnych dobrosąsiedzkich stosunków polsko-ukraińskich. Jej znaczenia nie da się przecenić w obliczu wydarzeń, które nastąpiły już w kilka miesięcy po sesji - 24 sierpnia 1991 r. Rada Najwyższa Ukrainy przyjęła uchwałę o wyjściu Ukrainy ze składu Związku Radzieckiego i ogłosiła Ukrainę niepodległym państwem, grudniowe referendum, głosem przeważającej większości obywateli Ukrainy potwierdziło tę decyzję.

Bożena Zinkiewicz-Tomanek

ORĘDOWNICY SPRAWY UKRAIŃSKIEJ

Przed dwoma miesiącami pisaliśmy w tym miejscu, o ukrainistyce krakowskiej jako o otwartym właśnie nowym kierunku w systemie studiów sławistycznych na Uniwersytecie Jagiellońskim. W artykule zwrócono przede wszystkim uwagę na fakt niespodziewanie dużego zainteresowania tą sekcją filologiczną wśród tegorocznych absolwentów polskich szkół średnich, przy czym uwypuklono zwłaszcza ten moment, iż chociaż rekrutacja na dany kierunek studiów sławistycznych ogłoszona była w ośrodku uniwersyteckim po raz pierwszy po II wojnie światowej, istniały tu przecież przez cały ten czas tak możliwości indywidualnego studiowania tego przedmiotu jak i uzyskiwania stosownych kwalifikacji na różnych poziomach uniwersyteckiej edukacji.

Dzisiaj natomiast dorzucić warto do tamtych konstatacji garść szczegółów z życia tego uniwersyteckiego środowiska potwierdzających zasadność głównej tezy artykułu "Ukrainistyka w Krakowie" o ciągłości zamierzeń i dokonań krakowskiego ukrainoznawstwa wcale nie tylko dydaktyczno-szkoleniowej natury, lecz także poważnych całkiem naukowych i naukowo-organizacyjnych przedsięwzięć. Oto bowiem na dwa tygodnie po rozpoczęciu zajęć akademickich na I roku nowego kierunku w tejże samej uczelni miała miejsce sesja naukowa zorganizowana przez Komisję Słowianoznawstwa Oddziału PAN w Krakowie przy współudziale UJ oraz pomocy - krakowskiej także - Fundacji kulturalnej im. św. Włodzimierza w 50-tą rocznicę śmierci właściwego twórcy tutejszej ukrainistyki historyczno-literackiej niegdyś lektora, potem profesora literatury ukraińskiej, równocześnie wybitnego poety i powieściopisarza oraz działacza na niwie zbliżenia ukraińsko-polskiego i senatora RP ostatniej przedwojennej kadencji, Bohdana Łepkiego. W przedstawionych na sesji referatach pokazano tak różne aspekty osobowości i dzieła twórczego profesora Łepkiego, jak i przejawy współczesnej recepcji tego dzieła w kulturze ukraińskiej i polskiej.

Nieco zaś wcześniej, bo w ostatnich dniach września br. z udziałem polskich znawców literatury ukraińskiej, w tym także krakowskich, odbyła się inna, mająca znacznie szerszy charakter i zasięg międzynarodowa sekcja naukowa o tematyce polonistyczno-ukrainoznawczej. We Lwowie mianowicie, potem także w Karpatach Wschodnich, na Huculszczyźnie, we wsi Krzyworównia, koło Werchowiny, dawnego Zabria, toczyły się obrady sympozjum poświęconego piewcy-epikowi "Atlantydy huculskiej", autorowi cyklu "Na wysokiej poloninie", Stanisławowi Vincenzowi. Działo się to z udziałem tak autorów z Polski i Ukraińców z Ukrainy, jak i specjalistów z Wiednia, Lozanny, Heidelbergu i Paryża. Była to pierwsza poza krajem impreza vincerologiczna tej rangi (w Polsce odbyło się już kilka tego typu

Uczestnicy, zorganizowanej we wrześniu 1991 r., pierwszej na Ukrainie sesji naukowej, poświęconej Stanisławowi Vincenzowi, rozpoczętej w Uniwersytecie we Lwowie i zakończonej w Krzyworówni, a więc w regionie Zabria, gdzie zlokalizowana została akcja cyklu epickiego "Na wysokiej poloninie". W Krzyworówni pod izbą pamięci i pomnikiem Kameniarza - Iwana Franki, który (podobnie jak Rodzina Vincenzów) wierzył w siłę ducha. Stoją m.in. pani Barbara Vincenz i profesorzy Andrzej Vincenz, Ryszard Łużny, Petro Marbach, Myrosław Komaryneć, Iwan Hreczko (organizator sesji).

przedsięwzięć, a ich wynikiem są będące obecnie w druku dwa tomy studiów i dwa opracowania monograficzne temu pisarzowi poświęcone) i to zorganizowana przez Ukraińców u siebie, staraniem Uniwersytetu Lwowskiego i tamtejszego Klubu Inteligencji Greckokatolickiej, czyli w kraju, z którego pisarz wyrósł, skąd uciekł w roku 1940, by potem, via Węgry i Austrię (właśnie niedawno krakowska oficyna "Znak" wydała sumującą te doświadczenia życiowe S. Vincenza jego książkę "Dialogi z Sowietami"), udać się na swoją francusko-szwajcarską emigrację, kraju, któremu wystawił pomnik w swoim dziele artystycznym. A także ten moment, że pisarstwo Vincenza, pamięć o nim, oddziaływanie jego myśli filozoficznej oraz sztuki narracyjnej (w Krakowie przecież działa jury nagrody literackiej ufundowanej przez rodzinę pisarza za twórczość w duchu autora cyklu "Na wysokiej poloninie"), będzie mogło objąć obecnie już nie tylko kraj czy te regiony Europy, gdzie po roku 1940 żył i tworzył, ale także Ukrainę, jego "małą ojczyznę".

O pisarzu samym oraz o jego dziele będzie się pewno w Krakowie pisać i mówić wkrótce więcej. Oto w połowie grudnia staraniem tych samych środowisk i placówek naukowych, odbędzie się kolejna, tym razem czysto polonistyczna i polska wprawdzie, ale siłą rzeczy także "ukrainoznawcza" i "krakowska" równocześ-

nie, impreza vincenzologiczna. Organizowana przez Komisję Historyczno-Literacką Oddziału PAN w Krakowie przy współpracy Instytutu Polonistyki UJ oraz środowisk pisarskich naszego miasta, sesja stanowić będzie nie tylko naukową, ale też bardziej uroczystą okazję do przypomnienia - właśnie w 20-lecie śmierci pisarza-emigranta (w tejże samej Lozannie zmarła także ostatnio jego żona Irena) - drogi twórczej Stanisława Vincenza oraz jego wkładu w życie kulturalne Polski lat powojennych, i to właśnie w nawiązaniu do faktu sprowadzenia prochów ich obojga, Stanisława i Ireny, do kraju, na krakowski cmentarz Salwatorski.

Czyż mamy lub mieć będziemy lepszych patronów-orędowników spraw nie tylko ukraińskich i polskich, ale też wzajemnych obustronnych relacji oraz powiązań, zależności i konfliktów między dwoma narodami i kulturami, zwłaszcza widzianymi i odbieranymi z perspektywy krakowskiej, niż ci dwaj: Bohdan Łepki i Stanisław Vincenz?

Ryszard Łużny

Tekst prof. R. Łużnego - kierownika Filologii Ukraińskiej UJ, zamieszczony na uniwersyteckiej stronie "Dziennika Polskiego" 1991/278 drukujemy jako zapowiedź tekstów popularyzujących prace wszystkich współtwórców krakowskiej ukrainistyki. Będzie nam zatem chodzić o przedstawienie (już od następnego numeru) teraźniejszego obrazu ukrainistyki współtworzonego przez takich uczonych - wykładowców jak: prof. R. Łużny, dyr. Instytutu Filologii Wschodnio-Słowiańskiej prof. Wiesław Witkowski, dr Bożena Zinkiewicz-Tomanowa, dr Halina Strelczuk, dr Eulalia Papla, doktorzy Adam Fałowski, Bogdan Sendero, Janusz Kaczmarczyk, Jarosław Moklak, Włodzimierz Mokry oraz o takich ich mistrzach jak: T. Lehr-Spławiński, J. Janów, W. Jakubowski. W prezentowanym zaś pierwszym numerze "Miż susidamy", postawiliśmy akcent głównie na przyszłość, na naszą rokującą duże nadzieje młodzież studencką, coraz aktywniej zgłębiającą kulturę Ukrainy i ukrainistyczne tradycje w Krakowie.

Prof. Stanisław Vincenz i prorektor Uniwersytetu Lwowskiego, Roman Mokryk w Centrum Ukraińskiej Nauki i Kultury przy Fundacji św. Włodzimierza w Krakowie

KRAKOWSKIE LOTY "BIAŁEGO PTAKA"

"Wybiegamy myślą w przyszłość. Łapiemy każdą okazję, by pomóc szkole, podnieść jej standard. Ułatwić młodzieży start w dorosłe życie a nawet otworzyć drogi do przyszłej kariery zawodowej" - mówi dyrektor VI Liceum Ogólnokształcącego im. A. Mickiewicza Adolf Korzec.

Oto najświeższy przykład potwierdzający te starania. W szkole pojawił się gość z Ukrainy, pisarz Leonid Czaldranian, prezes Międzynarodowego Towarzystwa "Biały Ptak", które zajmuje się rozwijaniem współpracy kulturalnej i ekologicznej między Polską a Ukrainą. Przyszedł z konkretną propozycją - utworzenia w VI LO klasy z językiem ukraińskim. "Biały Ptak" opłaci nauczyciela, opracuje program, dostarczy podręczniki i pomoce naukowe. Merytoryczną opiekę i pomoc gwarantuje również dr Włodzimierz Mokry, wykładowca filologii ukraińskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim. Dyrektor Korzec nie namyślał się długo i powiedział tak. Pomyślał zaakceptowali rodzice, nauczyciele i Kuratorium. W końcu Ukraina to teraz nasz samodzielny sąsiad po wschodniej stronie i zarówno polskiej gospodarce jak i polityce przydadza się specjaliści znający język ukraiński. Przygotowania rozpoczęto natychmiast. Pierwsza klasa ruszy od września przyszłego roku. Oprócz 6 godzin tygodniowo języka ukraińskiego młodzież będzie miała również 6 godzin języka angielskiego.

Ewa Smęder

KONFERENCJA KU CZCI BOHDANA ŁEPKIEGO

Minęło 50 lat od śmierci (21 lipca 1941) wybitnego ukraińskiego pisarza i uczonego, Bohdana Łepkiego. Z tej właśnie okazji 16 października 1991 r. w Collegium Novum UJ odbyła się sesja naukowa poświęcona jego działalności naukowej i literackiej. Organizatorów sesji - Komisję Słowianoznawstwa Oddziału PAN w Krakowie oraz Uniwersytet Jagielloński wspomagała Fundacja św. Włodzimierza Chrzciciela Rusi Kijowskiej.

Na początku obrad w imieniu Jego Magnificencji Rektora UJ powitał zebranych dziekan Wydziału Filologicznego prof. dr hab. Franciszek Ziejka. Bohdan Łepki - mówił on - to swoisty symbol więzi polsko-ukraińskich oraz tradycji obecności Ukraińców w Krakowie. Wspominając o przyjaźni Władysława Orkana z pisarzami Młodej Ukrainy, o przyjaźni z B. Łepkim prof. Fr. Ziejka podkreślił, że łącznikiem między narodami jest kultura, są tworzący ją ludzie. Takim właśnie łącznikiem był związany z Krakowem i działający tu przez kilka dziesięcioleci podolanin, B. Łepki.

Zgodnie z tematem sesji wygłoszone referaty dotyczyły działalności B. Łepkiego jako historyka literatury i tłumacza, bądź też stanowiły analizę twórczości literackiej pisarza. Do tej pierwszej grupy zaliczyć należy referaty prof. dr hab. Ryszarda Łuźnego (UJ) "Professor Łepki w kręgu problematyki historii literatury ukraińskiej" oraz doc. dr hab. Elżbiety Wiśniewskiej (PAN) "Rola Bohdana Łepkiego w procesie popularyzacji literatury ukraińskiej w Polsce". Autor pierwszego referatu ukazał nam sylwetkę Bohdana Łepkiego, pisarza i historyka literatury, który pod koniec ubiegłego stulecia przyjechał z Bereżan na Podolu do Krakowa, by związać się z krakowskim środowiskiem literackim i naukowym. Najpierw jako nauczyciel gimnazjalny, potem jako lektor języka ukraińskiego i wykładowca literatury ukraińskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim. R. Łuźny zaznaczył, iż napisany przez B. Łepkiego szkic o literaturze ukraińskiej zamieszczony w Wielkiej Literaturze Powszechnej Trzaski, Everta i Michalskiego (1930-1933) jest najpełniejszym całościowym ujęciem literatury ukraińskiej. Podkreślił też ogromną rolę B. Łepkiego jako badacza i propagatora literatury ukraińskiej w środowisku polskim. Pisarz ten zajmował się również tłumaczeniem utworów polskich na język ukraiński (m.in. utwory M. Konopnickiej i K. Tetmajera), napisał studium poświęcone twórczości Marii Konopnickiej oraz książkę "Try portrety: Franko - Stefanyk - Orkan" (1937), w której dał interesującą charakterystykę twórczości Orkana.

Podobnie postać B. Łepkiego ukazana została w referacie doc. dr hab. Ewy Wiśniewskiej. Tu jednak szczególny nacisk położono na współpracę B. Łepkiego z organem krakowskiego klubu Słowiańskiego, miesięcznikiem "Świat Słowiański", na

przyjaźń z Wł. Orkanem, która zaowocowała wydaniem tomu "Młoda Ukraina", i na zasługę B. Łepkiego jako tłumacza i propagatora literatury ukraińskiej, m. in. prozy Mychajła Kociubynskiego, autora "Cieni zapomnianych przodków". Zdaniem E. Wiśniewskiej, "bezsprzeczną zasługą Bohdana Łepkiego jest ukazanie polskiemu czytelnikowi europejskiego charakteru literatury ukraińskiej", dzięki czemu zyskał on miano ambasadora kultury ukraińskiej w Polsce.

Działalności literackiej pisarza poświęcił swój referat "Proza historyczna Bohdana Łepkiego" dr Włodzimierz Mokry (UJ). Swoją uwagę skupił on głównie na trylogii "Mazepa", której celem było przeciwstawienie się fałszywemu obrazowi wydarzeń historycznych związanych z postacią hetmana Mazepy. Dla B. Łepkiego - mówił Wł. Mokry - Rosja i Ukraina to dwa przeciwstawne światy, tak jak przeciwstawne są postaci Piotra I - ucieleśnienia despotyzmu i Mazepy - symbolu wykształconego Europejczyka, humanisty.

Bohdana Łepkiego jako poetę przedstawił prof. dr hab. Florian Nieuważny (UW) w referacie "Między zwątpieniem a nadzieją - o liryce Bohdana Łepkiego". W całej twórczości poetyckiej B. Łepkiego trwa - zdaniem F. Nieuważnego - szamotania między smutkiem a radością, częsta jest wizja kraju biednego, zniewolonego. Bardzo wymownym tego przykładem są dwa wiersze "Głos zwątpienia" i "Głos nadziei", które nota bene poeta recytował w 1914 roku w Krakowie na wieczorze ku czci Tarasa Szewczenki.

Nie brakło też głosu z Ukrainy. O działalności translatorskiej (przekłady literatury dziecięcej), o niepublikowanych lub zaginionych utworach Bohdana Łepkiego (np. poemat "Kałynszewskyj u newoli") mówił historyk literatury z Kijowa, dr Rostysław Radyszewskyj. Wspominał on także o korespondencji B. Łepkiego, przy czym nie tylko z ukraińskimi twórcami, jak np. W. Stefanyk, czy O. Kulczycka, lecz również z Wł. Orkanem i prof. St. Pigońem.

Wart odnotowania jest także referat dr Mikołaja Siwickiego z Warszawy "Obchody jubileuszowe Bohdana Łepkiego w Polsce (1972 r.) i na Ukrainie (1991 r.)"

Po krótkiej dyskusji obrady sesji zamknął prof. R. Łuźny. Zwrócił uwagę na bogactwo tematów, jakie ujawnia studiowanie twórczości B. Łepkiego. Na zakończenie powiedział on, iż "możemy rozstać się w poczuciu dobrze spełnionego obowiązku wobec człowieka, który tu chodził, wykladał, tworzył".

Sesja wzbudziła duże zainteresowanie. Na obrady przybyli studenci nie tylko z krakowskiej nowopowstałej ukraińskiej, lecz nawet z dosyć oddalonego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Zebrani z uwagą wysłuchali referatów poświęconych wybitnemu człowiekowi, którego dzia-

łalność ze względów ideologicznych była przez wiele dziesięcioleci, szczególnie w ojczyźnie pisarza przemilczana. Uczestnicy sesji uczcili pamięć ukraińskiego pisarza i uczonego. W przerwie obrad licznie zgromadzili się na cmentarzu przy grobie Bohdana Łepkiego. Na mogile poety złożono kwiaty, zapalono znicze. Po krótkiej modlitwie odśpiewano pieśń "Czujesz, bracie mój", której słowa stanowi pełen tęsknoty wiersz Bohdana Łepkiego napisany w Krakowie na krakowskich Plantach z dala od ojczystych stron Podola, z dala od Ukrainy.

W tomiku poezji Bohdana Łepkiego, wydany w 1990 r. w Kijowie czytamy we wstępie: "Pisarz zmarł 21 lipca 1941 r., pochowany w Krakowie na cmentarzu Rakowickim. /.../, a jego imieniem nazwano jedną z ulic. Niestety, nazwa ulicy jest obecnie zmieniona: do przemilczania twórczości pisarza w ciągu dziesięcioleci doszło jeszcze zacieranie pamięci o nim." (tłum. moje - B.Z.-T.). Trzeba jednak oddać sprawiedliwość. Hasło poświęcone Bohdanowi Łepkiemu znajdujemy nie tylko w Ukraińskim Radzieckim Słowniku Encyklopedycznym (Kijów 1987), lecz również w 4-tomowej Encyklopedii Powszechnej PWN (Warszawa 1974) i w tomie I Przewodnika Encyklopedycznego "Literatura Polska" (Warszawa 1984).

KOMISJA SŁOWIAŃSTWA

Oddziału Polskiej Akademii Nauk w Krakowie

oraz

UNIwersytet Jagielloński

uprzejmie zapraszają

do wzięcia udziału w

SESJI NAUKOWEJ POŚWIĘCONEJ DZIAŁALNOŚCI NAUKOWEJ I LITERACKIEJ

BOHDANA ŁEPKIEGO

w 50-tą rocznicę jego śmierci

Sesja odbędzie się w dniu 16 października 1991 r.
w Collegium Novum Uniwersytetu Jagiellońskiego

Kraków, ul. Gołębia 24

Nowa sytuacja na Ukrainie sprawiła, że zaczęto wydawać utwory wielkiego syna Podola, jego życiu i twórczości poświęcone są liczne publikacje w popularnych czasopismach wychodzących na Ukrainie. Miejmy nadzieję, że także społeczeństwu polskiemu przybliżona zostanie postać Bohdana Łepkiego, jego twórczość literacka, jego działalność jako uczonego, tłumacza wybitnych utworów literatury ukraińskiej na język polski, jak również utworów polskich na język ukraiński. Być może, uda się również zrealizować postulat uczestników sesji, aby jedną z ulic krakowskich nazwać imieniem B. Łepkiego. A może warto sprawdzić w archiwach, czy faktycznie istniała w Krakowie ulica B. Łepkiego i po prostu wrócić do tej starej nazwy.

Bożena Zinkiewicz-Tomanek

DNI KULTURY UKRAIŃSKIEJ W KRAKOWIE

Dni Kultury Ukraińskiej '91 odbyły się w przedświąteczne, grudniowe dni. Urok ośnieżonego Krakowa, mroźne powietrze dodawały im uroku. Spotkania te mają już swoją tradycję, tego roku zostały one zorganizowane przez studenckie Naukowe Koło Ukrainoznawców UJ. Różnorodny i bogaty tematycznie program, pozwalał każdemu znaleźć coś odpowiedniego dla siebie.

Kultura ukraińska, rozumiana jako całokształt działań narodu, ukazała się w całej swej pełni. Genialnym pomysłem na rozpoczęcie był otwarty, przez galerię "Farbiarnia" w hotelu "Forum", wernisaż wystawy współczesnego malarstwa duchowego artystów ze Lwowa. Z tych oryginalnych, kojących duszę obrazów promieniowało pragnienie, jednak możliwego i twórczego wzniesienia się ponad międzykonfesyjne spory prawosławnych i greckich i rzymskich katolików. Potem odbyły się pokazy dotyczące prac konserwatorskich drewnianych cerkwi i ikon z cerkwi w Cewkowie. Znalazł się też czas na wycieczkę po starym Krakowie, spektakle teatralne, grafikę i wieczorki przy gorącej herbacie.

Do niezapomnianych wydarzeń należał wykład prof. Jerzego Nowosielskiego. szczególnie opinia na temat symboliki kolorów w sztuce (głównie w malarstwie ikon) wzbudziła u wszystkich zainteresowanie, a nawet kontrowersje. Spotkanie to pozwoliło studentom poznać odważne i oryginalne zdanie człowieka nauki i sztuki.

Kolejny dzień związany był z problematyką stosunków polsko-ukraińskich. Moje zainteresowanie wzbudził referat dotyczący reakcji prasy polskiej na ogłoszenie przez Ukrainę niepodległości. Był on rzeczowy, poparty konkretnymi przykładami i stanowił swoisty przegląd prasy. W referacie ukazany został praktyczny brak reakcji na tak ważne wydarzenie jak proklamowanie niepodległości najbliższego sąsiada, oraz swoisty "moskalocentryzm" polskiego dziennikarstwa.

W tym aspekcie interesująco mogłoby się zaprezentować zestawienie z reakcjami prasy zachodnioeuropejskiej.

Relacja świadków "ukraińskiego sierpnia", uczestników Międzynarodowej Szkoły Ukrainistyki, chociaż skrótowa, pokazała odrębność narodu ukraińskiego oraz inność przeżywania szczęścia. Wypadki w Polsce z czasów "Solidarności" były wstrząsające, pełne osobistych tragedii, a szczęście normalności wywalczone tym kosztem wywołało egzaltację uczuć i radość.

Kijów ogłaszając swoją niezależność cieszył się może trochę ciszej, ale było to według mnie spowodowane świadomością nieuchronnego upadku ZSRR i wyzwoleniem całego narodu.

Polityka wkracza w nasze życie nieustannie, toteż bardzo potrzebny był wykład o uchwałach parlamentu i rządu polskiego. Wnioski płynące z wykładu nasuwały się same: niezorganizowanie parlamentarzystów i brak wycucia ważności polityki wschodniej. Trudno się jednak spodziewać, że odradzający się właśnie parlamentarizm polski będzie od razu funkcjonował bez zgrzytów i niedomagań. Optimistyczna jest jednak wypowiedź doktora Włodzimierza Mokrego, że następują już zmiany w parlamencie. Zauważyć można wzrastającą się wrażliwość polityczną wobec wydarzeń u wschodnich sąsiadów. Świadczą o tym szybkie i trafne decyzje, jak na przykład uznanie przez Polskę jako pierwszą niepodległości Ukrainy po grudniowym referendum. Takie reakcje napewno zbliżają nasze narody i pozwalają na utrzymywanie przyjaznych, dobrych kontaktów.

Do Krakowa na Dni Kultury Ukraińskiej przybyło wielu gości z różnych stron Polski i Ukrainy.

Środowiska studentów z różnych ośrodków akademickich miały możliwość poznania się i zbliżenia. Powstała nadzieja nawiązania bliższej współpracy z powstającym w LaSnie nowym pismem "Obserwator Codzienny", które w zamyśle twórców ma podejmować problematykę mniejszości narodowych w Polsce.

M. L.

KRAKOWSCY STUDENCI - - BOHDANOWI ŁEPKIEMU

27 listopada, w Collegium Paderewianum Uniwersytetu Jagiellońskiego, odbył się wieczór poetycki poświęcony pamięci Bohdana Łepkiego. W tym bowiem roku mija 50-ta rocznica śmierci tego wybitnego historyka i krytyka literatury, poety i prozaika, tłumacza, profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego, działacza społecznego i duchowego przywódcy ukraińskiej społeczności w diasporze.

Inicjatorką tej pięknej uroczystości była pani doktor Halina Strelczuk, wykładowca Uniwersytetu Kijowskiego, która obecnie prowadzi lektorat języka ukraińskiego dla studentów filologii ukraińskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jej podopieczni byli wykonawcami mozaiki wierszy, prozy i pieśni.

W przygotowaniu programu okazali swoją pomoc nasi przyjaciele: studentka pierwszego roku slawistyki i student pierwszego roku ekonomii, którzy przyozdobili wieczór grą na akordeonach i na gitarze.

Wszystkie utwory były wykonane po ukraińsku, pieśni oczywiście też były śpiewane w ojczystym języku Bohdana Łepkiego. Wykonawcy mieli na sobie *soroczky*, a w rękach trzymali świece, które swoim skromnym blaskiem oświetlały ich postacie i nadawały uroczystości niepowtarzalny nastrój.

Wieczór poetycki otworzył pan doktor Włodzimierz Mokry, który wyraził swoją satysfakcję z faktu, że Kraków i Przemysł mogą być i są ośrodkami tworzenia kultury ukraińskiej w Polsce, tak jak Kijów i Lwów są ośrodkami tworzenia kultury polskiej na Ukrainie.

Po tym wprowadzeniu studenci, wraz z panią doktor H. Strelczuk zaprezentowali swój program. Złożyły się nań wiersze, zarówno o B. Łepkim, jak i wiersze poety, pieśni oraz wrażenia i obserwacje osób, które miały szczęście poznać B. Łepkiego.

Pierwszym utworem był wiersz B. I. Antonycza "Настроений життям як скрипка", poświęcony bohaterowi uroczystości:

Похилюся поет над минулим
Доторкнувся до споминів струн
Аж раптово над ним промайнуло
Старосвітське "не весь я помру".

Bowiem twórczość Bohdana Łepkiego nie przeminęła i nie została zapomniana po jego śmierci.

W mrocznych czasach prześladowań i wynaradawiania, utwory B. Łepkiego były dla społeczności ukraińskiej symbolem jej przeżyć, smutków, tęsknoty do stron rodzinnych i wolności ojczystego kraju, a pieśń "Чуєш брате мій" wyciskała łzy.

Utwór ten, recytowany a potem zaśpiewany, był jedną z najpiękniejszych chwil tego wieczoru. Smutny i nostalgiczny w swojej treści, nie jest jednak utworem pesymistycznym. Żuraw, ptak wędrowny, jest synonimem wędrowca-tułacza błądzącego po obcych krainach. Gdzieś w podtekście jednak istnieje, niktą nadzieja powrotu, tak jak wraca żuraw, gdy nastaje wiosna.

Równie wzruszająca była pieśń "Ой нема, нема поля", która mówi o niewoli Ukrainy, o niedoli Ukraińców. Ale mimo głodu, mimo panoszenia się obcych w ojczystym kraju, istnieje nadzieja, że nadejdzie czas kiedy Ukraina będzie wolna.

Jak pragnął tego poeta chwila ta przyszła, ale dopiero pięćdziesiąt lat po jego śmierci.

Чуже зерно батько косить
Українець хліба носити!
Вірю серцем і душею, що прийде та
година

І знову стане вільна, квітуча
Україна!

Program, przygotowany w tak sugestywny sposób i dostarczający tylu niezapomnianych przeżyć został nagrodzony gorącymi brawa i wyrazami uznania zarówno dla pani Doktor, jak i dla studentów. Wśród słuchaczy obecni byli na wieczorze

poetyckim wykładowcy Uniwersytetu Jagiellońskiego, wiceprzewodniczący Oddziału Krakowskiego Związku Ukraińców w Polsce, oraz goście z Krakowa i innych miast Polski. Nie zabrakło oczywiście studentów ukrainistyki.

To szczególna satysfakcja, że my, studenci pierwszego roku ukrainistyki, rozpoczynając studia mogliśmy wziąć udział w wieczorze poświęconym twórcy trylogii "Mazepa".

W czasie gdy spełniają się marzenia Ukraińców, których wyrazicielem był także B. Lepki, i że dzieje się to w czasie, gdy Ukraina odzyskała wyłączone przez pokolenia niepodległość.

Agata Skurzewska

MYŚLĄC O ŚWIĘCIE W KIJOWIE

Wielu ludzi dowiadując się, że studiuje ukrainistykę stwierdza, że obecnie to bardzo modny i przyszłościowy kierunek. Są też tacy, którzy zadają pytanie: dlaczego właśnie filologia ukraińska? Staram się opowiedzieć na to pytanie.

Kilka miesięcy wcześniej, w czasie rozmowy kwalifikacyjnej myślałam już o Ukrainie, jako niepodległym państwie, analizowałam stosunki polako-ukraińskie i problemy polskiej polityki wschodniej. Moje plany wiązałam z pracą w polskiej dyplomacji, jednak teraz moje "widzenie" Ukrainy uległo pewnym zmianom. Trochę mniej zajmuje mnie teraźniejszość, a bardziej historia Ukrainy, coraz łatwiej jest mi zrozumieć fenomen naszego wschodniego sąsiada. Znajomość tematyki ukraińskiej zawdzięczałam do tej pory kilku przeczytanym książkom, publikacjom czy gazetom, jako że problem Ukrainy gości teraz często na łamach polskiej prasy.

Swoją znikomą wiedzę o chrześcijańskich korzeniach kultury ukraińskiej mogłam oczywiście pogłębić na wykładach lub ćwiczeniach, ale dopiero po pierwszym dniu odbywających się w Krakowie "Dni Kultury Ukraińskiej" zrozumiałam sprawy odnozące się do epoki Rusi Kijowskiej, a które miały tak ogromny wpływ na dalsze losy państwa. Coś, co podkreślał dr Mokry na zajęciach, gdy mowa była o Iłarionie i Kiryle Turowskim, to problem symbolu w epoce Rusi Kijowskiej. Symbolu, który pojawił się wraz z przyjęciem chrześcijaństwa i towarzyszy narodowi ukraińskiemu aż do dnia dzisiejszego. Tego właśnie tematu dotyczył wykład dra Mokrego.

"Wychodząc z definicji symbolu jako znaku treści głęboko ukrytych i niejasnych, jako znaku ustanowionego przez tradycję, można dojść do przekonania, że jest to tylko suche określenie, czy spóśb wyrażenia artystycznego. Sięgając jednak głębiej, symbolu nie można przekładać na jakąś inną, zastępczą formę, gdyż może to unicestwić najistotniejszą cechę symbolu - tj. zamierzoną zagadkowość.

Co oznaczał więc symbol w epoce Rusi Kijowskiej? Czy była to tylko nazwa kawałka przedmiotu, który stanowił część danej całości i mógł być rozpoznawany i kojarzony z całością, czy może uzmawiał coś duchowego?

Jeżeli człowiek jest istotą duchowo-zmysłową to potrzebuje symboli, aby przybliżyć sobie to co duchowe. I właśnie w tym momencie rodzi się znak, który wśród symboli chrześcijańskich epoki Rusi Kijowskiej zajmuje krzyż, znak którym Kościół rozpoczyna wszystkie czynności, błogosławi i poświęca.

Krzyż jeszcze w starożytnym Rzymie oznaczał miejsce kaźni, przez śmierć ukrzyżowanego i zmartwychwstałego Chrystusa stał się znakiem zwycięstwa. Śmierć Boga-Człowieka uświęciła krzyż. Forma znaku krzyża, jako symbol tajemny została przyjęta przez chrześcijaństwo jako symbol światłości, centrum światła, czy panujące nad wszystkim siły Słońca.

W chrześcijańskiej tradycji Rusi Kijowskiej krzyż - był "drzewem męki", ale i drzewem życia. Krzyż stał się znakiem otwierającym perspektywę wyzwolenia człowieka od lękającej go w czasach przedchrześcijańskich śmierci. Chrystus "śmiercią śmierci zwyciężając", uświęcony krwią krzyż podniósł do symbolu zbawienia dla chrześcijan, zbudzając wiarę w przeprowadzenia ich "od śmierci do życia" i z Ziemi do Nieba".

Tylko poznając symbolikę tej epoki można zrozumieć treści i ideały, które próbowali przekazać średniowieczni twórcy. To właśnie symbolika pozwala wnikać w psychikę i docenić stosunek ludzi średniowiecza do ideologii chrześcijańskiej. Wbrew pozorom nie jest to zamierzona historia, bo jeżeli by tak było to dlatego przez ostatnie siedemdziesiąt lat wszystkie symbole, oznaki wiary były beztalako dewastowane. Dowodem na to może być album pt. "Втрачені архітектурні пам'ятки Києва", w którym przedstawione zostały fotografie wielu cerkwi zrównanych z ziemią podczas 70 lat panowania totalitaryzmu. Patrząc teraz na wiele nieistniejących już miejsc modlitw łatwiej nam odtworzyć charakter Kijowa.

Do dziś nad Kijowem dotykają nieba ramiona krzyża Włodzimierza Chrzciciela. Gdyby przyjąć założenie, że krzyż to tylko materialny zabytek, to czy byłby zagrożeniem dla komunistycznej ideologii?.. Wierzę jednak, że Ukraina, teraz, po wyzwoleniu się zacznie szybko odbudowywać swoją tysiącletnią duchowość, a dzisiejsi spadkobiercy świętego Włodzimierza, a moi rówieśnicy - Ukraińcy, zaprosiwszy mnie nad Dniepr, powiedzą jak niegdyś za czasów Iłariona:

Spójrz też i na gród bijący wielkością,

*spójrz na kwitnące cerkwie,
spoglądnij na wznoszące chrześcijaństwo,*

*spójrz na miasto, które łśni i błyszczy
od świętych ikon, które pachnie kadzidłem,*

*który sławia, w którym słyszy się
święte Boże śpiewy.*

Odtąd właśnie tego problemu dotyczyło spotkanie z paniami Styrną i Mamoń. Przedstawiły one swą pracę, swę żmudne poszukiwania zapomnianych i opuszczonych parafii. Okazało się, że na terenach województw przemyskiego i zamojskiego jest ich bardzo wiele. Kiedyś żyły, były miejscem duchowych spotkań wiernych z Bogiem, a teraz stoją, a właściwie chylą się ku ziemi i czekają na pomocną dłoń. Niestety, ogrom prac związanych z tą działalnością przekracza możliwości garstki osób, które się tym zajmują.

Panie Mamoń i Styrna prowadzą prace renowacyjne ikonostasu z cerkwi w Cewkowie koło Lubaczowa. W piątkowy wieczór widzieliśmy, jak wyglądały te dzieła w momencie odnalezienia. W sobotę natomiast mieliśmy okazję zobaczyć efekty ich pracy. W Centrum Nauki i Kultury Ukraińskiej przy Fundacji św. Włodzimierza, gdzie znajduje się pracownia, panie Mamoń i Styrna przywracają ikony do życia, nadając im blask dawnej świetności.

Na zakończenie piątkowego wieczoru odbyło się spotkanie z prof. Jerzym Nowosielskim. Była to dla wszystkich ogromna niespodzianka, albowiem ten artysta i teolog prawosławia uchylał się od rozmowy o malarstwie, czy sztuce, sprawokował natomiast dyskusję o języku. Może na fakt, iż człowiek nie będący językoznawcą wypowiedział się na temat języka, wpłynęły bieżące wydarzenia na Ukrainie - proklamowanie niepodległości.

Dla prof. Nowosielskiego język ukraiński to wielki fenomen, skoro przez stulecia nie został wypleniony i zapomniany. Co ciekawsze, Rosjanie mają pewnego rodzaju kompleks ukraiński. Bo to przecież właśnie Ukraina sięga swoimi korzeniami do epoki Rusi Kijowskiej, a czy Rosjanie mogą poszczycić się tym samym?... Chyba jednak nie, i dlatego Ukraina jest tak potrzebna Rosji duchowo. Wielu obecnych na tej konferencji nie zgadzało się z poglądami Profesora na temat języka, ale nam jego wywody bardzo się podobały.

W sobotnie przedpołudnie przenieśliśmy się na Ukrainę roku 1991, albowiem przybył do Krakowa prof. ekonomii z Kijowa z odczytem na temat problemów prywatyzacji na Ukrainie. Muszę stwierdzić, że w referacie dostrzegłam wiele fantastyki. Bardzo dobrze, że pan profesor jest optymistą i liczy na to, że proces ten będzie trwać może kilka lat. Dla mnie, jako osoby, która jest świadkiem podobnych przemian w Polsce jest to zupełnie nierealne. Bo chociaż, cytując pana Profesora, "ludzie na Ukrainie są pracowici i chcą pracować", to jednak siedemdziesiąt lat systemu totalitarnego zmieniło mentalność ludzi i ich stosunek do pracy i własności. Żeby to naprawić potrzeba wielu lat i mimo, że życzę Ukrainie szybkiej poprawy losu, to uważam, że procesy tego rodzaju muszą odbywać się powoli i z rozwagą, i co najważniejsze, z fachowością.

Kolejnym punktem w sobotnim harmonogramie był odczyt pani Doroty Ożgi na temat "reakcji prasy polskiej na niepodległość Ukrainy". Pani Ożga wzięła pod uwagę "Życie Warszawy", "Rzeczpospolitą", "Try-

bunę", "Czas Krakowski" i "Gazetę Wyborczą". Pani Dorota zrobiła to bardzo rzeczowo biorąc pod uwagę ekspozycję, objętość, źródło informacji. Okazało się, że najwięcej miejsca poświęciła tym wydarzeniom "Gazeta Wyborcza", a pominęła zupełnie "Trybuna".

W głosie pani Doroty wyczułam pewien zawód i jakby oskarżenie pod adresem naszych sił politycznych, że nie wierzą jeszcze w zupełny rozkład mocarstwa rzymskiego. Czy zarzut jest słuszny? Myślę, że nie, nasze państwo jeszcze nie okrzepło, brakuje mu indywidualności politycznej, a w swej historii doświadczyło tyle zła, że staliśmy się bardzo ostrożni i nieakłonni do szybkich, jednoznacznych decyzji.

Następna relacja dotyczyła reakcji Ukraińców na fakt odzyskania niepodległości. Dorota Ożga, dr Bożena Tomasek i Agnieszka Korniejenko były naoczными świadkami sierpniowych wydarzeń w Kijowie. Najbardziej zadowolona była pani Agnieszka, która liczyła na wielką euforię i salwę radości. W Kijowie było inaczej. Jego mieszkańcy cieszyli się, ale znaleźli się w zupełnie nowej sytuacji. Przecież w ciągu całej tysiącletniej historii nie mieli szczęścia do własnego państwa [a w IX-XIV w. -Red.]. Dlatego nie można robić analogii do sytuacji w Polsce w roku 1918. Polska miała już tradycje państwowości, a wolność odzyskiwała w ciągu długotrwałych działań wojennych. Poza tym przeciętny człowiek boi się zmian, do starych problemów zdołał się już przyzwyczaić, a nowe niosą ze sobą wiele niespodzianek. Z tego też względu nie zaskoczyła mnie reakcja kijowskiego tłumy.

Ostatnią część tego tryptyku stanowiła relacja dr Mokrego z prac parlamentu po ogłoszeniu niepodległości Ukrainy. Tym razem obeszło się bez "lawirowania" między Moskwą, a Kijowem i nasz sejm, a następnie rząd podjął jednoznacznie decyzję o uznaniu niepodległej Ukrainy.

Sobotni wieczór miał już zupełnie inny charakter, albowiem odbyło się spotkanie z lwowskim grafikiem Tyrsusem Wenhynowiczem. Człowiek ten wzbudził nasz szacunek, gdyż mimo niełatwego życia jest wybitnym artystą, a jego wystawy odbywają się w największych miastach świata.

Dzień trzeci, to przedstawienia teatru ze Lwowa. I znowu godzina dziesiąta, niedziela, przenosimy się w czasie do Rusi Kijowskiej. I znowu symbolika, postać Świętego Mikołaja i próba odtworzenia ducha chrześcijaństwa, który przetrwał mimo prześladowań do dnia dzisiejszego. Negatywny płomień wiary podtrzymywany był w sercach Ukraińców i w cerkwi. W ciągu tysiącleci swego istnienia Cerkiew stała się centrum i osią, wokół której rozwijało się duchowe życie Ukraińca. Po upadku państwa kijowskiego i halicko-wołyńskiego Cerkiew stała się jedyną instytucją, która pozostała w rękach Ukraińców i w ciągu stuleci pełniła rolę mecenasa nie tylko nad życiem religijnym ale i kulturalno-literackim i artystycznym.

Rozpamiętując czasy minione i patrząc z niepewnością w przyszłość może warto przypomnieć wiersz Iwana Franki:

*Wszystkich nas znakiem krzyża chrzcili
Pod krzyżem znakiem wyrastamy
Z krzyża wciąż płyną nasze siły
I wiarę świętą utwierdzmy...*

*I znów cudowna krzyża siła,
Przenika nasz zciemniały wzrok,
Sen w dumach naszych przebudziła,
Wskazując pierwszy święty krok.*

Małgorzata Mitoraj

OCZAROWANIE UKRAINĄ

Ukraina - to państwo, z którym my Polacy wiążemy wielkie nadzieje, choć nie jesteśmy wolni od obaw, przyglądając się wydarzeniom politycznym na tych terenach. Możemy jednak wzbogacać się wzajemnie dzięki obserwowaniu i wyciąganiu wniosków z osiągnięć, a także z błędów drugiej strony. Najpierw musimy przełamać dzielące nas bariery. Niestety stereotyp Ukrainca głęboko wrósł w naszą świadomość. Już od najmłodszych lat starano się nam wpoić, że Ukrainiec to bandyta, oszust i kolaborant, zdolny do najbardziej wyrafinowanego okrucieństwa w imię bezsensownej, w mniemaniu większości Polaków, idei. Nie łatwo zmieniać tak mocno zafałszowany obraz, w którym wzrastało się i żyło od dzieciństwa. Wpływ na to miała szkoła - choćby w postaci lektur obowiązkowych szkalujących Ukrainką Powstańczą Armię oraz przekazy rodzinne mówiące o tym jacy Ukraińcy byli okrutni podczas wojny. Na szczęście my, pokolenie, które znamy wojnę tylko z filmu i opowiadań babć i dziadków, nie jesteśmy obciążeni uczestnictwem w tych wydarzeniach, dlatego łatwiej nam, co wcale nie znaczy prosto, nawiązywać kontakt z Ukraińcami. W zmienianiu obrazu Ukrainca bardzo pomogły Dni Kultury Ukrainkiej na Uniwersytecie Jagiellońskim. Były to trzy dni odkrywania tajemnic i bogactwa kultury ukraińskiej. Sprzyjały temu osobiste kontakty z Ukraińcami ze Lwowa, Kijowa, Legnicy i innych części Polski. Okazało się, że młodzi ludzie, bez względu na uprzedzenia, wszędzie są tacy sami, skorzy do śmiechu, żartów i potrafią się porozumieć. Nawet wspólne robienie kanapek i herbaty może być poznawcze. Dla mnie osobście było fascynującym to, że Ukrainki przy pracach domowych śpiewają. Było to coś szokującego, a równocześnie pociągającego. Czułam zazdrość, że nasza tradycja jest pod tym względem uboższa. Taki zwyczaj zanikł już dawno. Śpiew natomiast towarzyszył Ukraińcom w każdej chwili, przy pracy, zabawie i w czasie modlitwy. Już od najdawniejszych czasów Kozacy - bandurzyści wędrowali po Ukrainie i w dumach opiewali sławne czyny swoich bohaterów. Opłakiwali niedole swoich ziomków w niewoli tatarskiej i tureckiej. W dumach też cieszyli się ze szczęśliwego ich powrotu na ukochaną Ukrainę. Bo śpiew dla

Ukraińców to modlitwa duszy, oddech życia, sposób pojmowania świata, akto chwali Boga pieśnią, ten jakby się dwa razy modlił.)

Dlatego, gdy minęły te trzy dni przebywania w towarzystwie Ukraińców, po powrocie do domu brakowało mi tej muzyki; czułam niedosyt, pustkę i ciążę. Brak było tej melodii płynącej z serca. "Czy może być złym narodem, naród który tak pięknie śpiewa?" Kultura ukraińska to cudowne połączenie Wschodu i Zachodu. Nigdy nie przypuszczałam, że w Krakowie można odnaleźć tyle śladów ukraińskich. Nagle odkryłam, że Ukraińcy wapiłatnieli z nami od wieków, nie tylko na Kresach, ale i w Krakowie - stolicy polskiej kultury, żyli z nami, mieszkali tutaj, pracowali, uczyli i tworzyli wraz z nami naszą kulturę. Mają w niej swój ogromny wkład. Książki polskie z pochodzenia Rusinki mieszkające na Wawelu modliły się po rusku. Dlaczego tak mało mówi się o tym, dlaczego zamiast pozytywnych stron wspólnej historii, godnej naśladowania, ukazuje się te negatywne. Nie mogę tego zrozumieć.

Na szczęście będzie można to zmienić. Jest już ukraińszczyzna na UJ i powstaje nadludzki wysiłek Ośrodek Kultury Ukrainkiej w Krakowie. Fundacja im. św. Włodzimierza może być pomostem i ambasadorem nieznaną dla większości Polaków kulturę naszych sąsiadów. Zachwyciły mnie prace przy restauracji ikony słynącej z cudów, uratowanej z cerkwi w Korczminie. Prace te są sponzorowane przez Fundację. Nie wiadomo, jak długo będzie istniała zaprezentowana nam cerkiew w Cawkowie, która chyli się ku upadkowi. Czy zginie kolejny zabytek naszej wspólnej kultury. Pozostanie pustka. Jeszcze jeden pomnik pokojowego i zgodnego niedyś wapiłatnienia przestanie istnieć. Dobrze, że udało się Fundacji uratować ikony pochodzące z ikonostasu. Tak bliski kontakt ze sztuką i świadomość, że jestem świadkiem kilku wieków historii przejmują mnie do głębi. Wywołuje we mnie oburzenie, że można było dopuścić do takiej dewastacji. To zbrodnia, to pozbawienie korzeni części naszego społeczeństwa, ludzi żyjących obok nas, z nami. Mogą mieć do nas, Polaków, słuszny żal.

W ciągu tych trzech dni przeplatały się tradycja, historia i teraźniejszość. Zauroczona słuchałam jak młodzi Ukraińcy mówią z entuzjazmem o zmianach jakie następują w ich kraju. Są pełni nadziei, uczuć, które u nas zastąpiła apatia i bierność. Podziwiałam ich optymizm.

Takie spotkania mogą zmienić nastawienie młodych Polaków do Ukraińców, ich ojczyzny i - mało znanej u nas - kultury. Mam nadzieję, że runą między nami mury. Przystaliśmy na te dni z mieszanymi uczuciami, pełni uprzedzeń i obciążeni stereotypami. Wszystko to zaczęło ulegać gruntownej przemianie po zetknięciu się z autentyczną kulturą i tradycją narodu ukraińskiego.

Jestem oczarowana, myślę, że na zawsze.

Joanna Kłoczek

КОНТРОВЕРСІЇ ДОВКОЛА ЦЕРКОВНОЇ ВЛАСНОСТІ

Питання церковної власності, забраної комуністичною польською владою після виселення українців у 1947 р., викликало у 1991 р. довгі, пристарані суперечки, як у парламенті, так і серед духовенства та мирян.

Одною з причин тих непорозумінь був брак повної і правдивої інформації про дискусію в парламенті, яка торкалася узаконення власності церковного, післягрекокатолицького майна, яке перейшло у руки православних. З документів виникає, що православна сторона побачила в мені ворога православних, безкритично і хитро захищаючого грекокатоликів. Натомість грекокатолики іноді критично оцінюють мої контакти з православними та "наївне" до них довір'я.

Найкращим тоді способом пояснення цієї болючої, як для мене, так і для репрезентантів обох конфесій справи, буде прочитування фрагментів цієї дискусії в польському оригіналі, щоб не було підозріння про перекручення, а факти заговорять самі за себе.

Фрагменти моєї промови на спільному засіданні Комісії національних і етнічних меншостей і Законодавчої - 15.05.1991 р.:
Вуцає ми сіє, że główną przyczyną impasu jest to, że projekt ustawy o stosunku państwa do autokefalicznego Kościoła prawosławnego powstawał w innej rzeczywistości niż ta obecna. Powstawał wtedy, kiedy mówiło się, że Kościół grekokatolicki ma sprawy uregulowane. A chociażby z wypowiedzi pana posła J. Oleksiego wynika, że nie ma spraw uregulowanych. Mało tego, jest tutaj sprzeczność interesów.

Są tu trzy sprawy: Kościół prawosławny, Kościół grekokatolicki i Kościół katolicki, czyli obrządek grekokatolicki w strukturze Kościoła katolickiego. I tu ze strony prawosławnej jakoś ten argument nie jest przyjmowany.

Skracając to wszystko można powiedzieć, że ciągle stawiany jest zarzut, że mój wniosek zmierza do pozbawienia Kościoła prawosławnego tych praw, które ma Kościół katolicki. W tej chwili odczucie społeczne jest takie, że Mokry oto proponuje odebranie prawosławnym cerkwi i przekazanie ich Polakom. Są w tej sprawie listy, ja mam masę listów. [...]

Chciałbym panu Czykwinowi powiedzieć, że grekokatolicy, którzy razem z prawosławnymi byli wysiedleni, po wojnie, byli w takiej sytuacji, że jeżeli wrócili, nie mogli nawet wyremontować cerkwi zamienionej na stajnię. I słowo grekokatolicy było po raz pierwszy użyte dopiero po pierwszej wizycie papieża w Polsce. Było po prostu cenzurowane przez dziesięciolecia. [...]

Chciałbym powiedzieć, że jest mi w sumie przykro z tego powodu, że mój wniosek był jednym z wniosków. Ja chciałem to bardzo mocno podkreślić, bo były wnioski daleko idące, były wnioski w ogóle o odrzucenie ustawy i przypadnąc to nie był mój wniosek. Mówiono jednak, że Mokry postawił taki wniosek jako grekokatolik,

drugi wniosek był pani posłanki Liszcz, chyba wspierany przez pana Dziubę, żeby sprawy majątkowe w tej trudnej sytuacji wyłączyć. Mój wniosek był trzeci, kompromisowy. I potem, w czasie debaty sejmowej był wniosek dalej idący pana Brauna, który powiedział, że w tej sytuacji, tak trudnej, gdzie są rzeczywiście sprawy społeczne i religijne, które także odgrywają ważną rolę, nie możemy podejmować decyzji bez uzgodnienia sprawy między konfesjami. I ja w tej chwili z przykrością muszę stwierdzić, że jednak nie ma woli kompromisu ze strony dwóch konfesji. I tu jest problem. (Biuletyn Kancelarii Sejmu, 1168/X kad., s. 12-14.).

Posel Włodzimierz Mokry:

Wyłączenie to nie pozbawia też w żadnym wypadku możliwości dalszego korzystania z obiektów grekokatolickich przez Kościół prawosławny, który uzyskał prawo wieczystego użytkowania cerkwi grekokatolickiej. Wniosek mniejszości zmierza zatem do tego, by z jednej strony — nie sankcjonować bezprawnie przejętego przez państwo majątku po grekokatolikach, którzy przetrwali — a więc właściciel się odnalazł — a z drugiej strony — by nie pozbawiać wiernych prawosławnych dostępu do tychże świątyń, w których w duchu ekumenizmu mogą modlić się w różnych porach dnia wierni obu konfesji, tj. i prawosławni, i grekokatolicy, należący przecież do tego samego narodu. Na czas takiego właśnie polubownego rozwiązania tych bez wątpienia niełatwych i nabrzmiałych problemów, Sejm mógłby — i to jest ewentualnie — następny wniosek, czy powinien raczej Sejm, w moim odczuciu, podjąć uchwałę, po przyjęciu tego wniosku mniejszości, w której to uchwale zobowiązałby rząd do stworzenia odpowiedniej komisji uprawnionej do rozstrzygnięcia w szczególnym trybie kwestii własności mienia Kościoła grekokatolickiego. Projekt takiej uchwały mam przygotowany.

Proponowane przeze mnie rozwiązanie mogłoby zamknąć trwające od pokoleń konflikty wyznaniowe na tym terenie, stworzyłoby to też szansę dla praktycznej realizacji idei ekumenizmu i ułożenia na prawdziwie chrześcijańskich zasadach miłości bliźniego, współzycia wiernych różnych wyznań, ale przecież chrześcijan. Dziękuję państwu. (Oklaski)

Posel Hanna Suchocka:

Wniosek mniejszości pana posła Mokrego ma na celu uniknięcie tych wszystkich konfliktów, które powstawały w czasie posiedzenia Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych i Komisji Ustawodawczej. Sądzę, że nie znajdziemy żadnego innego rozsądnego wyjścia, tylko odwlecześmy sprawę. Chciałam tylko jeszcze zwrócić na to uwagę, bo może w jakimś zaciętrzewieniu nie widzimy sytuacji prawnej.

Wniosek pana posła Mokrego nie zmierza w kierunku odebrania czegokolwiek Kościołowi prawosławnemu, autokefalicznemu, tylko pozostawieniu status quo prawnego. Ponieważ w tym momencie Kościół prawosławny ma użytkowanie wieczyste na te cerkwie, pozostałby stan użytkowania wieczystego. Po prostu nie uzyskałby własności tych cerkwi. I dlatego była propozycja pana posła Mokrego uchwały, żeby w tym zakresie, jak rozwiązać na przyszłość stosunki własnościowe, te dwa Kościoły się między sobą rozmówiły.

Володимир Мокрий

54 posiedzenie Sejmu

побудови краківського центру, якого основною ціллю є відродження нашої незалежної науки й християнської течії в українській культурі, а також дописання дальших розділів нашої спільної історії - Підляшшя, Холмщини, Любачівщини, Надсяння, Войківщини, а особливо Лемківщини, після виселення.

Краків - як місто творчої праці друкаря перших у світі кириличних книг Швайпольта фіоля (1491 р.), Юрія Котермака-Дрогобича чи Івана Труша, Василя Стефаника й Богдана Лепкого, стає вікном у західну Європу для творців культури з України, а для українців з діаспори творчою зупинкою по дорозі у Вільну Україну.

Створюваний у Кракові український центр з одного боку стає науково-культурною базою для нововідкритої Кафедри української філології в Ягеллонському університеті, де на двох перших курсах навчається 45 студентів, а додатково 15 вивчає українську мову та досліджує історію української культури. З другого боку, в комплексі трьох будинків (біля 2000 м²), в самому центрі Кракова створюється синтеза українськості - архів та бібліотека для досліджень, конференційний зал, музейний магазин і виставовий зал, галерея сучасного мистецтва, видавництво часописів й книжок, книгарня, крамниця з українськими пам'ятками, студентський клуб, стильова кав'ярня, гостинні кімнати, робітня консервації ікон, та каплиця.

Завдяки Вашій допомозі, а також державним фондам від консерватора пам'яток архітектури (750 млн. зл.) біля 65% будівельно-ремонтних праць ми вже виконали.

Були ми співорганізаторами, а часто й спонсорами важливих міжнародних конференцій, м.ін. про діяльність Митрополита Андрія Шептицького, Богдана Лепкого, українську політичну думку в ХХ ст., та про незалежницькі прагнення українців у ХХ ст. у травні 1991 року. (Матеріали з цих надзвичайно важливих конференцій вже підготовлені до друку, чекають на передплатників і спонсорів, так як і на передплатників чекає зреалізований фундацією відеофільм про політв'язнів з акції "Вісла" в концтаборі в Явожні біля Катовиць, в 1947-1949 роках).

Крім цього реставруємо цінний іконостас зі зруйнованої церкви в Цевкові, біля Любачева, спонсоруємо поодинокі виставки художників та перебування у Кракові вчених і студентів з України тощо.

Від щирого серця дякуючи Жертводавцям за дотеперішню допомогу в реалізації нашої спільної ідеї, звертаємося до Вас з проханням про зацікавлення ідеєю створення українського центру в Кракові Ваших знайомих та всіх добродіїв, які прийдуть до нас із допомогою. Без такої допомоги загрожує нам припинення праць при закінченні ремонту будинку, та припинення наукової та культурної діяльності, яка вже плодоносить, але вимагає фінансової підтримки, особливо тепер в зародку і трудному переході до ринкової системи.

Надіючись на Ваш відгук і скріплені силою Новонародженого веселимось разом з Вами, що -

*На травою порослих могилах
Дух свободи внутрі днесь нас родить
І на Ваших невтомлених крилах
Україна з неволі виходить
Вже "і самі дзвони задзвонили
Сама ся церков розтворила
Самі ся люди посходили
Самі ся книги розтворили
Самі ся свічки засвітили
Сам Господейко службоньку править"
Станьмо хором, всі собором
І веселімся, яко з нами Бог*

Управа фундації Св. Володимира:

*Володимир Мокрий
Боженя Зінкевич-Томанек
Марта Ясінська
Тирс Венгрінович
Іван Кривуцький*

Це до всіх Вас, з Кракова кличуть журавлі. Ми, як і Ви, мов яструбами розігнані птахи по світі шукаючі місця, де могли б притулити голову, щоб виростити своїх дітей та й вкритись синім віком неба.

З Кракова не аж так далеко до рідних сторін, в ньому гарно, але це однак чужина.

Тому, так майстерно зачутий, краківський журавлиний клич впливається назавжди в кожне українське серце. Лягає він тугою, але й прагненням, щоб на кінець усміхнулась наша Мати-Україна, радіючи, що сини, як господарі, сідають до Святої Вечері, на нашій, вже своїй та вільній, землі.

Кожен, хто відчув брак рідного краю, знає, що лише в своїй хаті, своя правда й сила і воля.

Радіймо що нашому поколінню пощастило будувати свою хату. Буде її кожен українець, всюди, де б він не зупинився.

Закликаємо всіх, кому не байдужа наша спільна справа, допомогти нам у побудові краківської "зупинки" по дорозі у вільну, усміхнену і багату Україну.

Просимо Вас, сприйміть зичливо все, що тут написано і прийдіть нам з допомогою, щоб не погасли наші надії.

Пожертви всіх добродіїв вписуємо у спеціальну книгу жертводавців нашого Українського центру і будемо всі прізвища, разом зі звітами з нашої діяльності, друкувати в чергових числах нашого альманаху. Пожертви просимо вплачувати на такі банкові адреси:

Foundation of St. Volodymyr:

Self Reliance (N.Y.), Federal Credit Union, 108 Second Ave., New York, NY, # 15538;

Ukrainian Credit Union, Chicago - #29206-00;

SO-USE (Toronto) Credit Union, LTD AC/N 1068710;

(В Америці і Канаді всі пожертви можна відрахувати від податку)

Fundacja Świętego Włodzimierza

BNH VI Oddział Kraków, # 323431-1645-132-3, Rynek Główny 47, 39-987 Kraków, Poland

Адреса фундації для кореспонденції: Fundacja Świętego Włodzimierza, ul. Kanonicza 15, 31-002, Kraków, tel/fax (48-12) 21-99-96

ФУНДАЦІЯ СВ. ВОЛОДИМИРА
ХРЕСТИТЕЛЯ КИЇВСЬКОЇ РУСИ

FUNDACJA SW. WŁODZIMIERZA
CHRZCICIELA RUSI KIJOWSKIEJ

FOUNDATION OF ST. VOLODYMYR
BAPTIZER OF KIEVAN RUS'

На першій сторінці обкладинки: Учасники конференції "Незалежницькі прагнення українців у XX столітті", біля могили Богдана Лепкого на Раковицькому цвинтарі у Кракові (7 травня 1991 р.)